

1. TANIMLAR, KURULUŞ AMAÇLARI VE TARİHSEL GELİŞİM, İLİGİLİ YASALAR

Genel olarak Sanayi Bölgeleri içinde yer alan Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Bölgeleri ve Teknoparklar için literatürde, Kanun ve Yönetmeliklerde ve ilgili kuruluşların yayınlarında farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Burada tüm kaynaklar göz önüne alınarak ve yapılarının ayırt edici niteliklerini belirterek aşağıdaki tanımlar verilmiştir.

• ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ (OSB)

Ağır Sanayi ve entegre tesisler dışında kalan, çeşitli sektörel üretimleri uyumlu ve birbiriyle tamamlayıcı bir nitelikte olan küçük ve/veya orta sanayi ölçek ve boyutundaki imalat ünitelerinin, kapsamlı bir biçimde sınırları tayin edilmiş bir alanda, yerleşimi, altyapısı, gerekli sosyal ve teknik hizmetleri ve ortak yapıları ile organize edilmiş bölgeleridir. Burada önemli bir özellik, yerleşimin ortak amaca uygun olması, alt yapının gereksinmelerin tamamını karşılaması, bina ve tesis açık alanları ile tesisatlarının belirli kriterlere göre standartlaşmasıdır. Keza istihdamın kentleşme olgusu ile birlikte sağlıklı ve gelişime açık olması, bölge ortak yapılarının tüm ihtiyaçları karşılaması istenmektedir.

• KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ (KSS)

Genellikle aynı üretim kolunda, çeşitli mal ve hizmet imalatına yönelik atölye ve küçük fabrika ünitelerine çeşitli olanaklar sağlayan, altyapı ve gerekli sosyal-teknik hizmetleri ortak, diğer bakışla, esnaf ve sanatkarların toplandığı dükkan şeklindeki sanayi çarşıları da çok küçük ölçekli sanai altyapı organizasyonları olarak da ele alınabilir. Ortak özellik, satış hacmi, istihdam yapısı ve üretim yelpaze ile sınırlı, küçük ölçek ve boyutlu atölyeleri içermesidir.

• ENDÜSTRİ BÖLGELERİ

Yatırımları teşvik etmek, yurt dışında çalışan Türk işçilerinin tasarruflarını Türkiye'de yatırıma yönlendirmek ve yabancı sermaye girişinin artmasını sağlamak amacıyla kurulan üretim bölgeleridir. Burada teknoloji transferi sağlamak, üretim ve istihdamı artırmak, böylece ekonomik gelişmeyi hızlandırmak öngörülmektedir. Bu bölgelerde yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişilerin doğrudan doğruya Bakanlığa başvurarak ön yer tahsisi almaları gerekmektedir.

• TEKNOPARK VE TEKNOKENTLER

Teknolojik gelişmelerin alt yapısının kurulması amacıyla ve AR-GE, inovasyon çalışmalarına yönelik yatırımların teşvikini sağlamak üzere oluşturulan bölgelerdir. Üniversiteler ve bilimsel kurumlar bünyesinde olabildikleri gibi, organize sanayi bölgesi kapsamında da yer alabilirler. Özel bir yönetim statüsü içinde; üniversiteler, özel ve tüzel kişiler veya şirketler, vakıf ve araştırma kurumları ortaklar arasında bulunmaktadır.

Yukarıda genel tanımları verilen tüm sanayi bölge, site ve teknoparkların temel amacı, sanayi sektörünün geliştirilmesi ve bu sektörün mekan taleplerine yanıt verilebilmesidir. Sanayi bölgelerinin ortaya çıkışı, büyük ölçüde sanayi devriminin sonuçlarından kaynaklanmaktadır. Sanayi devriminin yarattığı, sosyal ve ekonomik devrim ve gelişim, kentlerin dışında mekan arayışını hızlandırmış bu da yeni politikalar geliştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda hızla sanayileşen Batı Avrupa ve ABD'de 19. Yüzyılın sonlarında yeni politika ve uygulamaların getirilmesi zorunlu olmuştur. Sanayinin gelişmesi ile beliren yeni alan ve mekan talepleri ihtiyacı, "Organize Sanayi Bölgeleri" veya "Küçük Sanayi Siteleri" oluşumuna yol açmıştır.

Organize sanayi bölgelerinin kökeni, 1800'lü yıllarda başlayan sanayi hareketine odaklanmaktadır. Sanayileşme, bazı yerleşim merkezlerinde sanai işletmelerin hızla artmasına neden olmuş, düzensiz ve kendiliğinden kümeleşen irili-ufaklı bu tesisler, kentlerin civarında hatta içinde plansız bir biçimde yoğunlaşmıştır. 19. Yüzyılda ortaya çıkan bu "sanayi bölgeleri" hiçbir kritere ve düzenlemeye tabi olmadan kent-sanayi ikilemini doğuracak biçimde gelişme göstermiştir. Kuzey Amerika'daki tekstil-dokuma imalathaneleri, Göller yöresinde oluşan demir-çelik ve döküm tesisleri "sanayi bölgelerinin" bilinen ilk örnekleri arasında yer almaktadır. Daha sonra ABD'nin pek çok yöresinde "sanayi kentçikleri" olmuştur. Buralarda kapitalizmin plansız, alt yapısız, emek yoğun ve sosyal gereksinmelerini asgari karşılayan "sanayi bölgeleri" ortaya çıkmaktadır.

Sanayi bölgesi fikrini, sanayileşmenin bir aracı olarak ilk ortaya koyan ülke İngiltere olup, ilk planlı sanayi bölgesi de 1896'da Manchester kenti yakınlarında bulunan Tradford Park adlı yörede kurulmuştur. Bu uygulamayı 1899'da Amerika Birleşik Devletleri ve 1904'de İtalya izlemiştir. Sanayi bölgelerinin, gelişmekte olan ülkelere yansması ve uygulama 1950'lerden sonraya rastlamaktadır.

Sanayi bölgelerinin belirli kriterlere göre yüksek standartlarla işletilebilecek şekilde planlanması "Organize sanayi bölgeleri" veya "Küçük sanayi siteleri"ni doğurmuştur. Özel endüstri bölgeleri ve teknoparklar ise son yirmi yıllık gelişmenin ürünleridir. Bu bölgeler küresel rekabetin körüklediği yabancı sermayenin ayrıcalıklı durumu ve özel olarak sanayi bölgelerinde yapacağı üretimin bir yansımasıdır. Teknoparklar ise, yine özel statü ile şirketlere AR-GE çalışması dolayısıyla tanınan desteklerle kurulmaktadır.

Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi siteleri uygulamasının birçok ülke tarafından benimsenmesinin temel nedeni, bir sanayileşme yöntemi ya da aracı olarak görülmesidir. Birçok ülke , bölgeler arasında sanayileşmenin farklılığından dolayı, dengeli ve tutarlı bir kalkınma politikası izlemeyi arzu etmekte, bu nedenle de çeşitli önlemler almaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede, sanayileşmenin, dolayısıyla ekonomik kalkınmanın bölgeler arasındaki dengesiz dağılımı, ciddi bir sorun olmakta ve bu sorun önemli sosyal olaylara yol açmaktadır. Organize sanayi ve benzerlerinin bölgesel dağılımının dengeli olması ve yaratılan katma değerini daha adilane dağılımı, bir ölçüde bu sorunları hafifletmektedir.

Şehirleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenlemek açısından da önemli bir araç konumunda olan Organize Sanayi, birçok ülkede sanayiye, özellikle aşırı nüfusu olan sanayileşmiş yöreleri yönlendirmede de "devlet politikası" olarak kullanılmıştır. Günümüzde hızlı kentleşme, çevre kirliliği, insan sağlığı gibi etkenler nedeniyle sanayi işletmelerinin birçok ülkede kentsel alanlar dışında kurulmasının teşvik edildiği bilinmektedir. Aslında, organize sanayi bölgelerinin kuruluşunun ardındaki düşüncenin, sanayi işletmelerinin kentsel alanlar dışında, düzenli ve derli toplu sanayi merkezleri halinde kurulması olduğu söylenebilir. Bu bağlamda bir organize sanayi bölgesinin başarısını etkileyen en önemli faktörlerden birinin de, sanayi bölgesinin kurduğu yerin özellikleri olduğu belirtilebilir.

Sanayi sektörü açısından olumlu bir planlama aracı olan organize sanayi bölgeleri, kentsel açıdan da çevre etkilerinin belirli bir düzeyde tutulmasını sağlayan en uygun araç konumundadır. Ancak en azından ülkemizde organize sanayi bölgeleri yer seçiminin doğru yapılamaması, ekolojik dengeyi bozduğu gibi, çarpık kentleşme olgusunu da körüklemektedir. Organize sanayi bölgelerinde yer alan işletmelerin büyük ölçüde küçük ve orta boy işletmeler oldukları varsayılırsa, bu bölgelerin, küçük ve orta boy sanayi firmalarını teşvik ederek ve gelişmelerine uygun ortam hazırlayarak da ülke kalkınmasında önemli bir katkıda bulunduğu düşünülebilir. Ancak işletmelerin ölçeği giderek büyük ve orta ölçekte firmalara kaymakta, küçük

sanayi siteleri orta ve küçük kapasiteli firmalara yönelmekte ve istenilen kalkınma bir türlü gerçekleşmemektedir. Amaç bir yerde, uygun araçlar kullanılmadığından sağlanamamıştır. Türkiye'de 1960 yılında başlatılan planlı kalkınma hareketi, başta temel altyapı hizmetleri olmak üzere eğitimin yaygınlaştırılmasının yanı sıra organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin geliştirilmesini de öngörmüştür. Planlı kalkınma döneminde, sanayinin "lokomotif" sektör olduğu saptanmış ve ekonomik dengenin kurulması, ekonomik ve sosyal kalkınmanın birlikte gerçekleştirilmesi, hızlı bir büyüme ve sanayileşmeye önem verilmesi gibi uzun erimli hedefler belirlenmiştir.

Planlı kalkınma döneminde Türkiye, sanayileşmesini oldukça kapsamlı ve karmaşık bir teşvik ve muafiyetler sistemiyle gerçekleştirmeyi öngörmüştür. Bu çerçevede, organize sanayi bölgesi ve küçük sanayi sitesi uygulamaları, yerli sanayinin geliştirilip sınai üretiminin artırılması amacıyla, sanayi teşvik araçlarının bir parçası olarak kullanılmıştır. Özellikle organize sanayi bölgelerinin kurulması ile teşvik araçlarının devreye girmesinin, birlikte düşünülen bir sınai kalkınma güdülemesi olabileceği, böylece yerli sanayinin düzenli ve planlı gelişimini de sağlayabileceği düşünülmüştür. Organize sanayi bölgeleri, 1962 yılından beri sürekli olarak, kalkınma plan ve programlarında, sanayinin geliştirilmesine ve bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik özendirici ve destekleyici önlemler arasında yer almıştır. Bu dönemde, sanayinin mekansal dağılımı, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleriyle yönlendirilmeye çalışılmıştır.

Özellikle organize sanayi bölgelerine yüklenen fonksiyonlardan biri de, ülkede kentleşmenin planlı bir biçimde gelişimini sağlayacağıdır. Bunun da nedeni, 1960'lı yıllara kadar sanayi yerleşiminin dağınık ve plansız bir biçimde kentlerin çevresinde yayılmasıdır. Bu bağlamda OSB'lerin kurulması, kentleşmenin de bu fiziki mekana uygun düzenlemelere paralel yürümesinde, olumlu bir araç olacağı görüşüne dayanmaktadır. Bu çerçevede politika ve tedbirler geliştirilerek bunlar plan ve programlara konmuştur. Böylece, hızlı kentleşme ve dağınık sanayileşmenin ortaya çıkardığı çevre kirliliği de önlenmiş olacaktır. Ancak bölgelerde yapılan üst yapı yatırımlarına (tesisler) uygun alt yapının (arıtma, sulama, drenaj, yakıt, elektrik vs.) zamanında ve ihtiyacın tamamını karşılayacak şekilde oluşturulmaması, öngörülerin gerçekleşmesine set çekmiştir. Dolayısıyla, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi bölgeleri, dengesiz bölge kalkınması ve çarpık kentleşmenin yol açtığı sorunların çözümünde bir araç olarak görülmüş, ancak sorunlar, uygulanan politikalar ve denetlenemeyen yatırımlar dolayısıyla daha da artmıştır.

Planlı kalkınmayla belirtilen hedefler doğrultusunda, organize sanayi bölgeleri uygulamaya konulan tedbirler içinde yer almaktadır. Bu amaçla 1961 yılında bir rapor hazırlanmış ve Bursa'da bir "Pilot Organize Sanayi Bölgesi"nin kurulması önerilmiştir. Buna paralel OSB uygulamasına, ilk olarak 1962 yılında Dünya Bankasından alınan krediyle gerçekleştirilen Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması ile başlanmıştır. Böylece Bursa OSB, tüm sorunlarına karşın bu kapsamdaki çalışmalara öncülük yapmıştır. Bursa OSB deneyiminin ardından, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde organize sanayi bölgelerine kredi sağlayan bir fon oluşturulmuştur. Bu fona devlet bütçesinden kaynak aktarılmış ve bu fon kullanılarak, OSB'lerin yapımına başlanmıştır.

1962-1967 yılları arasında OSB'lerin kurulması, yıllık kalkınma planlarındaki hedefler doğrultusunda, Bakanlar Kurulu kararları ile gerçekleştirilmiştir. Kurulması karar altına alınan OSB'ler altyapı yatırımlarının % 99'u bu fondan, yüzde 1'i ise OSB'yi kuran ticaret ve sanayi odaları/sanayi odaları veya ticaret odaları ile yerel yönetimler tarafından finanse edilmiştir. İlk beş yıllık dönemde, görüldüğü gibi OSB'lerin kurulmasında, devlet katkısı azami oranda olmuştur. Yani devlet altyapının tamamına kaynak aktararak, sanayinin bu bölgelere kaydırılmasını tüm olanaklarıyla desteklemiştir.

Organize sanayi bölgeleri, Türkiye'de sanayileşmenin önemli bir unsuru olarak değerlendirilmiştir. Bu bölgeler, Almanya, İtalya ve Japonya'da olduğu gibi, devletin öncülüğünde, orta ölçekli girişimcilerin sermayelerinin değerlendirildiği alanlar olarak görülmüştür. 1962'den bu yana OSB'lerin temel hedefleri aşağıdaki gibi çizilmiştir:

- Sınai üretimini arttırmak
- Sanayi yatırımlarını özendirmek
- Geri kalmış bölge illerinin kalkınmalarını teşvik etmek ve böylece bölgeler arası dengesizlikleri ortadan kaldırarak istihdamı bu alanlara aktarmak
- Tarım alanlarının sanayide kullanımını önleyerek sektörler arası dengede disiplini kurmak
- Ortak arıtma ve altyapı tesisleriyle çevre kirlenmesini azaltmak veya önlemek
- Sanayinin sektörler arası etkileşimini sağlamak ve geliştirerek kaynak ve finansman kaybını asgari düzeye indirmek
- Ulusal düzeyde rekabeti uluslararası (küresel) rekabete dönüştürmek, Katma değeri arttırmak

- Çarpık kentleşmeyi önleyebilecek biçimde sanayi tesislerini bir arada toplamak.

Bursa deneyiminin başarısı ve devletin sağladığı desteklerin sonucunda, Türkiye'de OSB'lerin sayısı hızla artmıştır. Bursa'dan sonraki aşamada, Konya, Manisa, Gaziantep, Eskişehir ve Erzurum'da organize sanayi bölgeleri kurulmuştur. Zamanla OSB'ler il merkezlerinden ilçelere de kaymıştır. Çerkezköy, Gerede, Tuzla, Osmaniye, Gebze, Bor, Menemen, İskenderun, Ünye, Tarsus, Mustafa Kemal Paşa, Akhisar, Merzifon ve Tire bunlara örnek olarak gösterilebilir. Organize sanayi bölgelerinin hızla gelişmesinde ve yaygınlaşmasında, sanayicilere sağlanan ucuz arsa tahsis, altyapı ve sosyal tesis olanaklarının etkisi önemli olmuştur.

Diğer taraftan zamanla ihtisas organize sanayi bölgelerinin kurulması da gündeme gelmiştir. Beşinci Beş yıllık Kalkınma Planında (1986-1990), ihracatı esas alan modelin gerçekleştirilmesine paralel olarak, ihtisas organize sanayi bölgelerinin kurulması öngörülmüştür. Bundan önce, İstanbul yerleşim bölgesinde ve deniz kenarında olan, altyapısı yetersiz ve çevre kirliliği yaratan deri fabrika ve atölyeleri, Tuzla'da kurulan İhtisas Deri Organize Sanayi Bölgesi'ne taşınmıştır. Bu bölgeye arıtma tesisleri ve altyapı olanakları sağlanmıştır. Bunu, diğer illerde kurulan ihtisas organize sanayi bölgeleri izlemiştir. Bugün, deri, plastik, gıda, mermer, kimya, taşıt araçları yan sanayi, boya-vernici, makina imalat, taş-toprak, kömür vs. gibi pek çok ihtisas OSB'si bulunmaktadır. Kısmi ve az sayıda olmak üzere bu bölgelerde başka sektörde faaliyet gösteren işletmelerde vardır. İhtisas bölgelerinin çoğalmasında devlet desteklerinin azalması da söz konusu olmuştur. Yine de Teşvik araçlarının bu bölgelere kaydırılması, yatırımların gelişmesini de söz konusu alanlarda yoğunlaştırmıştır.

Planlı kalkınmanın, sanayileşmenin ve kentleşmenin gerçekleştirilebilmesi için bir uygulama aracı olarak görülen OSB'lerin, sanayi yatırımlarının yoğunlaştığı kent ve bölgelerdeki payı giderek artmıştır. Ancak bu araç, bölgesel kalkınmadaki farklılıkları ve gelişmedeki dengesizlikleri giderememiştir. Bunun nedenleri ve sanayinin kalkınmadaki rolü ve etkileri de göz önüne alınarak, doğurduğu sonuçlar ileride ayrıntılı olarak incelenecektir. Ancak şu kadar rahatlıkla söylenebilir ki, altyapının farklı boyutlarda OSB'lere götürülmesi ve bölgesel gelişme perspektiflerinin hammadde ve pazarlama faktörleri yönünden ayrı ayrı ele alınmaması, kaynak israfına ve atıl kapasitelere yol açmıştır. Kimi bölge ve kentler, bu gelişmenin OSB'lerden filizlenmesini körüklemiş, kimileri ise uzun süre

kentin ve bölgenin yaşamında ve kalkınmasında büyüme sağlayamamıştır. 1962'den bugüne kadar 45 yıllık süre içerisinde organize sanayi bölgeleri sayısı artarak 2007 yılı sonu itibarıyla 114'e ulaşmıştır. Toplam alan ise 24.069 hektarı bulmaktadır. Cari fiyatlarla bu bölgelere yapılan yatırım harcamasında krediler 1.125.022.000 YTL' ye ulaşmaktadır.

Planlı kalkınma döneminde organize sanayi bölgeleri uygulaması hızla yaygınlaştırılırken, küçük sanayi sitelerinin kurulup geliştirilmesi de buna paralel bir ivme göstermiştir. Bu süreçte küçük sanayi, büyük sanayiye yardımcı ve ona destek olan bir "yan sanayi" sektörü olarak ele alınmıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesindeki "düşük faizli uzun vadeli kredi desteği", 1965'den bu yana küçük sanayi sitelerinin yaygınlık kazanmasının temel nedeni ise, kent içinde dağınık ve elverişsiz koşullardaki iş yerlerinde faaliyette bulunan küçük sanayicilerin organize olma ve kaynaklardan yararlanma isteğidir. Burada benzeri olanaklardan yararlanan, altyapısı sağlanmış, ortak ticari ve hizmet alanlarını kullanabilen bir kompleksin hazır olması söz konusudur.

KSS (Küçük Sanayi Siteleri) uygulamasıyla, ana sanayi-yan sanayi ilişkilerinin geliştirilmesi ve daha yüksek katma değer yaratılması gibi ana amaçların yanı sıra, yoğun sanayileşmenin ortaya çıkardığı çarpık kentleşme ve çevre kirliliğinin önlenmesi de öngörülmektedir. Diğer taraftan bölgedeki küçük sanayici, esnaf ve sanatkârların toplu ve düzenli bir biçimde faaliyet göstermeleri ve daha verimli üretim yapabilmeleri, tarım arazilerinin korunması, geri kalmış yörelerde sanayi altyapısının hazırlanarak sanayinin teşvik edilmesi gibi hedefler de, bu projelerin uygulama kriterleri arasında yer almaktadır. Küçük sanayi siteleri, aynı zamanda "mesleki eğitimin" de yoğunlaştığı birer merkez gibi düşünülmüştür. Ancak sendikal örgütlenmenin geliştirilmesi açısından, çalışanlar aleyhine bir durumun da sitelerde ortaya çıktığı bir gerçektir. Kalfa, çırak ve usta ilişkilerinde bir hiyerarşik yapı gözetilirken, sosyal güvenlik ve maddi koşulların iyileştirilmesi konularında bir gelişme görülmemektedir. Tersine bu bölgeler ucuz ve niteliksiz işçi depoları olarak algılanmış ve bu uygulamaya da yansıtılmıştır.

Küçük sanayi siteleri, 1965'den sonra Türkiye genelinde giderek yaygınlık kazanmıştır. Burada Devlet desteklerinin özellikle bu alanlara akıtılması önemli rol oynamıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde Küçük Sanatkar ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğünü, küçük sanayi sitelerinin imar planlarına uygun olarak kurulması ve bu sitelerin üst yapı ve

alt yapıları için kredi sağlanması ve inşaatların denetlenmesi ile görevlendirmiştir.

Devletin sağlandığı destekler ve küçük sanayicilerin talepleri sonucunda KSS'lerin sayısı hızla artmıştır. 2008 yılı başlarında 98.478 iş yerinin yer aldığı 445 adet küçük sanayi sitesi oluşumu tamamlanmıştır. KSS'lerin istihdam kapasitesi 571.900 kişi olarak tahmin edilmektedir. Ancak şu andaki fiili iş gücü 440.000 civarında kişi almaktadır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kredi desteği olmaksızın kurulan KSS'lerin sayısı, destekle kurulanların iki katı kadardır. KSS'lerin 282'sinde çıraklık okulu veya eğitim merkezi de bulunmaktadır. 1965 yılında 0,8 milyar TL'lik bir harcama ile yatırımına başlanan KSS'lerin giderek büyüyen yatırımlara dönüştüğü görülmektedir. 1982 yılında 6,3 milyar TL'lik harcama, 1992 yılında 298 milyar TL'ye ulaşmış, 2002 yılında ise 42.410 milyar TL KSS yatırım harcaması yapılmıştır. Son yıllarda harcamaların azalması ülkenin KSS'ler için doyum noktasına ulaştığını göstermektedir (2006'da bu yatırım harcaması 24 milyar YTL'ye düşmüştür).

Teknopark, teknokentlerin kurulması ve geliştirilmesi süreci, başlaması gerekenden çok daha geç başlatılabilmektedir. Teknokentler üniversite bünyelerinde ele alınmış, teknoparklar ise OSB'ler kapsamında öngörülmüştür. Bilimsel ve teknolojik bilgi birikiminin araştırma sürecinden sanayiye aktarılmasında en uygun araçlar olarak saptanan teknoparklar, kurulmaya başladıkları 1995'den bu yana bu amacı gerçekleştirmekten uzak bir görünümündedirler. Kuruluş sorunları ve kaynak yetersizliğinin yanı sıra, altyapı eksikliği de oluşumun fiili katkılarını asgariye indirmiştir.

Üniversite bünyesinde oluşturulan Teknokentler (İTÜ, ODTÜ, Yıldız T.Ü., Bilkent gibi) akademik düzeyden araştırma -geliştirme ve tasarım aşamasına ulaşamamış, üniversite- sanayi ilişkileri tüm çabalara rağmen rayına oturtulamamıştır. Üniversite- Sanayi ilişkileri altyapısının kurulamamasında sanayi kuruluşlarının AR-GE'ye ayırdıkları payın düşüklüğü ve özgün ürün üretme potansiyelinin kullanılamaması önemli nedenler arasındadır. Üniversiteler kaynak sorunlarını aşamamış, merkezi bütçeden üniversitelere ayrılan paylar yeterli olamamıştır. Döner sermaye için yeterli projeler bulunamaması, üniversite- sanayi koordinasyonunun eksikliğinden ve güvensizliğinden kaynaklanmaktadır. Sonuçta son on yıl içinde teknoparklar söylemi, sanayi üretimine yönelik bir AR-GE potansiyelini gerçekleştirememiştir ancak son yıllarda küresel rekabetin etkisi ile bu alanda çalışmalar yoğunlaşmıştır. Buna ilişkin kritikler daha sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi bölgeleri, endüstri bölgeleri, teknopark ve teknokentlerle ilgili yasal çerçeve ve mevzuat temel noktaları ile aşağıda özetlenmiştir.

- 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanun'u
- 4562 sayılı OSB Kanun'u Uygulama Yönetmeliği
- 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanun'u
- 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanun'u Uygulama Yönetmeliği
- 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanun'u
- Yatırım Teşvik Mevzuatı
- 3194 sayılı İmar Kanun'u
- 2872 sayılı Çevre Kanun'u
- 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun
- 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanun'u
- Yapılaşmayla ilgili Yönetmelik, Tebliğ ve Genelgeler
- Emlak Vergisi Kanun'u Genel Tebliği
- Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği.

Bu yasal düzenlemelerde en önemli olanları ve konuya ilişkin kuruluş, yapım ve işletilme esaslarını ortaya koyan, Organize Sanayi Bölgeleri, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ve Endüstri Bölgeleri Yasalarıdır.

4562 sayılı OSB Yasası, hukuki çerçevenin dışında, sanayi politikalarının çizilmesi ve kaynakların kullanımı açısından gelecekte uygulanacaklara ait ipuçları vermektedir.

- Yasa 15.04.2000 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 1962 yılında başlayan OSB'lerin kuruluş serüveni 38 yıl sonra hukuki düzenlemelere konu olmakta ve OSB'ler yasal bir statüye kavuşturulmaktadır. Bu arada 50'nin üzerinde OSB kurulmuş ve üretim yapmıştır.
- Genel gerekçede "uzun yıllar yasal altyapısı olmadan dağınık hukuki düzenlemeler doğrultusunda kurulan ve işletilmeye çalışılan organize sanayi bölgelerinin, kuruluş ve işleyiş sürecinde düzenin sağlanması ve yasal bir statüye kavuşturulması amacıyla" Kanun'un yürürlüğe girdiği belirtilmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki OSB'ler, hiçbir makro planlamaya ve finansman programına tabi olmadan, altyapı ve üretim düzenlemesine girmeden yıllarca dağınık bir biçimde "sanayileşme ve kalkınma" hedefleri doğrultusunda çalışmışlardır.

- Uygulama yönetmeliği ise 2002 yılında yürürlüğe girmiş, OSB'lere sanayi kuruluşlarının belgelendirilmesine ilişkin bazı haklar tanınmış, ancak uygulamada görülen aksaklıklar üzerine 2003 yılında bazı değişiklikler yapılarak yönetmelik revize edilmiştir. OSB'ler ile ilgili problemler buna rağmen bitmemiş; imar kanunu, çevre kanunu ile olan çelişki ve yetki karmaşası devam etmiştir. Ayrıca bölgelerin özerk yönetimleri ile sanayiciler arasındaki sorunlar, özellikle "katkı payları" ve altyapıdan yararlanma durumuna ilişkin problemler bugüne kadar çözülememiştir.
- Organize sanayi bölgelerinde, bölgenin kuruluşunu hazırlayan Müteşebbis Teşekküllerin yetki ve sorumluluk sınırları belirsiz olmuş ve Sanayi Bakanlığı ile olan kredi ilişkileri planlamadan yoksun olarak sürdürülmüştür. Organize sanayi bölgelerinin yasa yürürlüğe girinceye kadar hükmü şahsiyetleri olmamıştır. Dolayısıyla kaynakların planlanması dağınık bir biçimde yapılmış, aktarılan fonlar gelişigüzel kullanılmıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı fonları, sanayi yatırımlarına önemli bir "kaynak aktarımı" olup, yıllarca bu fonların denetimi yapılamamış, nasıl ve nereye kullandıkları konusunda sağlıklı bir kontrol gerçekleştirilmemiştir. Bu fonlar 2007 yılı itibarıyla toplam, cari fiyatlarla yaklaşık 210 milyar YTL'yi bulmuştur. Bu değer diğer sektörlere aktarılan fonlar göz önüne alındığında oldukça büyük bir değer olup, örneğin tarıma aktarılan kaynakların % 65'ine yaklaşmaktadır.
- Organize sanayi bölgelerinin yapılanmasında, altyapı hizmetleri, ihtiyaca göre saptanacak sosyal tesisleri ve teknoparkları da kapsamaktadır. Bölgenin sektörel yapısına ve ekonomik altyapısına paralel olarak bu bölgeler önemli bir "sanayileşme hamlesi" yapabilecek adacıklar olarak belirlenmiştir. Ancak bazı organize sanayi bölgelerinde hızlı bir gelişme yaşanmış (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Eskişehir vs.), bazılarında ise (Bilecik, Isparta, Bolu, Sivas vs.) ise altyapı, kamulaştırma, parsellerin satışı ve tesislerin kurulması ağır bir sorunlar yumağına dolanmıştır. Bu durum yer seçimine bağlı olduğu kadar sanayinin o bölgedeki büyüme hızı ile de yakından ilgilidir. Genel olarak denilebilir ki, o bölgede sanayileşme potansiyeli olan sektörler hızlı geliyorsa OSB'ler de aynı ölçüde büyüme trendine girmektedir. Sanayici ancak büyük teşvikler söz konusu ise, başka bölgeleri (nispî olarak daha az gelişmiş bölgeler) seçmekte ve yatırım yapmaktadır.

Pazarlama merkezlerine yakınlık ve ürünün ulaşılabileceği ihraç limanları ile yan sanayi olanakları da büyük rol oynamaktadır.

OSB yasasının dördüncü maddesi OSB'lerin kuruluş ve niteliğini belirlemektedir. OSB'lerin Yer Seçimi Yönetmeliği'ne göre uygun görülen yerler için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı onayı gerekmektedir. Ancak geçmişte bu kural yeterince objektif kısıtlara dayandırılmamış, politik nedenlerle, uygun olmayan yerler de onaylanmıştır. Böylece bölge halkının oy potansiyelinin mevcut iktidarlara kayabileceği öngörülmüştür. Bu çerçevede 4562 sayılı Kanun kapsamında üç tip organize sanayi bölgesi kurulabilmektedir. Bunlar;

- a) OSB'lerin Yer Seçimi Yönetmeliğine göre uygun görülen yerlerde Sanayi ve Ticaret Bakanlığının kredi desteğiyle kurulan OSB'ler (Madde: 4)
- b) 4562 sayılı yasadaki usullere göre belirlenen yerlerde özel hukuk tüzel kişilerinde ve gerçek kişilerce kurulan özel OSB'ler (Madde: 6)
- c) Sanayi ve Ticaret Bakanlığının kredi desteğinden yararlanmayan OSB'ler

Diğer yandan 2002 yılında kabul edilen 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu ile de, 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Yasası hükümlerine göre kurulmuş bulunan mevcut organize sanayi bölgelerinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca uygun görülenler, Endüstri Bölgeleri Koordinasyon Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca "Endüstri Bölgesi" ilan edilebilirler. Bu bölgeler de bu Kanun ile getirilen teşviklerden yararlanırlar. Dolayısıyla Endüstri Bölgeleri Kanun'una göre kurulan bu bölgeleri, bir çeşit organize sanayi bölgesi olarak nitelendirmek olanaklıdır.

Organize sanayi bölgeleriyle endüstri bölgeleri arasındaki farklar, 4562 sayılı yasa ile 4737 sayılı yasanın karşılaştırılması ile saptanabilmektedir. Bunlar aşağıda belirlenmiştir.

- Organize sanayi bölgelerinden farklı olarak endüstri bölgelerinde arazi Hazine adına kamulaştırılmaktadır.
- Kamulaştırma ve altyapı inşaatı giderleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bütçesinden karşılanmakta, bunun için gerekli ödeneğin geri dönüşü olmamaktadır. Yani bu destek "hibe" niteliğindedir.

- OSB'lerde imar planları ve altyapı projeleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından onaylanmasına karşın, endüstri bölgelerinde Endüstri Bölge Koordinasyon Kurulu tarafından onaylanmaktadır.
- OSB'lerde yatırımcıya OSB Yönetim Kurulu tarafından parsel satışı yapılırken endüstri bölgelerinde sabit yatırım tutarının % 0,5'i karşılandığında irtifak hakkı tesis edilmektedir. Böylece yabancı yatırımcılar, yerli firmalarla ortaklık kurmalarına gerek kalmadan, endüstri bölgelerinde doğrudan yatırım yapabilmektedir. Dolayısıyla Yabancı Yatırımcıya Özel İmtiyaz tanınmaktadır.
- Endüstri bölgelerinde, OSB'lerden farklı olarak, yatırımcı öncelikle Sanayi ve Ticaret Bakanlığına başvurmaktadır.
- Endüstri Bölgelerinde yatırım yapmak isteyen yatırımcılar, faaliyet konularıyla ÇED (Çevre Etkilerini Değerlendirme) olumlu kararını en fazla 2,5 ay, ilgili kurumlarca başka hiçbir işleme gerek kalmaksızın gerekli izin, onay ve ruhsatlarını 15 gün içinde alabilmektedirler. Böylece, yatırıma başlamadan önce verilmesi gereken tüm yasal belgeler üç ay içinde tamamlanmaktadır. Endüstri bölgeleri böylece özel hak ve ayrıcalıklar ile kurulmakta ve sanayinin içinde öncelikli bir konuma geçmektedir. Makro ve mikro planlama yapılmaksızın, sektörel niteliği göz önüne alınmaksızın diğer sanayi bölge ve kuruluşlara üstünlük sağlayan, "rekabet" önceliği olan bölge ve tesisler oluşturulmaktadır.

Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği, bu bölgeleri sektörel ve tüzel bazda üç farklı alanda toplamaktadır:

- Farklı iş kolu ve sektörlerde üretim yapan tesislerin yer aldığı KARMA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ
- Aynı sanayi iş kolunda ve bu iş koluna dahil alt sanayi sektörlerinde faaliyet gösteren tesislerin yer aldığı İHTİSAS ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ
- İlgili yasanın 26'ncı maddesine göre özel hukuk kişilerince veya gerçek kişilerce kurulması talep edilen ÖZEL ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

Burada özel organize sanayi bölgeleri altyapı, sosyal ve ticari yapılar, inşaat ve ulaştırma yatırımları yönünden kuruculara hiçbir kısıtlama getirmemekte, böylece yatırımcıya değerlendirilmemiş sanayi arsası verilerek, "başının çaresine bakması" istenmektedir. Bu durum, hem kaynakların israfı hem de

kötü kullanımı yönünden sanayileşmede çarpık bir yapılaşmayı adeta teşvik etmektedir.

OSB'lerin kuruluş protokolünde aşağıdaki kuruluşların katılımı söz konusu olmaktadır:

- İl özel idaresi (sınırları içinde yer alan)
- OSB'nin içinde bulunacağı il, ilçe veya belde belediyesi, büyük şehirlerde ayrıca büyükşehir belediyesi
- İl ve ilçelerdeki varlık durumuna göre Sanayi Odası veya Ticaret ve Sanayi Odası
- Sanayici dernek ve/veya kooperatifleri

OSB'lerle ilgili yasanın altıncı maddesiyle, Uygulama Yönetmeliğinin on birinci maddesi, organize sanayi bölgesinin organlarını tanımlamaktadır. Bunlar, Müteşebbis Heyet (İşletme aşamasında Genel Kurul), Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu ve Bölge Müdürlüğü olmaktadır. Her bir organın görev, yetki ve sorumlulukları yasa ve yönetmelikte belirlenmiştir.

Burada OSB'lerin kredi kullanımı ve bunun tahsisine ilişkin maddeler özellikle önem kazanmaktadır. İlgili maddeler bu kredilerin kaynağını, OSB yapımı için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bütçesinde yer alan ödeneklerle, kredi geri dönüşleri olarak belirtilmektedir. Yani bu bölgeler bir anlamda doğrudan Devlet Bütçesi'nin kaynaklarından beslenmektedir. Bu da ekonominin diğer sektörlerinden kaynak aktarımı veya toplam vergilerden ayrılan paylar olmaktadır. Bunların geri dönüşünün olmaması bu alanlara yapılan "ekstra teşvik" anlamına gelmektedir. Daha sonraki bölümlerde belirtildiği gibi, söz konusu bölgelere, özel teşvikler ayrıca sağlanmaktadır. OSB'lerin bir bölümünün ihtisas OSB'leri olduğu, bunlara öncelikli ve ayrıcalıklı teknoloji alanlarına yatırım yaptıkları takdirde, ayrıca arsa, altyapı ve genel idare giderleri kredisi verilebileceği de belirtilmektedir. Bu durumda OSB'ler her türlü yatırım sektörü için sanayicilere özel hak ve krediler getirmektedir.

Küçük sanayi sitelerinin yasal çerçevesi ise 1163 sayılı Kooperatifler Kanun'una dayanmaktadır. KSS'ler, organize sanayi bölgelerinin devamı niteliğindeki küçük çaplı imalathaneler, tamirhaneler ve ticarethaneler, toplu olarak bir arada bulunabilecekleri, kent merkezleri dışında bir bölgede toplanmış ve altyapı ve sosyal tesislerle bütünleştirilerek kurulmuştur. Böylece bu dağınık küçük işletmelerin disipline edilerek, sağlıklı koşullarda denetimli ve planlı bir üretim ve hizmet yapabilecekleri düşünülmüştür.

Küçük sanayi siteleri uygulamalarına da 1960'lar da başlanmıştır. KSS'ler planlı bir dönemin ürünleridir ve gelişmiş sanayinin ihtiyaç duyduğu yan sanayi girdilerinin temin edildiği küçük sanayi işletmelerini kapsamaktadır. Bu nedenle KSS'ler teşvik araçları ile desteklenmiş ve KOBİ faaliyetleri içinde, önemli bir kalkınma hamlesinin yatay gelişmesini sağlayabilecekleri ön görülmüştür. Ayrıca buralara yeni teknolojilerin sokulabileceği, bölgesel ihtiyaçları ekonomik olarak karşılayabilecekleri ve istihdama katkıda bulunabilecekleri düşünülmüştür. Ancak gelişme istenilen düzeyde olamamış, KSS'ler yeterli bir ivme kazanamamıştır. Hatta zaman zaman krizlerle birlikte önemli bir ekonomik açmaza düştükleri, düşük kâr marjları ile çalışmak zorunda kaldıkları, kayıt dışı ekonominin odakları oldukları ve her türlü güvenceden yoksun işçi çalıştırdıkları bilinmektedir.

Ülkemizde 1163 sayılı Kooperatifler Yasası'na göre kurulup, işlemlere yer talebi önceliği ile, il valiliği, belediye veya sanayi sitesi yapı kooperatifinin müracaatı ile başlanmıştır. KSS ile ilgili seçilen yerler, ilgili kuruluşların görüşü doğrultusunda saptanmakta ve bir dizi yasal işlem ile birlikte yer kesinleştirilmektedir. Bugün hemen her il veya ilçede en az bir KSS bulunmaktadır. KSS'nin kurulma ve işletmeye girme aşamasında Sanayi ve Ticaret Bakanlığının her kademedeki izin, destek ve teşviklerinden yararlanılmaktadır. Aynı biçimde KSS'ler, yatırım ve inşaat işlerinde ve özellikle altyapı hizmetlerinde, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının bütçeden ayrılan ödeneklerinden yararlanılmaktadır.

2007 yılı sonu itibarıyla 445 adet Küçük Sanayi Sitesi faaliyette olup, 2007 yılı fiyatlarıyla bu sitelere toplam 3.105.000.000 YTL kredi kullanılmıştır. 2007 yılı programında yer alan KSS projeleri için 43.046.000 YTL'si bütçe, 2.497.000 YTL'si özel, 8.607.000 YTL'si ek ödenekten olmak üzere 51.998.000 YTL ödenek ayrılmış olup, bundan 44.066.000 YTL kredi olarak kullanılmıştır.

Bu yasal çerçevede belirtilen ve ekteki Yasa ile Yönetmeliklerde ayrıntılı maddeler halinde sunulan OSB, Endüstri Bölgeleri ve KSS'ye ilişkin belgeler, bu bölgelerde sanayi işletmelerine tanınan hakların, ayrıcalıkların, teşvik ve desteklerin büyük boyutlarda olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun karşılığında OSB ve KSS'lerin ekonomiye ve sanayileşmeye neler kazandırdığı, istihdam, refah ve kalkınmaya ne ölçüde hizmet ettiği daha sonraki bölümlerde incelenmiştir.

2. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ VE TEKNOPARKLARIN SEKTÖREL VE BÖLGESEL DAĞILIMI

Bu bölümde OSB, KSS ve Teknoparkların 2008 yılı itibarıyla durumu, sayıları, kapladıkları alan ve parseller, yapılan harcamalar, bölgesel dağılımları ve sektörel ayrımları verilmiştir. İstanbul'un durumu özel olarak, sanayi sektörü içindeki önemi göz önüne alınarak ayrıca incelenmiştir.

2.1. Organize Sanayi Bölgeleri

Ülke boyutunda 2008 yılı başı itibarıyla 114 organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Bunlar çalışır durumdaki bölgelerdir. 1962 yılında başlayan OSB kuruluşları hâlen devam etmektedir. 2005 başı itibarıyla yıllara göre kurulan OSB sayıları, alanları ve parsel sayıları TABLO: 2/1'de verilmiştir.

TABLO 2/1: Yıllara Göre Organize Sanayi Bölgelerinin Fiziki Boyutları

YILLAR	ADET	ALAN (HEKTAR)	PARSEL SAYISI
1962-1987	9	1.550	1.005
1988	4	1.900	1.077
1989	3	1.100	611
1990	2	240	107
1992	6	1.420	806
1993	5	1.205	935
1994	6	1.017	747
1995	1	150	85
1996	-	-	-
1997	5	1.122	622
1998	2	456	376
1999	5	1.679	318
2000	3	1.080	457
2001	14	3.220	1.967
2002	5	993	266
2003	6	1.005	606
2004	1	150	92
2005	11	1.486	676
2006	9	1.579	756
2007	10	1.370	513
2008 (T)	7	1.254	456
TOPLAM	114	24.069	14.478

Kaynak : Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Tablodan görüldüğü gibi 1987 yılına kadar yalnızca 9 OSB faaliyette bulunmaktadır. Yani 25 yıl içinde 1550 hektarlık alanda kurulmuş, İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir, Gaziantep ve Eskişehir, Adana bölgelerini kapsayan OSB'ler, sınırlı bir sektörel bazda üretin yapmaktadırlar. 1988-1995 arasında ise 27 OSB daha, sanayileşmenin "ihracata yönelik modeli" esas aldığı bir dönemde, üretime geçmiştir. Bu dönem aynı zamanda devlet teşviklerinin arttığı ve ihracat yapmayı planlayan sektör ve bölgelere yöneldiği bir evreyi belirlemektedir. Bu teşvik ve desteklerden en büyük payı organize sanayi bölgeleri almıştır.

Gümrük Birliği'ne girişle birlikte, 1995 yılından 2008 yılına kadar on üç yıl içinde ise tamamlanan organize sanayi bölgesi sayısı ise 78 olmuştur. Toplam 15.487 hektarlık bir alanda üretim yapan tesisler 7.105 parselde yayılmışlardır. Organize sanayi bölgeleri bu aşamada da Devlet yardım ve teşviklerinden yararlanmış, bütçeden altyapı ve inşaat yatırımları için kredi almış ve sanayileşme politikasının önemli bir parçası haline gelmişlerdir. OSB'ler bir anlamda sanayileşme ile birlikte anılar, siyasi iktidarların övünç kaynağı ve yatırım alanı olup, kentlerden oy toplamada önemli miktarlar haline gelmiştir.

1995'den sonra yapılan OSB'lerde ihtisas ve özel OSB'ler ön plana çıkmakta, aynı zamanda yabancı sermayeli yatırımlar özellikle tercih edilmektedir. Bu dönemde gelen sınıai kaynaklı yabancı sermayenin % 86'sı organize sanayi bölgelerinde yatırım yapmıştır. Özellikle gıda, kimya, kahverengi ve beyaz eşya üretimi bu alanlara kaymıştır.

TABLO 2/2: Yıllara Göre Organize Sanayi Bölgelerine Yapılan Harcamalar (Cari fiyatlarla , YTL olarak)

YILLAR	YATIRIM HARCAMALARI
1984	4.000,0
1985	7.000,0
1986	14.000,0
1987	24.000,0
1988	26.000,0
1989	39.000,0
1990	77.000,0
1991	158.000,0
1992	238.000,0
1993	331.000,0

1994	412.000,0
1995	506.000,0
1996	1.930.000,0
1997	6.765.000,0
1998	10.500.000,0
1999	12.250.000,0
2000	18.150.000,0
2001	26.580.000,0
2002	45.200.000,0
2003	43.130.000,0
2004	49.741.000,0
2005	52.360.000,0
2006	47.638.000,0
2007	40.215.000,0
2008 (T)	35.300.000,0

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2008 tahmini tarafımızdan yapılmıştır.

2008 yılı itibarıyla, OSB'lere yapılan yıllık harcamalar cari fiyatlarla TABLO:2/2'de sunulmuştur. Tablodan görüldüğü gibi, 1984 yılında yalnızca 4 bin YTL harcama (4 milyar TL) söz konusu iken 1990 yılına ulaşıldığında yatırım harcamaları 77 bin YTL'yi (77 milyar TL) bulmakta, kümülatif harcama ise 191 bin YTL'ye ulaşmaktadır. 1998 yılında yapılan harcamalar 10.500.000 YTL (10,5 trilyon TL) olmuştur ve o tarihe kadarki birikimli harcama 21.031.000 YTL veya 21 trilyon TL'yi bulmaktadır. 2008 yılında bu harcamaların 35.300.000 YTL olduğu ve birikimli harcamalarda 391.595.000 YTL'ye ulaşıldığı görülmektedir. Bu değerleri bugünkü fiyatlarla ele aldığımızda büyük bir kaynağın OSB'lere aktarıldığı görülecektir.

Hâlen faaliyette olan 114 adet OSB'nin tüm fiziki bilgilerini ortaya koyan, tesis sayılarını ve istihdam kapasitelerinin de veren ayrıntılı tablosu TABLO:2/3'de listelenmiştir. Bu tabloda hem imar durumuna ve parsel sayısına ilişkin bilgiler hem de tesis sayıları, üretime geçme oranları ile istihdam kapasiteleri verilmektedir. Bu tablodaki bazı bilgiler ilgili bölümlerde değerlendirilecektir.

TABLO 2/3: Biten Organize Sanayi Bölgelerinin Parsel, Üretim ve İstihdam Bilgileri (Toplam 114 OSB) 2008 Başı

OSB ADI	Alan (Ha)	Sanayi Parsel Alanı	Parsel Sayısı	TESİS SAYILARI					Üretim Geçme Oranı %	İstihdam		
				Üretim	İnşaat Safhası	Proje Safhası	Projesi Yok	Toplam Tesis Sayısı		Mevcut	Toplam	
A-KSS'LERDEN OLUŞAN BÖLGELER HARİÇ (Toplam 110 Adet)												
ADANA I-II (*)	1.100	795	470	253	45	71	-	369	54	18.100	29.070	
ADİYAMAN I	150	100	80	25	30	7	-	62	31	1.205	4.950	
AFYON I	275	146,5	178	178	-	-	-	178	100	2.100	2.100	
AKSARAY	286	190	182	70	35	30	-	135	38	1.430	2.250	
AMASYA I	75	35,8	36	17	6	-	-	23	47	486	1.315	
AMASYA-MERZİFON	118	65	51	21	5	-	-	26	41	726	2.280	
ANKARA I	400	210	197	192	-	-	-	192	97	17.600	17.600	
ANKARA-POLATLI	70	37	35	30	20	5	5	30	86	340	900	
ANTALYA I	196	131	88	80	6	-	-	86	91	4.100	4.600	
ANTALYA II	175	130	63	15	20	10	-	45	24	1.650	3.960	
ANTAKYA	120	60	50	18	15	7	-	40	36	986	2.730	
AYDIN	150	79,9	59	45	14	-	-	59	76	1.823	3.050	
BALIKESİR - BANDIRMA	150	93,5	82	12	7	3	-	22	15	2.104	4.800	
BALIKESİR I-II (*)	250	120	111	29	21	15	-	65	26	1.967	3.900	
BARTIN I	50	42	32	22	9	-	-	30	69	1.410	2.270	
BİLECİK I	150	110	42	42	-	-	-	42	100	1.990	2.140	
BİNGÖL I	80	60	52	15	20	10	5	50	29	230	750	
BOLU I	60	38	61	51	-	-	-	51	84	2.520	2.600	
BOLU II	150	100	80	29	32	11	-	72	36	1.172	2.950	
BOLU - GEREDE I	100	56	51	12	8	-	-	20	23	220	1.675	
BATMAN	100	60	40	8	5	7	-	20	20	310	1.040	
BURDUR I	70	56,4	56	40	6	4	-	50	71	1.310	2.542	
BURSA	150	469	295	205	29	19	18	271	69	22.600	41.732	
BURSA - İNEGÖL I	300	219	103	90	-	-	-	90	87	12.170	13.000	
BURSA DEMİRTAŞ	475	382	542	312	22	6	-	330	57	21.300	27.380	
BURSA - KEMALPAŞA	197	125	69	16	15	4	-	35	23	326	1.039	
BURSA - DERİ	100	60	55	20	12	8	-	40	36	405	1.210	
ÇANAKKALE - BİGA	100	38,2	53	19	12	4	-	35	36	310	2.558	
ÇANAKKALE	70	39	36	12	7	9	-	28	33	215	750	
ÇANKIRI - KORGUN	110	56	91	35	14	5	-	54	38	1.576	3.068	
ÇORUM I	260	173,5	81	70	11	-	-	81	86	3.062	3.998	
ÇORUM II	484	361	296	59	35	46	7	147	20	2.527	11.350	
DENİZLİ	400	364	158	150	8	-	-	158	95	23.310	24.890	

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ, ENDÜSTRİ BÖLGELERİ VE TEKNOPARKLAR

DENİZLİ – ÇARDAK	322	270	98	26	17	19	36	98	26	1.208	6.791
DIYARBAKIR	523	396	190	29	21	30	-	80	15	865	5.700
DÜZCE	175	110	70	32	19	9	-	60	46	1.440	3.100
EDİRNE	150	100	75	26	15	8	7	56	35	1.040	2.700
ELAZIĞ I	100	94	57	48	6	3	-	57	84	960	1.254
ELAZIĞ II	100	36	39	22	9	8	-	39	56	352	1.017
ERZİNCAN	348	309	256	25	16	25	30	96	10	446	14.645
ERZURUM I	100	86	88	55	7	14	-	76	62	1.100	1.580
ESKİŞEHİR I-II-III-IV (*)	3.200	1.650	831	260	40	70	-	370	31	21.363	51.980
GAZİANTEP-I	260	190	138	138	-	-	-	138	100	20.000	20.000
GAZİANTEP-II	500	300	271	251	18	2	-	271	93	22.900	24.600
GAZİANTEP-III	540	400	274	150	65	59	-	274	55	15.360	27.780
GİRESUN	70	36	29	11	9	9	-	29	38	330	760
GÜMÜŞHANE	75	40	26	12	8	6	-	26	46	410	690
HATAY – İSKENDERUN -I	180	114	35	32	3	-	-	35	91	2.496	2.737
İSPARTA – I	252	159	82	36	22	24	-	82	44	2.746	6.669
İSTANBUL – DERİ	240	271	414	320	30	50	-	400	77	6.550	12.562
İZMİR – ATATÜRK	600	350	495	490	5	-	-	495	99	24.849	25.840
İZMİR – MENEMEN (DERİ)	200	102	200	102	-	-	-	102	50	1.520	5.146
İZMİR – ÖDEMiŞ	210	110	150	50	29	31	-	110	33	1.016	4.640
KAHRAMANMARAŞ	300	160	146	65	26	35	5	131	44	2.026	5.620
KARABÜK	100	46,2	50	16	8	15	-	39	32	797	2.700
KARAMAN	400	335	214	85	28	50	51	214	40	8.300	18.324
KARS	200	101	69	32	20	-	-	52	46	687	2.810
KASTAMONU	100	45	50	14	16	12	-	42	31	310	990
KAYSERİ	600	620	457	369	36	25	-	430	80	27.400	33.800
KIRIKKALE	150	52	76	20	16	15	-	51	38	1.160	3.735
KIRKLARELİ	400	261,1	96	22	19	16	39	96	23	3.640	10.376
KIRŞEHİR	200	125	187	29	18	26	15	88	16	1.156	5.537
KİLİS I	90	42,3	55	30	5	9	-	44	54	549	1.308
KİLİS II	50	26,5	20	10	5	5	-	20	50	260	440
KOCAELİ – GEBZE	230	317	185	90	3	-	74	167	49	8.983	16.771
KONYA I	150	115	177	150	-	-	-	150	85	2.700	2.700
KONYA II	300	200	220	169	-	-	-	169	77	5.440	5.440
KONYA III-IV (*)	250	170	190	90	50	20	-	170	47	2.532	4.710
KONYA – EREĞLİ	100	61,3	66	30	22	14	-	66	45	1.644	3.532
KÜTAHYA I	170	110	101	35	15	4	36	90	35	2.756	6.396
KÜTAHYA II	150	90	70	20	12	16	22	70	29	670	2.700
MANİSA I	150	156,8	70	65	-	-	-	65	93	10.987	11.043
MANİSA II	200	123,8	20	20	-	-	-	20	100	3.242	3.242

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ, ENDÜSTRİ BÖLGELERİ VE TEKNOPARKLAR

MANİSA III	185	144,5	51	18	16	17	-	51	35	1.730	5.327
MANİSA IV	100	70	40	16	10	14	-	40	40	1.327	3.945
MANİSA – AKHİSAR	100	67	60	25	10	15	-	50	42	626	1.708
MANİSA – SALİHLİ	75	60	50	16	8	12	14	50	32	452	1.803
MARDİN	300	178	160	64	12	7	-	83	40	3.205	7.106
MERSİN – TARSUS I	100	238	152	51	29	26	20	132	33	2.420	8.596
MERSİN – TARSUS II	280	61	34	19	7	4	-	30	56	529	1.792
MUŞ	300	156	120	26	19	30	-	75	22	615	2.726
NIĞDE	261	165,6	112	42	9	16	-	67	37	1.983	5.108
ORDU I	60	39,7	81	60	15	-	-	75	74	1.761	2.970
ORDU II	100	56	41	10	6	7	-	23	24	327	1.210
OSMANIYE	100	63,7	63	17	20	16	10	63	27	196	4.149
SAMSUN I	150	105	112	81	17	9	-	107	72	3.207	4.314
SAMSUN II	354	181	169	36	29	39	-	104	21	1.108	6.070
SİİRT	100	58	41	13	12	16	-	41	32	396	1.657
SİNOP I	100	59,7	72	15	13	21	-	49	21	497	4.144
SİVAS I	180	141	190	61	49	22	-	132	32	1.993	6.136
ŞANLIURFA I	286	365	288	176	29	15	-	220	61	1.075	2.320
TEKİRDAĞ – ÇERKEZKÖY	440	349	134	110	14	10	-	134	82	15.106	16.336
TEKİRDAĞ I	40	25	17	12	5	-	-	17	70	435	760
TEKİRDAĞ II	30	25	12	7	5	-	-	12	58	492	810
TOKAT I	50	47	45	39	6	-	-	45	87	1.426	1.635
TOKAT II	320	150	110	26	30	24	-	80	24	835	3.460
TRABZON – ARSİN	100	72,5	103	65	19	13	-	97	63	3.100	4.400
TUNCELİ	100	20	36	8	3	-	-	11	22	165	1.706
UŞAK I	360	280	356	201	79	45	31	356	56	7.103	18.650
UŞAR - DERİ	100	53	65	46	10	9	-	65	71	1.191	1990
YOZGAT	150	77	111	35	20	-	-	55	31	1.546	3.281
VAN	200	120	89	26	15	9	-	50	29	497	1.600
ZONGULDAK – ÇAYCUMA	125	89,5	71	27	16	-	-	43	38	1.640	4.076
ZONGULDAK	200	110	68	25	14	8	-	47	37	956	2.910
TOPLAM	24.702	16.916	13.265	7.041	1.653	1.306	425	10.425 (***)	48	421.709	725.507
KSS'LERDEN OLUŞAN BÖLGELER (TOPLAM 4 ADET)											
ANKARA – İVEDİK OKSB	477	194	6.296	3.022	-	-	-	3.022	48	11.700	37.540
ANKARA – OSTİM	250	190	4.909	3.210	-	-	-	3.210	65		
İSTANBUL – İKİTELLİ OKSB	800	610	610	17.200	9.300	4.000	-	30.500	55	140.000	214.000
İSTANBUL – DUDULLU	450	150	102	1.895	-	-	-	1.895	100	24.354	24.354
TOPLAM	1.977	1.144	11.917	25.327	9.300	4.000	-	38.627	67	176.054	275.894

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ, ENDÜSTRİ BÖLGELERİ VE TEKNOPARKLAR

GENEL TOPLAM	26.679	18.060	25.182	32.368	10.953	5.306	425	49.052		597.763(**)	1.001.401
TESCİL EDİLMEYEN	-2.610	-	-								
ENVANTERE ALINAN	24.069	18.060	25.182								

Kaynak : Sanayi ve Ticaret Bakanlığı verileri,

- * Adana, Balıkesir, Eskişehir, Konya OSB'leri aynı parselde olmasına karşın genel envantere ayrı ayrı ayrılmış ve 114 OSB sayısına ulaşılmıştır. Ancak tabloda bazı bilgiler ortak verilmiştir.
- ** Mevcut istihdam olan 597.763 sayısına, lojistik ve yardımcı hizmetlerdeki personel de eklendiğinde TABLO:4/2'deki 637.779 sayısına ulaşılmaktadır.
- *** Toplam tesis sayısına (10.425) KSS'lerden oluşan bölgelerin OSB tesisleri de eklenince TABLO:4/1'deki 12.481 sayısına ulaşılmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinin coğrafi bölgelere göre dağılımı, 2008 Ocak itibarıyla bitenler ve 2008 yatırım programında yer alanlar olarak ayrı ayrı TABLO: 2/4'de verilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi hâlen faaliyette olan 114 organize sanayi bölgesinin 59 adedi Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgesinde yer almaktadır. Bunun toplama oranı % 52'dir. Kapsanan alan olarak bu üç bölge yine toplam içinde % 56 paya sahiptir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise toplam 22 OSB bulunmakta ve toplamdan % 19 pay almaktadır. Alan olarak iki bölgenin toplama oranı % 20.9'dur.

TABLO 2/4: Organize Sanayi Bölgelerinin Bölgesel Dağılımı ve 2008 Programında Yer Alanlar (2008 Ocak başı itibarıyla)

BÖLGE ADI	2007 SONU İTİBARIYLA BİTENLER			2008 YATIRIM PROGRAMINDA OLANLAR			
	ADET	ALAN (Ha)	HEKTAR * (%)	ADET**	ALAN (Ha)	HEKTAR * (%)	ADET*** %
MARMARA (10 İL)	19	4.572	19,00	16	3.206	17,89	16,9
EGE (10 İL)	18	3.747	15,57	16	3.341	18,65	16,9
AKDENİZ (8 İL)	11	2.563	10,65	10	1.099	6,13	10,5
İÇ ANADOLU (15 İL)	22	5.258	21,84	19	4.140	23,10	20,0
KARADENİZ (18 İL)	22	2.892	12,01	10	3.256	18,17	10,5
DOĞU ANADOLU (10 İL)	11	1.938	8,05	12	1.640	9,15	12,6
G.DOĞU ANADOLU (8 İL)	11	3.099	12,88	12	1.236	6,91	12,6
TÜRKİYE TOPLAMI	114	24.069	100,00	95	17.918	100,0	100,0

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sitesi www.sanayi.gov.tr

2008 yılı programına ilişkin analizler tarafımızdan yapılmıştır.

* Toplam bölge alanının Türkiye toplam alanına oranıdır.

** Etüt ve Kamulaştırma aşamasında olanlar dahil edilmiştir.

*** Toplam adedin Türkiye toplam miktarına oranıdır.

Organize sanayi bölgelerinde sanayinin sektörel dağılımı ise oldukça ayrıntılı bir çalışmayı gerektirmiştir. Zira 40 yıllık sürede el değiştirmeler, krizlerde kapananlar ve OSB'lerin yeniden yapılanmaları nedeniyle sektörel dağılımlar da değişmiştir. Ayrıca ihtisas OSB'lerinin kurulması ile karma OSB'lerden bazı tesisler buralarda yapılanmıştır.

OSB'lerin sektörel yapılanmasında önemli olan faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- OSB'lerin kurulduğu yörelerde gelişmiş olan sanayi sektörleri veya bu sektörlerde üretim yapan büyük tesisler yer almaktadır. Bu şehir ve yöreler belirli sanayi ürünlerinin pazarlanmasında önemli merkezlerdir. Dolayısıyla kurulan OSB'lerde de ağırlık, bu sektörlerle girdi verebilecek malzemeleri üreten yan sanayilere kayar.

Örnek: Sakarya Organize Sanayi Bölgesi I-I

* Otomotiv- Madeni Eşya Sanayi	% 54
* Plastik ve Tekstil Sanayi	% 11
* Gıda ve Ambalaj Sanayi	% 9
* Orman Ürünleri ve Yapı Elemanları	% 14
* Diğerleri (Elektrik, Elektronik, Kimya)	% 12

Sakarya ve İzmit'te gelişen otomotiv ve madeni eşya sektörleri görüldüğü gibi bölgenin OSB'si buna göre yapılanmıştır.

Örnek : Bursa İnegöl Organize Sanayi Bölgesi

* Tekstil Sanayi	% 43
* Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi	% 24
* Otomotiv Yan Sanayi	% 12
* Gıda Sanayi	% 7
* Diğerleri (Cam, Elektrik, Metal vs.)	% 14

Geleneksel yapıda tekstil ve orman ürünlerine öncelik veren ana sanayi İnegöl'de de benzer yapılanmayı sektörel düzeyde sürdürmektedir. Bu ve buna benzer sektörel etkileşim, bölgeler içinde yer alan birçok OSB için de söz konusudur.

- OSB'lerin kurulduğu yörelerde merkezi pazarlara ulaşım ve optimal nakliye olanakları, limana ulaşım imkanları, dolayısıyla girdilerin ekonomik olarak tedariki ve ürünlerin büyük pazarlara rahatça ulaşabilmesi önem taşımaktadır. Böylece ya büyük sanayi tesislerine yan sanayi olarak hizmet eden firmalar bu bölgelerde kurulmakta veya bizzat büyük firmalar işletmelerini OSB'ye taşımaktadırlar.

Örnek: Gebze Organize Sanayi Bölgesi

* Makina İmalat- Madeni Sanayi	% 23
* Otomotiv Yan Sanayi	% 20
* Kimya, Plastik, Kağıt Sanayi	% 16
* Gıda- Ambalaj Sanayi	% 15
* Optik, Elektrik, Elektronik Sanayi	% 14
* Diğerleri (Cam, elektrik, metal vs.)	% 12

Görüldüğü gibi hemen her sektör burada dengeli bir biçimde yer almaktadır. Ayrıca OSB'de yabancı sermaye ağırlıklı 24 şirket yer almaktadır. Burada Eczacıbaşı, Aroma, Ülker, Sanipak gibi büyük yerli imalatçı firmalar da bulunmaktadır.

Örnek : Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi I-II-III-IV

* Metal Eşya Sanayi	% 26,5
* Kimya,Kauçuk, Plastik Sanayi	% 12,9
* Taş, Toprak, İnşaat Malzemeleri Sanayi	% 11,8
* Tekstil- Konfeksiyon Sanayi	% 9,3
* Orman Ürünleri ve Kağıt Sanayi	% 9,0
* Gıda Sanayi	% 8,0
* Makina İmalat Sanayi	% 8,5
* Tarım Alet ve Makina Sanayi	% 5,1
* Diğerleri (Ana Metal, Elektrik, Enerji, Üretim)	% 8,9

Görüldüğü gibi sektörel dağılım oldukça dengelidir. Metal eşya ve kimya-plastik ağırlıklı sektörlerdir. Arçelik firmasının bölge içinde tesisleri bulunmaktadır. Türkiye'nin en büyük OSB'lerinden biri olup teknopark çalışmaları da tamamlanmıştır. Eskişehir sanayinin geliştiği bölgelerin başında gelmekte, ulaşım imkanları ve kalifiye iş gücü yönünden büyük imkânlar sunmaktadır. Pazarlama merkezleri için optimal ulaşım olanaklarına sahiptir.

- Bazı OSB'lerin kurulduğu yerlerde, bölge yerel ürünleri sanayinin yapısını tamamen belirleyecek niteliktedir. Ulaşım imkânları ve pazarlama olanakları sınırlıdır. İş gücü belirli sektörlerde uzmanlaşmıştır. Kültürel ve sosyal yaşam, yönetici- mühendis kadrosunu oraya çekebilecek cazibeden yoksundur. Bu bölgeler neredeyse, ihtisas OSB'lerine benzer biçimde, sektörel çeşitliliği minimize ederler.

Örnek : Bolu Organize Sanayi Bölgesi

Egemen sektörler orman ürünleri, gıda sanayi ve yapı malzemelerini kapsar.

Gebze Plastikçiler Organize Sanayi Bölgesi

Plastikçiler ağırlıkta olmak üzere madeni eşya ve makina imalat sanayi egemendir.

Antalya Organize Sanayi Bölgesi I-II

Gıda ve ambalaj sanayi, metal eşya yan sanayi, taş, toprak ve inşaat malzemeleri sanayii ağırlıktadır.

Bölgeler itibarıyla mevcut OSB'ler analiz edildiğinde sektörel dağılımlar aşağıdaki gibi saptanmıştır:

• MARMARA BÖLGESİ

19 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Bursa (4), M. Kemalpaşa, İstanbul (Deri), İstanbul (İkitelli), İstanbul (Dudullu), Çerkezköy, Kocaeli (Gebze), Balıkesir (3), Gebze (II), Kırklareli, Edirne, Çanakkale, Tekirdağ (2).

İhtisas OSB'lerinin dışında sektörel dağılım aşağıdaki gibi olmaktadır.

* Makina İmalat Madeni Eşya	% 22
* Otomotiv ve Yan Sanayi	% 15
* Gıda, İçki ve Ambalaj	% 16
* Kimya, Plastik ve Kağıt	% 13
* Tekstil- Konfeksiyon Yan Sanayi	% 10
* Orman ve İnşaat Malzemeleri	% 9
* Elektrik, Elektronik ve Bilişim	% 10
* Diğerleri	% 5

• EGE BÖLGESİ

18 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Aydın, Denizli(2), İzmir(Atatürk), Menemen, Manisa(4), Uşak, Biga, Kütahya (3), İzmir (Ödemiş), Uşak (Deri), Akhisar, Salihli

OSB'lerde sektörler göre sayısal dağılım aşağıdaki gibi olmaktadır.

* Tekstil- Konfeksiyon ve Yan San.	% 23
* Gıda, İçki ve Ambalaj	% 24
* Makina İmalat Madeni Eşya	% 21
* Elektrik, Elektronik ve Bilişim	% 12
* Otomotiv ve Yan Sanayi	% 7

* Kimya, Plastik ve Kağıt	% 7
* İnşaat Malzemeleri Orman Ürünleri	% 3
* Diğerleri	% 3

• AKDENİZ BÖLGESİ

11 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Adana (2), Antalya (2), Burdur, Isparta, Tarsus (2), Osmaniye, İskenderun (Hatay), Antakya.

Söz konusu OSB'lerin sektörel kompozisyonu aşağıdaki gibi olmaktadır.

* Tekstil- Konfeksiyon ve Yan San.	% 29
* Gıda, Meşrubat ve Ambalaj	% 30
* Orman Ürünleri, Mobilya, İnşaat Malz.	% 13
* Makina İmalat ve Madeni Eşya	% 12
* Kimya, Plastik ve Kağıt	% 8
* Otomotiv ve Yan Sanayi	% 3
* Diğerleri	% 5

• İÇ ANADOLU

22 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Ankara (Merkez), Ankara (Ostim), Ankara (İvedik), Ankara (Polatlı), Eskişehir, Bilecik, Çankırı, Karaman, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Konya (2), Konya (Ereğli), Akşehir, Beyşehir, Niğde, Sivas, Afyon, Yozgat, Aksaray, Çorum İhtisas organizeler dışında OSB'lerde sektörel dağılım aşağıda verilmiştir.

* Makina İmalat, Madeni Eşya ve Yan San.	% 32
* Otomotiv, Tarım Alet Mak. ve Yan San	% 23
* Gıda ve Ambalaj Sanayi	% 17
* Kimya, Plastik ve Kağıt	% 6
* Tekstil, Konfeksiyon, Ayakkabı, Yan San.	% 7
* Yapı Malz, Taş ve Toprak Malz.	% 6
* Elektrikli Eşya ve Elektronik	% 5
* Diğerleri	% 4

Görüldüğü gibi İç Anadolu OSB'leri makina imalatı (pompa, vana, vinç, makina elemanları, tezgah parçaları, metal eşya, çelik konstrüksiyon vs.) ve madeni eşya üretim sektöründe başı çekmektedir.

• KARADENİZ BÖLGESİ

22 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Amasya, Merzifon, Bartın, Bolu, Çankırı, Gerede, Karabük, Ordu (2), Samsun (2), Sinop, Tokat (2), Trabzon, Çorum, Gümüşhane, Kastamonu, Zonguldak, Giresun, Düzce.

Sektörlerin dağılımı aşağıda verilmiştir.

* Orman Ürünleri, Mobilya, Ahşap Yapı Malzemeleri	% 27
* Gıda, Meşrubat ve Ambalaj	% 25
* Mak. İmalat, Çelik Kons., Metal İşleme, Yan San.	% 17
* Plastik, Lastik ve Boru İmalatı	% 10
* Tekstil, Konfeksiyon., Yan San. (Deri İşleme dahil)	% 8
* Diğerleri (Kimya, Otomotiv vs.)	% 13

• DOĞU ANADOLU BÖLGESİ

11 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Elazığ (2), Erzincan, Erzurum, Kars, Malatya, Tunceli, Bingöl, Muş, Siirt, Van.

OSB'lerdeki sektörel dağılımı;

* Gıda, Hayvancılık ve Ambalaj	% 34
* Metal İşleme ve Yedek Parça	% 19
* Taş, Toprak ve Yapı Malz.	% 14
* Tekstil, Konfeksiyon ve Yan Sanayi	% 11
* Plastik, Boru ve Diğer Aksesuarlar	% 11
* Diğerleri (Kimya, Lastik vs.)	% 11

• GÜNEY DOĞU ANADOLU BÖLGESİ

11 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Gaziantep (3), Adıyaman, Kilis (2), Mardin, Şanlıurfa, Batman, Diyarbakır, Kahramanmaraş.

OSB'lerin sektörel dağılımı:

* Metal İşleme, Makina İmalat	% 27
* Tekstil, Konfeksiyon ve Yan Sanayi	% 22
* Gıda, Meşrubat ve Ambalaj Sanayi	% 20
* Plastik, Kauçuk ve Lastik	% 16
* Elektrik, Elektronik, Benzeri San.	% 9
* Diğerleri	% 6

Tüm bölgelerin analizi yapıldıktan sonra 114 organize sanayine topluca baktığımızda; metal ve madeni eşya ile makina imalatına yedek parça yapan tesislerin başı çektiğini, bunu otomotiv yan sanayi, tekstil ve konfeksiyon ile gıda ve meşrubat sanayinin izlediğini görürüz.

2.2. Küçük Sanayi Siteleri

Ülke boyutunda 2008 yılı başı itibarıyla 445 adet Küçük Sanayi Sitesi bulunmaktadır. Bu sitelerde toplam 98.478 iş yeri bulunmaktadır. 1965 yılında ilk kez Sivas'ta bir KSS kurulmuş ve uygulama süratle ülke geneline yayılmıştır. 2008 yılı başı itibarıyla yıllara göre kurulan KSS'lerin gelişimi, iş yeri sayıları ve istihdam potansiyeli TABLO:2/5'de verilmiştir.

TABLO 2/5: Faaliyette Olan Küçük Sanayi Sitelerinin Yıllara Göre Gelişim Tablosu

YILLAR	ADET	İŞ YERİ SAYISI	İSTİHDAM POTANSİYELİ (KİŞİ)
1961	1	189	756
1965	16	3.540	19.049
1970	25	6.906	34.530
1975	46	12.702	71.212
1980	97	19.308	115.848
1985	126	28.705	143.525
1990	176	41.827	239.962
1995	273	63.640	395.222
1996	289	65.326	405.338
1997	291	70.747	437.864
1998	294	71.722	443.714
1999	306	72.130	446.162
2000	313	74.121	445.360
2001	349	81.453	488.150
2002	362	83.318	499.760
2003	371	84.912	507.800
2004	386	86.666	520.000
2005	399	89.606	532.896
2006	416	93.515	548.132
2007	432	95.723	560.760
2008 (*)	445	98.478	571.900

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

* Bu veriler Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kredisi kullanan küçük sanayi sitelerine aittir.

Tablodan görüldüğü gibi 1980 yılına kadar 97 adet KSS kurulmuş ve aynı yıl 19.308 iş yerinde 115.848 kişilik bir iş gücü potansiyeli oluşmuştur. 1995 yılına gelindiğinde KSS'lerin sayısı 273'e iş yerlerinin sayısı ise 63.640'a çıkmaktadır. Aynı yıl yaklaşık 395.200 kişilik bir iş gücü istihdam hacmi söz konusudur. 1995 yılından sonra 2008'e kadar geçen on üç yılda artış hızları düşük olup 2008 yılında 445 sanayi sitesi, 98.478 iş yeri ve 571.900 iş gücü potansiyeli ortaya çıkmaktadır. Yaklaşık 47 yıllık bir sanayileşme sürecinde KSS'ler ile yaklaşık 600.000 kişilik bir istihdam potansiyeline rağmen iş gücü arzı daha fazla büyüdüğünden işsizlik aşağıya çekilememiştir. Verilen kredilerin 2.600.000.000 YTL olduğu ve bir bu kadar da yatırımcıların kaynak kullandığı düşünülürse 5200 milyon YTL yatırım söz konusudur. Bu durumda kişi başına 9.100,0 YTL yatırım yapılabilmiştir. Bu konu, daha sonraki bölümlerde istihdam ve çeşitli göstergelerle birlikte incelenecektir.

Küçük sanayi siteleri için yıllara göre yapılan harcamalar TABLO:2/6'da topluca verilmiştir. 1982'ye kadar yapılan yatırım harcamaları kümülatif (birikimli) olarak sunulmuştur, daha sonraki yıllarda ise her yıl için ayrı ayrı belirtilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi, özellikle 1987 yılından başlayarak KSS'ler için yapılan harcamaların hızlı bir artış gösterdiği bilinmektedir. 1987 yılında 70 bin YTL olan harcama miktarı, 1991 yılında 225 bin YTL'ye, 1995'de 1.355,9 bin YTL'ye ulaşmaktadır. 2007'deki harcamalar da 125,2 milyon YTL'yi geçmiştir. Harcamalardaki bu hızlı büyüme, küçük sanayi sitelerinin yapımının, 1987'lerden sonra hızlı bir gelişme trendi göstermesi ve bunların özellikle KOBİ niteliğinde ucuz işçi çalıştıran bir ölçüde sosyal güvenliği arka plana iten yapılarıyla, orta ve büyük işletmelere çalışması ile yakından ilgilidir. Nitekim işletme başına düşen işçi sayılarına bakıldığında ortalama olarak 5-7 işçinin çalıştığı görülmektedir. Ancak bu rakam sigortasız çalışan, 10-14 yaşında, çırak niteliğindeki çocuk işçileri kapsamamaktadır. Özel olarak bunlar da ele alındığında KSS'lerin; "ucuz iş gücü, küçük ölçek ve kalitesiz üretim" tanımlamasına tam anlamı ile girdiği görülebilecektir.

TABLO2/6: Küçük Sanayi Siteleri İçin Yapılan Harcamaların Yıllara Göre Dağılımı (Cari Fiyatları , YTL)

YILLAR	YILLIK HARCAMALAR	YILLAR	YILLIK HARCAMALAR
1982(*)	6.300,0	1994	606.900,0
1983	6.100,0	1995	1.355.900,0
1984	7.500,0	1996	2.371.000,0
1985	15.000,0	1997	3.706.000,0
1986	30.700,0	1998	7.050.000,0
1987	70.000,0	1999	6.550.000,0
1988	92.700,0	2000	11.600.000,0
1989	66.600,0	2001	18.240.000,0
1990	83.000,0	2002	42.410.000,0
1991	225.000,0	2003	28.500.000,0
1992	298.400,0	2004	105.910.000,0
1993	530.500,0	2005	112.300.000,0
		2006	116.560.000,0
		2007**	125.200.000,0

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

* 1982'ye kadar yapılan yatırım harcamalarının 18.400,0 YTL olduğu bilinmektedir.

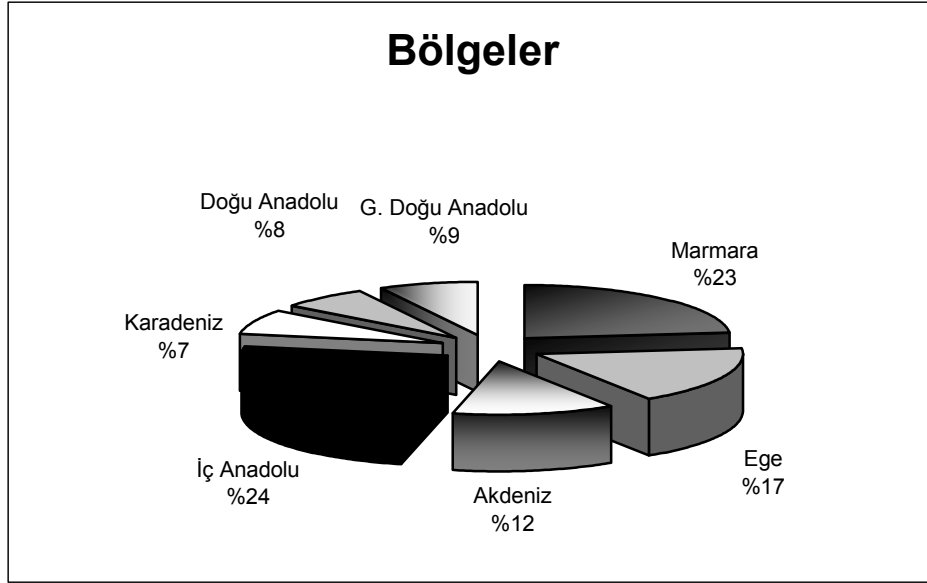
** Tahmini harcama bedeli.

Küçük sanayi sitelerinin coğrafi bölgelere göre dağılımı Tablo : 2/7 'de ve ŞEKİL: 2/1'de sunulmuştur. Tablo 2008 yılı başı itibarıyla tamamlanmış olan KSS'leri içermektedir.

TABLO 2/7: Küçük Sanayi Sitelerinin Bölgesel Dağılımı (2008 Yılı Başı)

BÖLGELER	ADET
Marmara	102
Ege	77
Akdeniz	55
İç Anadolu	107
Karadeniz	33
Doğu Anadolu	31
G. Doğu Anadolu	40
TOPLAM	445

Kaynak : (1) Sanayi Teknoloji Bakanlığı
(2) MMO Sanayi K. Analizleri

ŞEKİL 2/1: Küçük Sanayi Sitelerinin Dağılımı

Tablodan ve şekilden görüldüğü gibi en fazla KSS İç Anadolu ve Marmara bölgelerindedir ve toplamdan aldıkları pay % 50'ye yaklaşmaktadır. Daha sonra Ege ve Akdeniz bölgeleri bunları izlemekte, Doğu ve Güneydoğu geri planda yer almaktadır. OSB'lerdeki dağılım ve bölgesel dengesizlik KSS'lerde de aşağı yukarı aynı boyutlardadır. Bu durum sanayileşmede temel gelişim yasası haline dönüşmüştür. OSB ve KSS'ler büyük ve orta sanayinin kurulmuş olduğu bölge ve kentlerde yoğunlaşmakta, altyapının olmadığı, pazarların gelişmediği bölgeler, OSB ve KSS'lerde de aynı geri kalmışlık çizgisini oluşturmaktadırlar. Keza bu bölgelerde, üretim yapan tesisler genel olarak düşük katma değerli ürünlerin imalatını yapmaktadırlar.

Küçük sanayi sitelerinde sektörlere göre dağılım, yine sayısal veriler esas alınarak topluca TABLO:2/8'de verilmiştir.

TABLO 2/8: Küçük Sanayi Sitelerinde Üretimin Sektörel Bazda Dağılımı (2008Yılı Başı)

SEKTÖRLER	DAĞILIM
Döküm,dövme,metal işleme (talaşlı imalat ve saç işleme)	% 13,9
Madeni eşya ve makine imalat sanayine yedek parça	% 13,5
Tekstil, konfeksiyon, ayakkabı ve deri sanayi fason üretim	% 10,1
Taş, toprak sanayi ve yapı malzemeleri yerel üretim	% 9,0
Plastik eşya, sıhhi tesisat malzemesi, soba, boru vs. üretim	% 10,3
Otomotiv bakım-tamir ve yedek parça atölyeleri	% 18,5
Bakır, pirinç, çelik mutfak eşyası ve benzerleri	% 9,3
Marangoz ve ahşap eşya üretim atölyeleri	% 10,3
Diğerleri (Gemi, kimya, boya vs. üretim ve ticaret)	% 5,1
TOPLAM	% 100

Kaynak : Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kaynak ve verilerin analizi ile bulunmuştur.

Tablodan görüldüğü gibi KSS'leri orta büyüklükteki işletmelere yan sanayi (fason üretim) olarak çalışmakta, çevre kirlenmesine karşı duyarlı bölgelerdeki tesislerin döküm, izole üretimlerini yapmaktadırlar. Ayrıca otomotiv sanayinin bakım-tamir ve servis atölyeleri (tamirhane) bu siteler arasında yer almaktadır. Marmara Bölgesi'ndeki KSS'lerde Otomotiv yan sanayi ve servis ile döküm, izole ve metal işleme sektörleri ağırlıktadır. İstanbul kenti ele alındığında, Dudullu Organize Sanayi Bölgesinde IMES, KADOSAN ve DES Sanayi Sitelerini de içine alan geniş bir sanayi bölgesi bulunmaktadır. Burada hemen her sektörde çeşitli mal üreten ve ticaretini yapan işletmeler vardır. Aynı şey İkitelli Organize Sanayi Bölgesi içinde geçerlidir. Bu bölgede yaklaşık 29 KSS yer almaktadır. Burada çok geniş bir alana, otomotivden metal işlemeye ve trikodan ahşap ürün imalatına kadar çeşitli sanayi alt sektörlerini kapsayan KSS'ler vardır.

İstanbul'daki OSB ve KSS'ler TABLO : 2/9'da verilmiştir.

TABLO 2/9: İstanbul Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Diğer Sanayi Siteleri

NO	SANAYİ SİTESİ ADI	YERİ	İŞ YERİ SAYISI	FİİLİ İSTİHDAM	AÇIK VE KAPALI ALAN (m ²)	İŞ KOLU
1	ATATÜRK OTO SANAYİ , 1.—2. KISIM	Maslak	1.528	7.800	284.000 180.000	Otomotiv ve benzeri metal işkolu
2	ATATÜRK OTO SANAYİ, 3. KISIM	Maslak	792	% 90 3.200	277.368 118.913	Otomotiv yan sanayi ve benzeri işkolu
3	AYKOSAN SANAYİ SİTESİ	İkitelli	2.450	2.400	864.000 637.000	Ayakkabı ve yan sanayi
4	AYMAKOP SANAYİ SİTESİ	Halkalı	2.500	% 70 7.000	326.000 184.000	Ayakkabı ve yan sanayi
5	BAĞCILAR-GÜNGÖREN SANAYİ S.	İkitelli	1.613	6.000	400.000 215.000	Oto tamirhaneleri, orta ölçekli makine imalatı
6	BAKIR VE PİRİNÇ SANAYİCİLERİ S.	Yakuplu	200	9.800	550.000 310.000	Bakır, pirinç, alüminyum, çelik mutfak eşyası, gıda, makine imal, plastik, otomotiv ve elektrik
7	BEYLİKDÜZÜ MERMER SANAYİCİLERİ	Beylikdüzü	147	1.300	780.000 400.000	Mermer, alüminyum, profil, makine
8	BİKSAN (Bakırköy) SANAYİ SİTESİ	İkitelli	410	1.000	47.000 58.000	Tekstil, plastik, makina imalat,
9	BİRLİK KÜÇÜK SANAYİ SİTESİ	Beylikdüzü	290	4.000	235.000 235.000	Makine imal, plastik, mobilya, oto yan sanayi, elektrik
10	BOYA VERNİK OSB	Aydınlı / Tuzla	410	6.100	686.000 493.000	Boya ve vernik
11	ÇEVRE SANAYİ SİTESİ	İkitelli	530	3.900	148.000 120.000	Plastik, demir ve tel çekme, oto yedek parça, tekstil, mobilya, elektrik
12	ÇORAP VE TRİKOTAJCILAR SANAYİ S.	İkitelli	152	600	56.000 76.000	Çorap ve triko
13	DEMİRCİLER SANAYİ SİTESİ I	İkitelli	501	5.800	260.000 9.850	Demir doğrama, profil, makine ve elektrik malzeme, PVC, pancur, kalıp imalatı
14	DEMİRCİLER SANAYİ SİTESİ II	Zeytinburnu	680	4.300	260.000 210.000	Paslanmaz çelik, demir, levha, deri
15	DEPO ARDIYECİLER	İkitelli	25	300	214.000 250.000	Tekstil, otomotiv, demir, ambalaj, depolama,

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ, ENDÜSTRİ BÖLGELERİ VE TEKNOPARKLAR

	SANAYİ SİTESİ					kimyevi madde
16	DERİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ	Tuzla	496	% 75 5.250	689.000.000 1.000.000	Deri ve deri mamulleri, sabun, ilaç, tekstil, ahşap, metal eşya ve ambalaj
17	DERSANKOOP SANAYİ SİTESİ	Küçükçekmece	1.250	% 15 750	180.000 90.000	Deri, deri eşya, etiket, gıda
18	DES SANAYİ SİTESİ	Dudullu	743	5.000	354.000 27.000	Demir, çelik, paslanmaz çelik, kimya
19	DOĞU SANAYİ SİTESİ	Yenibosna	254	15.000	107.000 116.000	Talaşlı imalat, makine, döküm, ısı işlem, kalıp
20	DOLAPDERE SANAYİ SİTESİ	İkitelli	1.094	2.160	253.000 157.000	Otomotiv yan sanayi, çeşitli imalat
21	DOLAYOBA SANAYİ SİTESİ	Pendik	20	200	8.000 6.000	İmalat sanayi
22	DUDULLU ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ	Dudullu	2.300	30.000	1.500.000 1.100.000	Metal eşya ve otomotiv ağırlıklı
23	EKİN SANAYİ SİTESİ	Y. Dudullu	73	350	40.000 14.600	Mobilya, metal imalat, cam işleri
24	ESENLER SANAYİ SİTESİ	İkitelli	283	1.200	145.000 62.000	Otomotiv ve imalat sanayi
25	ESKOOP SANAYİ SİTESİ	İkitelli	934	5.000	250.000 130.000	Deri, makine, döküm, madeni eşya, tekstil
26	ESOT SANAYİ SİTESİ	İkitelli	204	2.000	66.000 57.300	Makine, ambalaj, soba
27	EVREN KÜÇÜK OTO SANAYİ SİTESİ	Esenyurt	530	% 80 1.700	150.000 90.290	Makine, pik döküm, plastik, ambalaj, ayakkabı
28	GALVANO-TEKNİK SANAYİ SİTESİ	İkitelli	200	3.000	100.000 100.000	Galvano-teknik metal kaplama, yüzey işl.
29	GEMİ ONARIM SANAYİ SİTESİ	Tuzla	40	250		Gemi onarımı ve yan sanayi
30	GIYİM SANATKARLARI SANAYİ SİTESİ	İkitelli	210	% 80 3.000	110.000 110.000	Konfeksiyon, triko, dokuma
31	HADIMKÖY ATATÜRK SANAYİ SİTESİ	Hadımköy	280	35.000	14.991 ha	Metal, tekstil, kimya, oto yan sanayi, plastik, suni deri, alüminyum
32	HASEYAD SANAYİ SİTESİ	İkitelli	180	8.000		Tekstil, iş makine yedek parça
33	İMES SANAYİ SİTESİ	Ümraniye	843	9.000 (15.000)	650.000 240.000	Döküm, makine, otomotiv y.p., inşaat malzemesi, aydınlatma, elektrik
34	İMSAN SANAYİ SİTESİ	İkitelli	78	3.000	51.300 76.000	Ayakkabı, tekstil, kimya ve yan sanayileri, kağıt, ambalaj, elektrik, elektronik

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ, ENDÜSTRİ BÖLGELERİ VE TEKNOPARKLAR

35	İPKAS SANAYİ SİTESİ	İkitelli	694	4.000	320.000 200.000	Plastik eşya ve makine imalatçıları
36	İSDÖK SANAYİ SİTESİ	İkitelli	208	350	85.000 55.000	Döküm, çinko, alüminyum, zamak, pirinç
37	ISISO SANAYİ SİTESİ	B.Çekmece	436	2.000	172.000 115.000	Isıtma, soğutma, ve havalandırma, makine, plastik, tekstil
38	İSTEKS SANAYİ SİTESİ	İkitelli	388	2.700	114.000 126.000	Metal, plastik, boya, dokuma, tekstil, mobilya, gıda
39	KADOSAN SANAYİ SİTESİ	Ümraniye	673	2.300	150.000 76.300	Motorlu araçlara lojistik destek
40	KARTAL OTO SANAYİ SİTESİ	Kartal	625	2.000	18.000 20.000	Oto tamir ve yedek parça
41	KERESTECİLER SANAYİ SİTESİ	İkitelli	486	3.000	418.000 272.000	Orman ürünleri, sunta, suntalam, MDF, parke
42	KEYAP ÇARŞI SİTESİ	Ümraniye	179	1.000	120.000	Mobilya, mefruşat, inşaat malz., elektrik, gıda
43	KIMYA SAN. ORGANİZE SANAYİ BÖL.	Tuzla	167	2.500	742.500 552.500	Boya, kimya, plastik, ambalaj, Alüminyum
44	KORUMA SANAYİ SİTESİ	Kaynarca	150	1.000	56.100 22.800	Kalıp, otomotiv, yedek parça
45	MALTEPE KÜÇÜK SANAYİ SİTESİ	Maltepe	121	200		İthalat, ihracat, gıda, tekstil
46	MARMARA SANAYİ SİTESİ	İkitelli	494	5.500	160.000 215.000	Mobilya, tekstil, ayakkabı, jeneraör, klima, alüminyum
47	MASKO MOBİLYACILAR SANAYİ S.	İkitelli	778	2.000	402.000 366.200	Mobilya, mobilya aksesuar, mefruşat
48	MATBAACILAR VE AMBALAJCILAR S.	Bağcılar	230	5.000	98.000 113.000	Matbaacılık ve matbaa yan ürünleri
49	MERMECİLER ORGANİZE SANAYİ B.	Tuzla	74	2.071	567.600 113.000	% 16 demir-çelik, % 15 elektrik- makine, % 13 oto yan sanayi, gerisi diğerleri
50	METAL-İŞ SANAYİ SİTESİ	İkitelli	710	3.250	239.752 210.000	Metal sanayi, demir-çelik, imalat ve ticaret
51	NUH KÜÇÜK SANAYİ SİTESİ	Tuzla	54	500	20.000 18.000	Ahşap deniz tekneleri, boya, bakım-onarım
52	PİK DÖKÜMCÜLER SANAYİ SİTESİ	İkitelli	236	1.900	155.000 160.000	Makina, pik döküm
53	SAN-BİR SANAYİ BÖLGESİ	B. Çekmece	600	950		Her işkolunda imalat ve ticaret

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ, ENDÜSTRİ BÖLGELERİ VE TEKNOPARKLAR

54	SEFAKÖY SANAYİ SİTESİ	İkitelli	418	800	103.500 37.000	Makina imalat, elektronik, matbaa, otomotiv, kimya
55	TORMAK SANAYİ SİTESİ	İkitelli	230	2.700	130.000 70.000	Makine imalat, tornacilar, kalıpcilar, yan s. ürünleri
56	TRIKO DOKUMACILAR SANAYİ SİTESİ	İkitelli	356	700	80.000 60.000	Triko ve yan sanyi, Tekstil
57	TUZLA GEMİ YAN SANAYİ SİTESİ	Tuzla	260	1.380		Gemi yan sanayi ve ticaret
58	TÜM YAN SANAYİ SİTESİ, 1. KISIM	İkitelli	168	1.500	78.459 60.000	Gıda, mobilya, kimya, demir-çelik ve saç imalat
59	TÜM YAN SANAYİ SİTESİ, 2.KISIM	İkitelli	139	400	30.000 40.000	Uluslar arası lojistik ve kimya
60	UMUM SARAÇLAR SANAYİ SİTESİ	İkitelli	1.158	1.100	182.000 115.900	Saraciye, tekstil, deri, suni deri
61	VELİBABA SANAYİ SİTESİ	Pendik	162	1.000	42.000 24.600	Talaşlı imalat, makine, plastik, elektrik, oto tamir-bakım, bobinaj
ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ (A)		Tuzla (4), Dudullu (1), Kadosan (1), Des (1)	4.863	53.221	693.000.000	Boya, vernik, mermer, makina imalat, deri, kimya, metal, ve otomotiv
KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ (B)		5 adet	1.348	13.950	905.000	Muhtelif
İKİTELLİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ (C)		29 adet	15.317	75.725	5.423.000	Muhtelif
DİĞER SANAYİ SİTELERİ		20 adet	10.896	100.730	18.459.000	Muhtelif
ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ (A+C)		5 + 2	20.180	128.946	698.423.000	Karma ve ihtisas

İç Anadolu'da pompa, vana, mobilya, konfeksiyon ve metal işleme tesislerini kapsayan KSS'ler yoğunluktadır. Ege gıda üretimin yan sanayi ile metal işleme, otomotiv ve makina imalatı alt sektörleri üretim ve ticaretini yapan KSS'leri kapsamaktadır. Akdeniz, Karadeniz, Doğu ve Güney Doğu'da, Gaziantep hariç bölgesel üretim yapan veya yerel pazarlamaya yönelik KSS'ler bulunmaktadır.

Küçük sanayi sitelerinde % 20-25'e yakın tesis istikrarlı bir üretim yapmamakta, zaman zaman iş kolunu değiştirmek veya üretimi bırakmaktadır. Yerine yeni işletmeler devreye girmektedir. Tüm geçmiş birikim ve deneyimlerine karşın ekonomik krizlerden en fazla etkilenen küçük sanayi siteleri olmaktadır.

2.3. Teknokent ve Teknoparklar

Teknoparklar genel olarak dünyada son 30 yılın ürünleridir. Bilimsel verilerin uygulamaya aktarılması, teknik bilginin ekonomik değere dönüştürülmesi ve özellikle küçük ve orta büyüklükteki şirketlerin AR-GE çalışmalarını ortak bir alanda yapabilmesi amaçlanmış ve bu nedenle Teknokent, Teknopark veya Teknoloji Geliştirme Merkezleri kurulmuştur. Teknopark çalışmaları öncelikle ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya gibi bilim-teknoloji alanında önde gelen ülkelerde başlamış giderek bütün dünyaya yayılmıştır. Teknoparkların bir anlamda yerini "Üniversite-Sanayi" işbirliği merkezlerine dönüştürdüğü günümüzde Türkiye teknoparkları yeniden keşfetmiştir. Yani yapısal dönüşüm yerine eski model alınmıştır.

Türkiye'de mevcut teknopark, teknokent veya teknoloji geliştirme merkezleri 2008 yılı başı itibarıyla TABLO: 2/10'da topluca verilmiştir. Bu tabloda yer alan merkezlerin bir bölümü kurulmakla birlikte henüz emekleme aşamasındadır. Bir bölümü ise ilgili sanayi kuruluşlarıyla üniversiteleri bir araya getirecek koordinasyon çalışmaları içindedir. Türkiye'nin bugünkü üniversite eğitim düzeyi ve AR-GE çalışmaları güdük durumdaki sanayi sektörü, araştırma ve inovasyon altyapısında bir entegrasyon altyapısındadır. Yani ilişkilerin kurulup, belgelendirilmesi, belgelerin pilot çalışma yapabilecek sürece girmesi, üniversite-sanayi işbirliğinin temel yapısı olup, güdüleme zaman alacaktır.

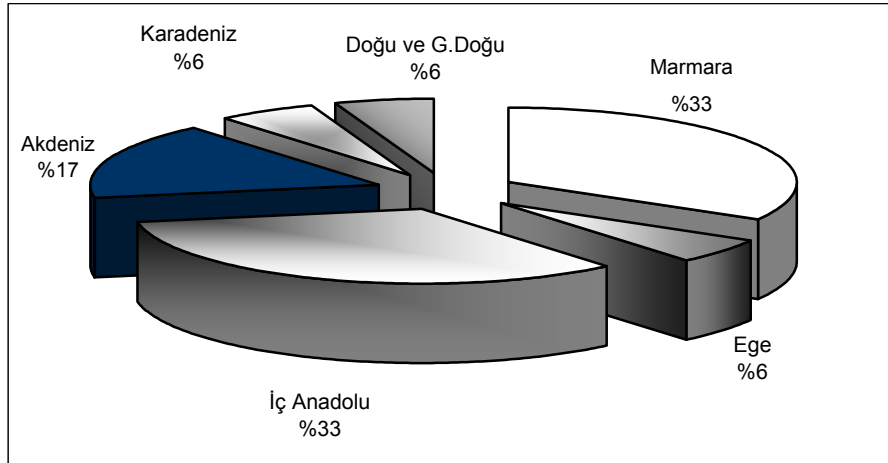
TABLO 2/10: Mevcut Teknoloji Geliştirme Merkezleri (2008 Yılı Başı)

Teknoloji Geliştirme Merkezinin Adı	Bulunduğu Kent	Toplam Alanı (m ²)
Ankara Cyberpark	Ankara	372.860
İ.T.Ü Arı Teknokent	İstanbul	1.832.815+106.000
Atatürk Üniversitesi Teknoloji Gel. Merk.	Erzurum	Başlangıçta
Batı Akdeniz Teknokenti	Antalya	-
Çukurova Üniversitesi Teknoloji Gel. Merk.	Adana	-
Erciyes Üniversitesi Teknoloji Gel. Bölgesi	Kayseri	156.368+120.681
Eskişehir Teknoloji Geliştirme Bölgesi	Eskişehir	OSB içinde
Gebze GOSB Teknoparkı	Gebze	124.287

Hacettepe Ü. Teknoloji Geliştirme Merkezi	Ankara	326.204+1.077.488
İstanbul Üniversitesi Teknoloji Gel. Bölgesi	İstanbul	200.000
İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi	İzmir	188.200
Karadeniz Teknik Ü. Teknoloji Gel. Bölgesi	Trabzon	-
Kocaeli Ü. Teknoloji Geliştirme Bölgesi	İzmit	200.000
Mersin Teknoloji Geliştirme Bölgesi	Mersin	
ODTÜ Teknokent	Ankara	1.136.930
Selçuk Üniversitesi Teknoloji Gel. Bölgesi	Konya	-
TÜBİTAK Marmara Teknokent	Gebze	560.000
Yıldız Teknik Ü. Teknoloji Geliştirme Merkezi	İstanbul	103.129

Kaynak : Teknokent İnternet Sitesi Üniversite Teknokent Web Siteleri

Teknopark ve teknokentlerin bölgesel oluşumu Şekil : 2/2'de gösterilmiştir

ŞEKİL 2/2: Teknopark ve Teknokentlerin Bölgesel Dağılımı

Burada Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri başı çekmektedir. Sektörel dağılımı saptayacak ölçüde çalışma verisi olmadığından bu konuda bir değerlendirme yapmak, hatalı sonuçlar verecektir. Ancak büyük çapta bilgisayar ve bilişim firmalarının başı çekmekte olduğu söylenebilir. Bu bölgelerin ne ölçüde yararlı olabileceği ve kaynakların nasıl bulunacağı bilinmeyen parametrelerdir.

3. SANAYİ BÖLGELERİNİN KALKINMAYA VE KENTLEŞMEYE ETKİLERİ, KENTLEŞMEDE YARATTIĞI SORUNLAR

Cumhuriyetin başlangıcından 1950'lere kadar devletin sanayileşmede, özellikle temel sanayi sektörlerinde yatırım yaparken öncü ve teşvik edici olduğu bilinmektedir. Gerek stratejik sanayi sektörlerinin kurulmasında, planlı dönemden önce devlet bütçesinden önemli paylar sanayiye ayrılırken, gerekse tüketim malları ve ara mallar üretiminde hızla büyüyen ihtiyaçları karşılamak amacıyla fabrikalar tesis edilmeye başlanmıştır. Şeker, çimento, tekstil ve gıda sektörlerinde, bölgeler arasındaki dengeler gözetilerek tesisler kurulmuş ve böylece etkisi yıllarca süren bir "kamu yararına" sanayileşme politikasının temelleri atılmıştır.

1950'lerden sonra Yabancı Sermaye girişi ve izlenen dış politikanın sonucu (NATO'ya giriş, ABD ile imzalanan bağımlılık anlaşmaları) sanayi için yapılan yatırımlar azaltılmış, ithalata dayalı bir "sanayi ürünü" kullanımı tercih edilerek, mevcut tesislerin yenilenmesi ve kapasite artırımından vazgeçilmiştir. Sonuç dış ticaret ve cari açıktan kaynaklanan, sürekli enflasyonist politikanın ekonomiyi dışa bağımlı hale getirdiği, dış borç ve kredilere dayalı bir sanayileşme politikasına uzanmaktadır. 1960'larda Türkiye "5 sente muhtaç" ülke durumuna düşürülmüştür.

1961'lerden itibaren "Planlı Kalkınma" dönemine doğru bir açılım başlamış ve 1963'de ilk plan yürürlüğe konmuştur. Devletin, Beş Yıllık Kalkınma planlarında, yol gösterici, teşvik edici ve yönlendirici olduğu açıktır. Ancak Kalkınma Planlarında makro düzeyde plan yapıcı olan Devlet, mikro düzeyde denetleme yapan ve Kamu yararını ön planda tutarak, yatırımların sektörel bazda "kamu/özel" yatırım ve üretim dengesini kuran, bir işlev yüklenmiştir.

Kalkınma planlarıyla bütün yurttan başlatılan kalkınma hamlesi (özellikle Birinci ve İkinci Kalkınma Planları), büyük kentlerde yapılan sanayi yatırımları yanında organize sanayi bölgeleriyle küçük sanayi sitelerini geliştirmeyi de hedeflemiştir. Planlamadan önce başlayan bu çalışmalar, plan dönemleriyle birlikte kurumsallaşmaya yönelik olmuştur. OSB'lerin temelinde ilkesel olarak, sanayileşme, bölgesel gelişme ve kentleşme olguları birlikte değerlendirilmektedir. Ancak gözden kaçırılan veya yapılamayan bu hedeflerin nasıl bütünleştirilip refah, kalkınma ve istihdam temelinde topluma yayılacağıdır. Sanayileşme, özellikle o dönemlerde toplumsal refahın sağlanmasında ve istihdamın gerçekleşmesinde en etkili

sektör durumundadır. OSB'ler ve KSS'ler bu sektörün, bölgesel kalkınmaya ve refaha yöneltilip yaygınlaştırılmasında önemli araçlardır. Ancak bunun nasıl, hangi kaynaklarla ve hangi toplumsal katmanların işbirliği ile yaratılacağı sorusu önem taşımaktadır. Ağırlığın gelişmemiş bir toplumsal sınıfa bindirilmesi ve gelir dağılımı dengesinin gözetilmemesi, istenilen amacı gerçekleştirememiş ve hatta gelir dağılımının daha da bozulmasına, kalkınmanın başarılmasına ve istihdamın istenilen boyuta getirilememesine yol açmıştır.

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri açısından, Beş Yıllık Kalkınma Planları aşağıdaki gibi analiz edilebilir.

- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967): Bu planda Türkiye'nin uzun süreli gelişiminin daha çok sanayileşme yönünde olacağı vurgulanmış ve sanayinin gerçekleşmesi sürecinde, bölgeler arası dengeli bir kalkınmanın esaslarının göz önünde tutulacağı vurgulanmıştır. Dolayısıyla, bölgeler arası dengenin sağlanmamasındaki ana sorumluluk, planla devlete verilmiştir. Ayrıca özel kesime de geri kalmış yörelerde yapacağı yatırımlar için özendirme önlemleri getirilmiştir. Planda, yerel girişimcilerin kendi bölgelerine yatırım yapmasını kolaylaştıracak sanayi bölgeleri ve siteler için önemli teşvikler sağlanmıştır. " Endüstriyel Teşvik" adı altında, sanayide verimi artırmak ve dengeli bir bölgesel kalkınmayı sağlamak amacıyla sanayi bölgelerinin seçimi ve yerleşimini esas alan yaklaşımlar öngörülmüştür. Bursa ve Manisa Organize Sanayi Bölgelerine bu dönemde karar verilmiştir.
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972): Bölgeler arasındaki dengenin sağlanması ve kalkınma OSB ve KSS'lerin araç olarak kullanılması bu planda da temel hedeflerden biri olmaya devam etmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, sanayinin geliştirilmesine ve organize sanayi bölgelerine, ilk plana oranla daha çok ağırlık verilmiştir. Bu amaçla teşvik tedbirlerinin kapsamı genişletilmiş ve bu alana önemli bir kaynak aktarımı öngörülmüştür. Planda ayrıca OSB'lerin, Türkiye'nin belli merkezlerinde yoğunlaştırılması ve altyapı yatırımlarıyla desteklenmesi esas alınmıştır. Planda, sanayi işletmelerinin gelişmelerini sağlamak üzere gelişme potansiyeli olan kentlerin yakın çevrelerinde altyapısı hazırlanmış endüstri bölgeleri kurulacağı vurgulanmıştır. Bu plan döneminde, Manisa I, Konya I, Gaziantep I, Eskişehir I ve Erzurum Organize Sanayi Bölgelerinin yapımına başlanmıştır.

- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977): İthal ikameci sanayileşme politikaları sürerken, bu plan döneminde OSB'ler, bölgesel kalkınma gelişme ve mekân düzenleme fonksiyonları açısından da önem kazanmıştır. Plan stratejisinde, fiziki planlama ve kentleşme yönünden organize sanayi bölgelerinin düzenleyici fonksiyonuna işaret edilmiştir. Bir başka ifade bu plan döneminde, organize sanayi bölgeleri yerleşme ve kentleşme bölgelerinde sanayileşmeyi düzenleyici ve kentleşmeyi disipline edici bir araç olarak ele alınmıştır. Ancak gelişme böyle olmamış, denetim ve düzenleme İmar Planı yapıcılar ile bütünleşmediğinden her iki fonksiyon da gerçekleşmemiştir. Bu plan döneminde; Bilecik, İnegöl, Eskişehir II, Çorum , Kayseri I, Çerkezköy I, Ankara, Malatya, Denizli, Bolu, Adana I, Mardin, Tokat I, Konya II, Antalya ve Kars Organize Sanayi bölgeleri ele alınmıştır.
- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983): Bu planda, planlı dönemlerdeki bölgeler arası dengesizliğin giderek arttığı saptanmış ve sonunda bir bölgeler arası denge olayının ötesinde genel bir perspektiften bakılmıştır. Planda OSB'ler konusunda; "bu bölgeler, bölgesel gelişme amaçlarına hizmet edecek sanayi kompleksi türündeki ağır sanayi tesisleri ve yan sanayilerden oluşan kapsamlı sanayi yerleşmeleriyle bütünleştirilecektir."denilmiştir. Dolayısıyla bu plan döneminde, organize sanayi bölgeleri, az gelişmiş bölgelerin kalkınması için bir araç olarak görülmüştür. Böylece öncelik taşıyan bölgelerin bitirilmesi doğrultusunda bir uygulama yapılmış, genelde hiçbir organize sanayi bölgesi kurulması kararı verilmemiştir. Öte yandan ilk kez bu plan dönemine girilirken OSB'lerle ilgili bir özel ihtisas komisyonu kurulmuştur. Görülmektedir ki OSB ve KSS'lerin plansız ve denetimsiz kuruluşu anlayışı, bu plan da kabul görmekte ve geriye adım atılmaktadır.
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989):Bu dönem ihracata yönelik bir sanayi modelinin esas alındığı sanayileşme politikasının içinde ortaya çıkan sorunlarla yeni bir bakış getirmektedir. Dolayısıyla Beşinci Planda organize sanayi bölgelerine çok önem verilmiş ve bunların yer seçimi, kuruluşu, yetki ve görevleri konusundaki düzenlemeler, konut alanlarının sağlanması ve rezerv alanlara kadar makro düzeyden mikroya doğru tüm konularda politikalar geliştirilmiştir. Konu sanayileşme politikalarının bütünü içinde ele alınmıştır. Zira "ihracat modeli"nin başarısı bir ölçüde buna bağlıdır. İhracat yapacak

büyük firmalara ve dış ticaret şirketlerine fason çalışacak veya onların taşeronluğunu yapacak disipline olmuş "sanayi adacıklarına" ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar da OSB'ler ve bir ölçüde KSS'ler olmaktadır. Planda OSB'lerin olduğu yerde KSS'lerin kurulmasının da teşvik edileceği belirtilmektedir.

Ancak plan dönemi sonunda görülmektedir ki, OSB'ler ve KSS'lerin teşviki ile sayılarının hızla artması, sanayileşmede seçilen modelin başarısını sağlamamış, gelir dağılımının çalışanlar aleyhine bozulması daha da derinleşmiş, refah ve kalkınma bir başka bahara kalmış, işsizliğin boyutları büyümüştür.

- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994): Altıncı planın, dışa dönük sanayileşmeyi ve Türk sanayinin rekabet gücünü arttırmayı hedeflediği belirtilmektedir. Gerçekten de planın hedef ve politikaları arasında, imalat sanayinde dışa dönük ve rekabet gücü olan bir yapının geliştirilmesi, ihracatın sürekliliğinin ve çeşitliliğinin sağlanmasının esas alınması ve verimliliğinin artırılması yer almıştır. Planda, "imalat sanayiinde faaliyet gösteren büyük ölçekli kuruluşların, gerek fiziki ve teknolojik yatırımları ve diğer yapısal düzenlemeleri gerçekleştirerek uluslararası piyasalara uyum sağlayacak yönde gelişmeleri; küçük ve orta ölçekli kuruluşların ise modernizasyon ve büyük sanayiye entegre olabilecek bir yapıya kavuşmalarının hedef alındığı" belirtilmiştir.

Bu entegrasyon ve rekabetçi yapı sağlanamadan plan dönemi sonunda ekonomik kriz patlamış, paranın değeri büyük ölçüde düşmüş, bir yıl sonra Gümrük Birliği'ne girilerek Avrupa Birliği'ne "taşeron çalışma" yönünde entegrasyon sağlanmıştır. Bu sonuç "ihracat modeli" esas alınarak saptanan sanayileşme politikalarının da iflasını göstermektedir.

- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000): Bu planda , Altıncı Plan döneminde tamamlanan 25 adet OSB'nin 5,6 bin hektarlık alanı 3370 sanayi parselini kapsadığı belirtilmiştir. Böylece, 1994 sonu itibariyle 8,8 bin hektarlık alanda 5320 sanayi parseliyle toplam 37 adet OSB kurulmuştur. 1995 Yatırım Programı'nda 19'u etüt safhasında olmak üzere, 9688 hektarlık alanı kapsayan toplam 81 adet OSB projesi yer almıştır. Yine planda, küçük sanayi sitelerinde tamamlanan iş yeri sayısının 1994 sonunda 65.000'e ulaştığı ve bu iş yerlerinde 371.000

kişinin istihdam edildiği vurgulanmıştır. 1995 yılı programında yer alan KSS projeleri kapsamında toplam 40.058 adet iş yerinin de yapımının sürdüğü de belirtilmiştir. Planda tahmini istihdam ise, bu iş yerleri için 230.000 kişi olarak öngörülmüştür.

Ayrılan kaynaklar, yapılan üretimin niteliği, ihracat hedefleri ve katma değer boyutu dikkate alındığında, sanayileşmede refah ve istihdama çözüm getirecek bir OSB ve KSS yapılanması başarılammıştır.

- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005): Bu planda, organize sanayi bölgeleriyle ilgili bazı rakamlara yer verilmiştir. Buna göre, Türkiye genelinde 1999 yılı sonu itibarıyla tamamlanmış bulunan 43 OSB'nin 13 adedi kalkınmada öncelikli illerde yer almaktadır. Mevcut 43 OSB'nin 10'u Ege, 9'u İç Anadolu, 6'sı Marmara, 6'sı Karadeniz, 5'i Akdeniz, 4'ü Güneydoğu Anadolu ve 3'ü Doğu Anadolu'da bulunmaktadır. Etüt-proje kamulaştırma ve inşaat aşamasında bulunan OSB projelerinin; 46'sı Marmara, 36'sı Ege, 18'i Akdeniz, 31'i İç Anadolu, 37'si Karadeniz, 18 Doğu Anadolu ve 6'sı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. Planda ayrıca yeni sanayi adacıklarının (veya merkezlerinin) oluşmasında önemli bir işlev gören ve altyapısı hazır olarak sanayilere sunulan OSB ve KSS uygulamalarına paralel olarak, orta boy işletmelerin yaygınlaştırılması için "Örnek Sanayi Siteleri" uygulamasının başlatılması da hedeflenmiştir.

Kalkınma planlarında olduğu gibi yıllık programlarda da organize sanayi bölgelerine önemli ölçüde yer verilmiş ve her yıl alınacak tedbirler belirtilmiştir. On yıllık dönemin yıllık programlarından bu konudaki gelişmeleri izlemek mümkündür. 2004 yılı Yatırım Programında yer alan OSB'ler ile, bunların coğrafi bölgelere dağılımı ve doluluk oranları TABLO : 3/1'de gösterilmektedir.

Bu programdaki OSB'lerin 37'si 2008 başına kadar devreye girmiş ve toplam sayı 114 olmuştur. Buna göre doluluk oranları Tablo 3/2'de verilmiştir.

TABLO 3/1: 2008 Yılı Programında Yer Alan OSB

Proje Adı	OSB Türü	Yatırım Programında Yer Aldığı Bölüm	Başlama Yılı	Bitiş Yılı	Kredi Oranı %
Afyon İncehisar Mermer	İhtisas Mermer	Yeni Proje	2004	2007	95
Ağrı	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2008	99
Aksaray+doğalgaz temini	İhtisas (Besi)	İnş.2004de bit.	1987	2004	99
Amasya Suluova (Besi)	Karma	Yeni Proje	2004	2007	99
Ankara Polatlı	Karma	İnş.2004de bit.	1995	2004	95
Balıkesir	Karma	İnş.2004den son.kal.	1986	2005	95
Balıkesir Bandırma	Karma	İnş.2004de bit.	1993	2004	95
Balıkesir Gönen Deri	İhtisas (Deri)	İnş.2004de bit.	1994	2004	95
Balıkesir Haddeciler	İhtisas (Haddeciler)	İnş.2004den son.kal.	1997	2005	95
Batman	Karma	İnş.2004de bit.	1991	2004	99
Bayburt	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2007	99
Bingöl	Karma	İnş.2004de bit.	1991	2004	99
Bolu Gerede Deri	İhtisas (Deri)	İnş.2004den son.kal.	1997	2006	95
Bursa Deri	İhtisas (Deri)	İnş.2004den son.kal.	1994	2006	90
Bursa Mustafakemalpaşa	İhtisas (mermer)	Yeni Proje	2004	2007	90
Çanakkale	Karma	İnş.2004den son.kal.	1991	2005	95
Çorum Sungurlu	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2006	99
Denizli Deri	İhtisas (Deri)	Yeni Proje	2004	2008	95
Diyarbakır	Karma	İnş.2004de bit.	1991	2004	99
Düzce	Karma	İnş.2004den son.kal.	1994	2005	95
Edirne	Karma	İnş.2004den son.kal.	1994	2005	95
Elazığ Hayvan Ürünleri	İhtisas (Hay.Ür.)	İnş.2004de bit.	1998	2004	99
Gaziantep-Nizip OSB	Karma	Yeni Proje	2004	2007	99
Giresun	Karma	İnş.2004den son.kal.	1990	2005	99
Gümüşhane	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2005	99
Hatay Antakya	Karma	İnş.2004de bit.	1993	2004	95

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ, ENDÜSTRİ BÖLGELERİ VE TEKNOPARKLAR

Isparta Deri	İhtisas (Deri)	İnş.2004den son.kal.	1993	2006	95
İzmir Ödemiş	Karma	İnş.2004den son.kal.	1994	2006	95
Kahramanmaraş	Karma	İnş.2004de bit.	1990	2004	99
Kastamonu	Karma	İnş.2004den son.kal.	1993	2005	99
Kilis	Karma	İnş.2004de bit.	2001	2004	
Konya Akşehir	Noksan Kalan İşler	İnş.2004den son.kal.	1999	2005	95
Konya Beyşehir	Karma	İnş.2004den son.kal.	1999	2005	95
Kütahya Gediz	Karma	İnş.2004den son.kal.	1999	2005	95
Kütahya-Merkez	Karma	İnş.2004de bit.	2003	2004	95
Manisa Akhisar	Karma	İnş.2004den son.kal.	1991	2005	95
Manisa IV OSB	Karma	Kamulaştırma	2003	2004	
Manisa Salihli	Karma	İnş.2004de bit.	1998	2004	95
Manisa Turgutlu	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2007	95
Muğla	Karma	İnş.2004den son.kal.	1993	2007	95
Muş	Karma	İnş.2004de bit.	1999	2004	99
Niğde Bor Deri	İhtisas(Deri)	İnş.2004den son.kal.	1992	2005	99
Ordu Fatsa	Karma	İnş.2004den son.kal.	1999	2006	99
Samsun Bafra BORSAB	Karma	İnş.2004den son.kal.	1999	2005	99
Samsun Kavak	Karma	İnş.2004de bit.	1993	2004	99
Siirt	Karma	İnş.2004den son.kal.	1991	2005	99
Sivas Gemerek	Karma	Etüd dev.ed.	2000	2005	99
Sivas I	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2008	99
Tekirdağ Hayrabolu	Karma	İnş.2004de bit.	1994	2004	95
Tekirdağ Malkara	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2005	95
Tokat Erbaa	Karma	İnş.2004de bit.	1999	2004	99
Tokat II	Karma	İnş.2004de bit.	1993	2004	99
Trabzon Beşikdüzü	İhtisas (Deri)	Yeni Proje	2004	2007	99
Uşak Deri+ Karma	Karma	İnş.2004de bit.	1990	2004	95
Van	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2005	99
Yalova Çiçekçilik	İhtisas (Çiçekçilik)	Yeni Proje	2004	2008	99
Zonguldak	Karma	İnş.2004de bit.	1994	2004	99

TABLO 3/2: 2008 Yılı Yatırım Programı Esas Alınarak Kurulu Organize Sanayi Bölgelerinin Bölgesel Analizi (İl ve Doluluk Oranı)

Bölgeler	İl Sayısı (Adet)	OSB Sayısı (Adet)	Doluluk Oranı %
Marmara	10	19	31
Ege	10	18	52
Akdeniz	8	11	90
İç Anadolu	15	22	40
Karadeniz	18	22	30
Güneydoğu Anadolu	8	11	33
Doğu Anadolu	10	11	12
Ortalama Doluluk Oranı	-	-	37

Kaynak: Sanayi Bakanlığı

Tablodan görüldüğü gibi Marmara, İç Anadolu ve kısmen Ege OSB'leri doyum noktasına gelmiş olup, doluluk oranları düşüktür. Akdeniz'de ise OSB'ler yeterli olmayıp, doluluk oranları fazladır. Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu'da ise OSB'ler altyapı ve girişimcinin talebi doğrultusunda oldukça düşük doluluk oranlarındadır. Yani OSB'ler burada henüz yerleşik bir nitelik ve kurumsallaşma kazanamamıştır.

2001 krizi plan döneminin başında patladığından, tamamlanması düşünülen pek çok OSB devreye girememiş, mevcutlarda da önemli sorunlar baş göstermiştir. Bunlar, üretimin istenilen kapasiteye ulaşamaması, maliyetler, yatırım için kaynakların yetersizliği ve ithalatın önemli ölçüde iç üretimin önüne geçmesidir.

2004 yılından 2008 yılına kadar yıllık programlarda yer alan OSB'lerden 37'si daha devreye girmiş ancak doluluk oranlarında önemli bir değişim ortaya çıkmamıştır. Tablo:3/2 bunu açık olarak göstermektedir. Nitekim yıllık programlarda yer alan ancak etüt-kamulaştırma veya proje aşamasında olan organize bölgelerde yatırımlar çok ağır ilerlemekte, parselasyon satış ve dağıtımından sonra bile tesisler kurulmamaktadır. Bu durum son yıllarda, sanayileşmenin yapısı ile yakından ilgilidir. İthalatın ara malı ve yatırım mallarında yoğunlaşması, sanayide teşvik politikalarından vazgeçilmesi, özelleştirmelerin hızlanması, özel sektörün sanayi yatırımından vazgeçerek finans-bankacılık sektörlerine kaynak akıtması, pek çok büyük sanayi tesisinin yabancılara satılması, “kümelenme” politikasının yeni sanayi uygulamalarına egemen olması ve sanayiye verilen kredilerin dış kaynaklara

dayandırılması, OSB'lere yatırımı da önlemiş, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının destekleri yerine, özel OSB'lerin devreye girmesi teşvik edilmiştir. Böylece OSB'ler ülkenin gündeminden çıkmıştır.

OSB ve KSS'ler ile kentleşme olgusu birlikte ele alındığında önemli sorunların ortaya çıktığı görülmekte, OSB ve KSS'lerin yer seçiminin doğru olup olmadığı tartışılmaktadır. OSB'lerin yakınlarında yer alan il ve ilçeler çarpık kentleşmenin somut örneklerini vermiş ve ortaya önemli konut ve alt yapı problemleri çıkmıştır. Bu sorunlar;

- OSB ve KSS'lerin yer aldığı bölgelerde, çoğu kaçak konutlardan oluşan gecekondu pıtrak gibi çoğalmakta, burada altyapısı eksik veya yeterli olmayan, gelir düzeyi düşük, marjinal iş kollarında çalışan bir nüfus yerleşimi gözlenmektedir. Eğitimi düşük, sosyal tabakalaşmanın en altında yaşayan bu nüfusun bir bölümü de OSB ve KSS'ler hinterlandında yaşamaktadır.
- OSB ve KSS'lerin yer aldığı bölgelerin bir bölümünde sanayi tesisleri ile konut yerleşim alanları iç içe geçmiştir. Hatta bazı bölgelerde "Lüks konutlar" adı altında, hemen sanayi yerleşmelerinin yanında siteler ve uydu kentçikler oluşmaktadır.
- OSB ve KSS'lerin hızlı büyümesi, sosyal güvenlik ve kent dokusunun sağlıklı yapılaşmasını önlemiş, ulaşımdan, elektrik ve su ihtiyacına, doğal gazdan, atık suya kadar pek çok altyapı sorunu çözülememiştir. Bu yerleşimler pek çok il ve ilçenin gelişimini, kentin sanayi bölgelerine doğru uzatmış ve bu yerleşim çizgisi önemli ölçüde hava kirliliği doğurmuş, yeşil alanların ve ormanlık bölgelerinin yok olmasına yol açmıştır.
- OSB ve KSS yer seçimlerinde bölgenin ekolojik dengesi gözetilmemiş, bitkisel ve hayvansal denge (flora ve fauna) bozularak, çevrenin geleceği tehlikeye atılmıştır. Birbirine çok yakın bölgesel OSB ve KSS'lerin kurulması, buralarda kent-dışı yerleşimlerin oluşmasına yatkın bir nüfus patlaması yaşanmıştır. 1980 yılından bu yana kırsal nüfus 28 milyondan 18 milyona düşerken, kentli nüfus 25 milyondan 52 milyona çıkmıştır. Organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi sitelerinin kurulmaya başlandığı 1961 yılından bu yana tarımsal nüfusun, sanayileşmeye paralel olarak azaldığı, sınai istihdamın bir yoğunlaşma yaşadığı açıktır.

- OSB ve KSS'lerin kurulması, bir sanayileşme politikası ve stratejik planlama esas alınarak yapılmadığından, bölgesel dengesizliğe paralel olarak "göç" olayını da birlikte getirmiştir. Nüfusu hızla artan kentler arasında İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Antalya, Gaziantep, Diyarbakır, Eskişehir, Manisa, Samsun ve Kocaeli bulunmaktadır. Bu illerdeki hızlı nüfus artışı, yeni yerleşimleri tetiklemiş, sağlıklı bir nüfus barınmasını da ortaya çıkarmıştır.

Sanayileşmede bir araç olan OSB ve KSS'lerin gelişip büyümesi, kentleşmenin çarpık, altyapısız ve sağlıklı gelişmesine zemin hazırlamış olup, bunu sosyolojik yönden ortaya çıkardığı tablo bu araştırmanın konusu değildir. Ancak birkaç OSB ve bütünleşmiş olduğu kent örnek alınarak somut veriler ortaya konacaktır.

ÖRNEK 1:

İKİTELLİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

İstanbul'un Avrupa yakasının en önemli sanayi alanlarından biri durumundadır. Buradaki kooperatifler iki birlik etrafında kümelenmiştir. Bu çerçevede 26 kooperatifi bünyesinde toplayan SS İkitelli Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi önemli bir ağırlığa sahiptir. SS Marmara KSSYK Birliği ise 6 kooperatifi çatısı altına almakta, 5 kooperatif de bağımsız konumda olmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerini (KOBİ) kent dışına taşıma projesi olarak doğan İkitelli Organize Sanayi Bölgesi, bugün kentin ortasında kalmıştır. İkitelli Organize Sanayi Bölgesi, küçük iş yerlerinden oluşan karma sistem niteliğindedir. Bölgedeki iş yerleri, genel olarak kendi hizmetlerini kendileri sağlamamakta, kentin genel hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Ancak bölgenin altyapısı, küçük işletmeler için önemli olanaklar da sunmaktadır. Öte yandan, kentin içinde muhtelif semtlerde dağınık biçimde faaliyet gösteren küçük sanayi işletmelerinin bir kısmının, İkitelli Organize Sanayi Bölgelerine taşınmaması, kuruluş amacının tam olarak gerçekleşmemesine neden olmaktadır. İstihdam kapasitesi 310.000 kişi olarak gözükmekte, fiili iş gücü 94.000 kişiyi aşmamaktadır.

İkitelli Organize Sanayi Bölgesi 1985'de onaylanan Nazım İmar Planı ile, 36 küçük-orta ölçekli sanayi kuruluşlarının iş yeri kooperatiflerine tahsis edilen

700 hektar alanla harekete geçmiştir. 1986 yılında inşaatla başlanmış olup, çalışmalar kısım kısım devam etmektedir. Organize Sanayi Bölgeleri Kanun'unun yürürlüğe girmesinden sonra, Kanuna uyum çalışmaları bağlamında 2001'de Tüzel kişilik kazanmıştır.

Kentin ortasında kalan bölge, konut alanları ve diğer iş yerleri ile iç içe geçmiş ve kısmen gecekondularla sorunu ile yaşar duruma gelmiştir. Halen 100.000'e yakın insanın çalıştığı istihdam kapasitesi 310.000 olan bu bölge ile kent arasında yaklaşık 410.000 kişi gidip gelmektedir. Ayrıca her gün binlerce ton eşya ve malzeme taşınmaktadır. Bölgenin, çevresindeki Başakşehir Konutları ve Mahmutbey Batı Kavşağı dışında çevre yollarına önemli başka bağlantısı bulunmamaktadır. Bu durumda trafik kilitlenmekte ve ulaşım zor koşullarda yapılmaktadır. Sefaköy, Halkalı ve Bakırköy bağlantıları kitle ulaşım araçları ile kurulamamaktadır. Bu sadece kentleşmenin ulaşım yönünden bozulan düzenini ortaya koymaktadır. Ayrıca İkitelli civarında başka sorunlar da mevcuttur:

- OSB, Büyükşehir Belediyesinin kapsamına giren ana arter bağlantı yollarına katılım payını ödemek istememektedir. Bakım ve onarımı belediyenin üstlenmesini talep etmektedir.
- İkitelli Organize Sanayi Bölgesinin doğusundan geçen Sefaköy Deresi ve batısındaki Kaynarca Deresi'nin ıslah edilmesinin gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmalar Büyükşehir Belediyesine yüklenmiş olup kısmen başlamıştır.
- Su ve aydınlatma sorunlarının çözümü altyapı olanakları zorlanarak kısmen çözümlenmiştir. Civarın konut yerleşimine açılması mevcut yapıda tıkanıklıklar yaratmakta, çarpık büyüme engel olunamayacak biçimde sürdürülmektedir.
- Bölgede idari yönden çift başlı bir yapı göze çarpmakta, 2 ayrı miktarlık ve 2 ayrı belediye (Küçükçekmece ve Esenler) OSB'nin sorunlarını çapraz hale getirmektedir. Bürokratik işlemler uzamakta, değişik uygulamalar nedeniyle iş yerlerinin farklı yaklaşımlara maruz kaldığı görülmektedir.
- Bölgede son beş yıl içinde nüfus % 20-25 oranında artış göstermiştir. Sağlıksız bir yapılaşmaya izin verilmekte, işyerlerinde istihdam edilenler güvensiz ve düşük standartta bir yaşam sürdürmektedirler.

İkitelli uzun bir sürede kurulan ve KSS'lerden oluşan bir OSB olarak hâlâ sorunlarını çözememiştir.

ÖRNEK 2:

İSTANBUL DUDULLU ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Ümraniye Yukarı Dudullu mevkiinde yerleşik İstanbul Dudullu Organize Sanayi Bölgesi; Fabrikalar Bölgesi, DES (Perşembe Pazarı ve Kasımpaşa Demircileri Küçük Sanayi Sitesi), İMES (İstanbul Madeni Eşya Sanatkarları Küçük Sanayi Sitesi) ve KADOSAN (Kadıköy OTO Sanatkarları Küçük Sanayi Sitesi) dan oluşmaktadır. Geniş bir alana yayılan OSB, 3 KSS ile yabancı sermayeli firmaların da yer aldığı orta ve büyük işletmelerin bulunduğu Fabrikalar Bölgesini kapsamaktadır. Fabrika Bölgesindeki tesislerin % 21'inin yabancı sermaye ortaklığı olduğu saptanmıştır.

Dudullu OSB'yi oluşturan KSS'ler, yönetim açısından bölgenin Müteşebbis Kuruluşu çatısı altında olmakta birlikte, kendi bölgeleri dahilindeki konularda bağımsız hareket etmektedirler. Bu bölgedeki altyapı ve tesislerin, tamamen sanayicilerin katkısıyla gerçekleştiği, herhangi bir fon veya kredi kullanılmadığı belirtilmektedir. Dudullu OSB bugün tamamen kent yapılaşmasının ortasında kalmış, gelişme ve altyapı problemlerini çözmede zorlanmaya başlamıştır.

Bölgede toplam alan 265 hektardır ve parsel sayısı 287'dir. Faaliyet gösteren firma sayısı 2390, istihdam yaklaşık 25.100'dür. Sektörlere göre dağılımda ise makina imalatı ve metal işleme tesisleri toplamın % 52,9'unu oluşturmaktadır. Oto yan sanayi işletmeleri ise toplamdan % 21,7 oranında almaktadır.

Bölgede yapılaşma çalışmaları 1980'de başlamış ve 1983 yılında tesislerin bir kısmı faaliyete geçmiştir. Bölgenin OSB statüsüne kavuşması ise 1995 yılında olabilmıştır. Yönetime göre en önemli sorun çalışma ruhsatlarının Belediye tarafından verilmemesidir. Burada ilçe belediyeleri ile Büyükşehir Belediyesi arasında, 1. Sınıf, 2. ve 3. Sınıf Gayrisihhi Müessese Ruhsatları vermede yetki karmaşası bulunmaktadır. Bu durum iş yerlerini etkilemekte, kanunun OSB'lere verdiği yetki kullanılamamaktadır.

Bölgede konut alanları ile sanayi yerleşimi birbirine girmiş, sanayi bölgesi yapıları Sarıgazi yoluna doğru sarkmıştır. Çarpık kentleşmeyi ortaya koyan sorunlar aşağıda belirtilmiştir:

- Kaçak yapılaşma, yalnızca belirli konut veya gecekondularla yapımla kalmamakta, yeni mahalle ve semtler ortaya çıkmaktadır. Bu bölge içinde 3 semt, 16 mahalle ve 38 sokak saptanmış olup tamamına yakını kaçak yapılardan oluşmaktadır. Bu bölgede yaklaşık 600.000 nüfus yaşamaktadır. Fabrika ve konutlar bazı yerlerde iç içe geçmiştir.
- Ulaşım altyapısı sağlıklı olup, bazı yerlere otobüs ve minibüsler gitmekte, ancak mesai saatlerinde trafik tıkanıklığı büyük boyutlara varmaktadır. Sokaklar ve caddeler altyapıdan yoksun olup, kazılar süreklilik kazanmıştır, çamur ve çukurlar bölgeyi tam bir "gecekondulaşmanın" içine sokmuştur. İlginç bir nokta da, bölgede belirli mahallelerde lüks konut/sitelerin olmasıdır. Sanayi tesisleri / gecekondular / lüks konutlar / eğitim tesisleri / alışveriş merkezleri, iç içe geçmiş, yol ve caddeleri, sağlıklı su, aydınlatma ve kanalizasyonları ile yeni bir yaşam örneği sergilemektedir.
- OSB ve KSS'ler içinde bile kaçak yapılaşmaların olduğu belirtilmiştir. Kooperatif yönetimleri zaman zaman bunlara göz yummakta, İmar mevzuatının delinmesi gündeme gelmektedir. OSB ve KSS'ler ucuz iş gücü çalıştırdıklarından "gecekondulaşmayı" teşvik edici unsurlar süreklilik arz etmektedir.

İkitelli ve Dudullu Organize Sanayi sitelerinin dışında benzer sorunlar ve çarpık kentleşme ile iç içe yaşayan sanayi bölgeleri hayli fazladır. Bunlar;

- Gebze Organize Sanayi Bölgesi ve Gebze
- İstanbul Deri Organize Sanayi Bölgesi ve Tuzla
- Tuzla'daki İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri, Tuzla, Pendik yerleşimleri
- Ankara OSTİM ve Ankara İvedik Organize Sanayi Siteleri, Ankara ve ilçeleri
- Bursa Organize Sanayi Siteleri ve Bursa kenti ile ilçeleri olmaktadır.

4. SANAYİLEŞME İÇİNDE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ VE TEKNOPARKLAR

Organize sanayi bölgeleriyle sanayi siteleri, dünya genelinde planlı bir kentleşmenin oluşturulmasında, çevre sorunlarının optimal çözümünü sağlayacak yapılanmaları ile sanayi kuruluşlarının planlı bir çevrede faaliyette bulunmalarında önemli işlevleri üstlenmişlerdir. Kentlerin sağlıklı büyümlerinde, kentleşme stratejisinin önemli bileşenlerinden biri de organize sanayi bölgeleri için doğru yer seçimi yapılması olgusudur.

Organize sanayiye ilk adımlar 18. yüzyıl ikinci yarısından sonra İngiltere sanayiinde atılmış, daha sonra 1899'da ABD'de ve 1904'de İtalya'da çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Ancak bu bölgeler 1945 yılından bu yana gelişmekte olan birçok ülkenin ekonomik kalkınma stratejisinin bir parçası olmasına karşın, organize sanayi bölgesi uygulamaları 1970'lerden sonra hızlanmıştır. 1996 yılında Uluslararası Kalkınma Araştırma Konseyi (UNEP) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, 90 ülkede 12.500'den fazla OSB bulunmaktadır. 2008 yılına gelindiğinde çeşitli kaynaklar bu değeri 24.600'e çıkarmaktadır. Küçük sanayi siteleri ise dünya boyutunda 105.000'e yaklaşmaktadır.

4.1. Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknoparklarda Yatırım Maliyetleri

Bu bölgelerde yapılan yatırımlar, 1961 yılından bu yana aşağıdaki kaynaklardan desteklenerek oluşturulmuştur:

- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı fon ve ödenekleri (Alt yapı ve İmar Planına yönelik)
- Teşvik Belgesi ile sağlanan Teşvik Fonları (Gümrük muafiyeti, yatırım indirimi, bina vergi, resim ve harç istisnası)
- Yatırımcı bankalardan sağlanan krediler (Orta ve/veya uzun vadeli teşvikli krediler)
- Yatırımcı/ Girişimcilerin kendi öz kaynakları

Bütün bu kaynakları tek tek araştırarak yatırım maliyetlerini bulmak güç olduğundan, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ödenekleri, yatırım Programı ile ayrılan Fonlar ve Teşvik Fonları esas alınarak belli tahminler yapılmıştır. Bu tahminler bölge bazında OSB ve KSS'ler ele alınarak hesaplanmıştır. Buna göre OSB ve KSS ve Teknopark Yatırım Maliyetleri (altyapı, sosyal tesisler

ve arsa maliyetleri de hesaba katılarak) ABD doları olarak TABLO: 4/1'de verilmiştir.

TABLO 4/1: Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknoparklarda Yatırım Maliyetleri (2008 Başı, Milyon \$)

A-OSB'LER				
Bölge ve İl Sayısı	OSB Sayısı	Toplam Alan (Ha)	Tesis Sayısı	Yatırım Maliyeti (Milyon \$)
Marmara (10 il)	19	4.572	3.577(+22.395)	8.276,0 (+1.120,0)
Ege (10 il)	18	3.747	1.886	4.329,0
Akdeniz (8 il)	11	2.563	933	1.607,0
İç Anadolu (15 il)	22	5.258	2.474 (+6.210)	3.948,0 (+460,0)
Karadeniz (18 il)	22	2.892	1.157	1.042,0
Doğu Anadolu (10 il)	11	1.938	815	603,0
Güney Doğu Anadolu (8 il)	11	3.099	1.639	2.197,0
TOPLAM	114	24.069	12.481 (+28.605)	22.002,0 (+1.580,0)

(+) Olanlar OSB bünyesindeki KSS iş yeri sayısıdır. Böylece toplam üretimdeki iş yeri sayısı 41.086 olmaktadır.

Yatırım maliyeti (+) olanlar KSS yatırım maliyeti olup toplamı 23.582,0 milyon \$ olmaktadır.

B - KSS'LER			
Bölgeler	KSS Sayısı	Tesis Sayısı	Yatırım Maliyeti (Milyon \$)
Marmara	102*	24.959	2.185,0
Ege	77	12.884	1.100,0
Akdeniz	55	11.616	833,0
İç Anadolu	107*	21.945	1.789,0
Karadeniz	33	8.786	745,0
Doğu Anadolu	31	6.153	339,0
Güneydoğu Anadolu	40	12.135	977,0
TOPLAM	445	98.478	7.968,0

(*) İstanbul (Dudullu), İstanbul (İkitelli), Ankara (Ostim ve İvedik) OSB'ler kapsamındaki iş yerleri dahil değildir.

C- TEKNOKENT VE TEKNOPARKLAR		
Bölgeler	Teknopark sayısı	Yatırım Maliyeti (Milyon \$)
Marmara	6	20,0
Ege	1	2,7
İç Anadolu	6	18,0
Akdeniz	3	8,5
Karadeniz	1	1,2
Doğu ve G.Doğu Anadolu	1	0,5
TOPLAM	18	50,9

Kaynak: İlgili tablo ve verilerle tarafımızdan yapılmıştır.

Tablodan görüldüğü gibi, organize sanayi bölgelerinin bugünkü değerler esas alınarak bulunan yatırım maliyeti 23,6 milyar \$, küçük sanayi sitelerinin 7,9 milyar \$ olmaktadır. Teknopark ve teknokentlerde bir kısmının yatırımı sürmekte olup bir kısmı ise tamamlanmıştır.

4.2. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerinde Katma Değer ve İstihdam

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi bölgelerinde, katma değer hesabı, yine bölgesel dağılıma göre ve sektörel bazda kişi başına katma değerler esas alınarak bulunmuştur. Burada;

- Her bir bölgenin sektörel dağılımına ve sektörlerde iş gücüne edilen istihdama göre bölgesel istihdam miktarları bulunmuştur.
- Yine sektörel bazda (ABD \$) kişi başına katma değer ortalaması alınmıştır.
- Söz konusu fiili istihdam miktarları ile kişi başına katma değerler çarpılarak o bölgedeki OSB'lerin toplam katma değeri elde edilmiştir.
- Aynı hesaplamalar KSS'ler için de yapılmıştır. Teknoparklardaki çalışan sayısı ise tahmini değerlere göre alınmıştır.

Değerler topluca (istihdam ve katma değer) TABLO:4/2'de verilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi, 114 organize sanayi bölgesinde toplam 11,7 milyar \$'lık katma değer yaratılmaktadır. Küçük sanayi siteleri katma değeri ise 6,7

milyar \$'ı bulmaktadır. Her iki değer toplamı olan 18,4 milyar \$ Türkiye imalat sanayinin toplam katma değerinin yaklaşık % 12'si olmaktadır. TABLO:4/2'deki değerler ile tesis başına ve organize sanayi ile KSS'lerdeki site başına katma değerler ise TABLO:4/3'de verilmiştir.

TABLO 4/2: Bölgesel Bazda Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Katma Değer ve İstihdamı (Milyon \$ ve Kişi)

A-OSB'LER				
Bölge ve İl Sayısı	OSB Sayısı	Fiili İstihdam*	Katma Değer (\$ ve Milyon \$)**	
			Kişi Başına	Toplam
Marmara (10 il)	19	267.170	21.670	5.790,0
Ege (10 il)	18	84.879	17.420	1.479,0
Akdeniz (8 il)	11	30.605	13.950	427,0
İç Anadolu (15 il)	22	136.145	16.960	2.309,0
Karadeniz (18 il)	22	31.415	14.100	442,0
Doğu Anadolu (10 il)	11	13.621	11.670	159,0
Güneydoğu Anadolu (8 il)	11	73.944	15.240	1.127,0
TOPLAM	114	637.779		11.733,0

(*) Mevcut, üretim yapmakta olan veya hizmet sektöründe çalışan, ticaret yapan işletmelerdeki fiili çalışan sayısı esas alınmıştır.

(**) Kişi başına katma değer hesabında, o bölgedeki tesislerin sektör itibarıyla hesaplanan kişi başına katma değerlerin, sektörel dağılım yüzdelerine göre ağırlıklı ortalaması alınmıştır.

B- KSS'LER				
Bölgeler	KSS Sayısı	İstihdam Sayısı *	Katma Değer \$ **	
			Kişi Başına	Toplam (Milyon \$)
Marmara	102	146.326	13.600	1.990,0
Ege	77	75.460	11.250	849,0
Akdeniz	55	64.520	10.310	665,2
İç Anadolu	107	125.961	12.160	1.528,0
Karadeniz	33	46.206	10.140	468,0
Doğu Anadolu	31	37.314	8.720	325,0
Güneydoğu Anadolu	40	76.113	10.940	833,0
TOPLAM	445	571.900		6.658,0

Kaynak: TÜİK katma değer verileri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı verileri

C - TEKNOPARKLAR- TEKNOKENTLER

Teknokentlerde katma değer hesabı çıkarılabilecek veri bulunamamıştır. Bunların bir bölümü üniversiteler bünyesinde dönen sermaye ile çalışmakta, çalışan sayısı sürekli değişmekte ve bir kısmı ise henüz üretken bir yapı içinde bulunmamaktadır. Ortalama ve global olarak 1 teknopark veya teknokentte 40 kişi çalıştığı varsayılarak, 18 teknopark için istihdam edilen kişi 720 bulunmuştur. Kişi başına 32.000\$ katma değer hesabı ile toplam teknoparklar için; 23,0 milyon \$'lık katma değer olabileceği varsayılmıştır.

TABLO 4/3: OSB İçin Tesis Başına Katma Değerler Ortalama İş gücü

Bölgeler	OSB Sayısı	Tesis Sayısı	Tesis Başına İşçi	Tesis Başına Katma Değer \$
Marmara	19	3.577*	74,7	1.618.700
Ege	18	1.886	45,0	784.200
Akdeniz	11	933	32,8	457.700
İç Anadolu	22	2.474*	55,0	933.300
Karadeniz	22	1.157	27,2	382.00
Doğu Anadolu	11	815	16,7	195.100
Güneydoğu Anadolu	11	1.639	45,1	687.600

(*) İstanbul ve Ankara'daki OSB'ler içindeki KSS iş yerleri dahil değildir.

Kaynak: İlgili TABLO'lardan alınan değerler

TABLO:4/2 ve 4/3'ün analizlenmesi ile;

- Marmara bölgesi toplam OSB ve KSS katma değerlerinin % 42,3'ünü oluşturmaktadır. Tesis başına en fazla işçi (74,7) ve katma değer yine Marmara OSB'lerinde olmaktadır.
- Marmara'yı İç Anadolu ve Ege Bölgeleri izlemektedir. Ancak tesis başına işçi sayısında G.Doğu, Marmara ve İç Anadolu'dan sonra üçüncü sırayı almaktadır.
- En az katma değeri Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri yaratmaktadır.

4.3. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri İhracat ve İthalatları

Organize sanayi bölgelerinin tek tek veya bölge bazında ithalat ve ihracatlarını hesaplamak veya analizlemek mümkün görünmemektedir. Zira bu bölgelerde yer alan büyük tesisler (takriben ciroların % 37'si bu tip tesislerdedir) dış ticaretlerini kendi sektörel dış ticaret şirketleri veya merkezi ithalat firmaları ile yapmaktadırlar (Koç Holding, Eczacıbaşı Holding, Zorlu Holding, Çukurova Holding, Doğan Şirketler Grubu vs.). Dolayısıyla "ithalat-ihracat" değerleri organize bölgelerden çıkış veya giriş olarak görünmektedir. Yine küçük ve orta büyüklükteki şirketlerin bazıları ihracatlarını fason üretim şeklinde yapmakta veya dış ticaret şirketlerini devreye sokmaktadırlar. Keza ithalatlar da büyük ithalatçılardan veya iç piyasadan temin edilmektedir.

Ancak çeşitli kaynaklardan ve KOSGEB, TOSYÖV ve bazı sektörel dış ticaret şirketlerinden alınan bilgiler ile;

- OSB ve KSS'lerin toplam ithalatları, toplam ithalatın % 10'u oranında olup yaklaşık 15,9 milyar \$'dır.
- OSB ve KSS'lerin toplam ihracatları, toplam ülke ihracatının % 11'i civarında olup 11,2 milyar \$ olmaktadır.

5. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ DÜNYA ÖRNEKLERİ, TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALAR VE KIYASLAMALAR

Organize sanayi bölgelerine ilişkin, sanayileşmenin planlı bir aracı olarak ciddi uygulamalar 1900'ün başlarında ortaya çıkmaktadır. İngiltere, ABD ve İtalya bu aracı sanayileşmenin itici gücü olarak kullanmışlar, hem planlı bir kentleşmede, sanayi bölgelerini toplu bir yerleşime sokmak, hem de çevreye uyumunu sağlamak amacıyla uygulamışlardır. Çok farklı adlar altında kurulup faaliyete geçse de amaç ve işleyişleri önemli değişiklikler göstermemiştir.

Ancak organize bölgelerle ilgili hızlı gelişme İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlamakta, model olarak, tüm dünyada yaygınlaşmaya başlamaktadır. Sanayileşme stratejilerinde organize sanayi bölgelerine özel bir önem verilmiş ve ülke ekonomilerinde oynayacağı rol düşünülerek, fon ve kaynakların bir bölümü bu alana kaydırılmıştır. Ancak sanayileşme politikalarının değişimine paralel olarak organize sanayi bölgelerinin kuruluş ve uygulama stratejileri de değişim göstermiştir. Ancak giderek vazgeçilmez uygulama araçlarından biri olarak süregelmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde bu tür sanayi bölgeleri uygulamaları 1970 yılından sonra hız kazanmıştır. Küreselleşme sürecinde organize sanayi bölgelerine paralel olarak küçük sanayi sitelerine de, gelişmiş sanayi ülkelerinin baskısı ile fon ve teşvikler verilmekte, AB Çerçeve Programlarında da AR-GE fonlarından destek sağlanmaktadır. Yabancı sermaye ortaklı tesislerin önemli bir bölümü özellikle 1990'lardan sonra OSB'ler içinde yatırım yapmaktadırlar. Bunun nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Organize sanayi bölgelerinde arsa ve altyapı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından fon kredilerle desteklenerek ucuz olarak yatırım maliyet harcamalarına girmektedir. Böylece yabancı şirketler her şeyi devlet tarafından ödenmiş bir altyapı bulmaktadırlar.
- Organize sanayi bölgeleri planlı dönemlerin başından bu yana teşvik araçları ve ucuz kredilerden yararlanmaktadır. Özellikle % 100 yatırım indirimleri ile kârların bir bölümü vergiden muaf tutulmakta, dolayısıyla yatırımcı optimal maliyet ile çalışabilmektedir.
- İşletmenin su, elektrik, yakıt vs. girdileri uygun fiyatlarla girdi olmakta, ihracatta vergi iadeleri ile avantaj sağlanmaktadır.

- Uluslararası tekeller ve büyük şirketler için OSB ve KSS'ler fason üretim veya taşıeron işletme yönteminin en uygun odaklarıdır. Burada yaptırılan ürünler, özellikle işçilik avantajı ön planda tutularak, Ortadoğu ve Yakındoğu'ya satılabilmektedir.
- OSB ve KSS'ler ucuz, niteliksiz işçilerin rahatlıkla çalıştırılabildiği, çıraklık eğitimi ile desteklenen "küçük yaştaki" işçilerin kullanılabildiği tesislerin çoğunlukta olduğu alanlardır. Hatta çoğu kez kaçak işçi çalıştırılarak sosyal güvenlik ve vergilerden tesisleri muaf tutmak mümkün olabilmektedir. Büyük şirketler üretimlerinde, genellikle bu nedenlerle, KSS'lerdeki atölyeleri fason imalatçı olarak devreye sokmaktadırlar.

Türkiye'de 1970'lerden bu yana hemen her bölgede OSB ve KSS'ler, makro ekonomik dengeler gözetilmeksizin ve plan hedeflerine bakılmaksızın hızla yaygınlaşmıştır.

Organize sanayi bölgelerinin planlanmasında, kurulmasında ve işletilmesinde farklı yöntemler izlenebilmekte ve bu nedenle OSB'lerin kuruluş ve işletim sürecinde kamu ve özel sektörün rolleri ülkelere göre değişebilmektedir. Örneğin, geçmiş dönemlerde çoğu Asya ülkesinde kurulu bulunan organize sanayi bölgelerinin oluşumunda özel şirketler daha etkin rol oynamışlardır. Çin'de ise önce devletin doğrudan faaliyet gösterdiği bu tür bölgelerde, özel sektör görevi üstlenmeye başlamıştır. Japonya, Singapur, ve Filipinler'de faaliyet gösteren bazı büyük şirketler, Çin dahil bazı Asya ülkelerinde organize sanayi bölgeleri geliştirmektedirler. Tayland Organize Sanayi Bölge Kurumu başlangıçta kamu kurumlarının denetiminde organize sanayi bölgelerini kurarken, bir süredir ağırlık özel sektöre veya ortak girişimcilere geçmiş bulunmaktadır. Dünya genelinde, çoğu kez devlet, organize sanayi bölgesinin kurulacağı araziye ilişkin planlama projesini geliştirmekte, istihdam için teşvikler sağlamakta ve uluslararası kalkınma fonlarını, ortak kullanıma açık altyapı (atık su, su, enerji) tesislerinin kurulmasına yönlendirmekte ve nihai olarak özel şirketler ise organize sanayi bölgelerinin kuruluş ve yatırım işlerini yürütmektedir.

5.1. *Organize Sanayi Bölgelerine İlişkin Dünya Uygulama ve Örnekleri*

Bu bölümde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden bazılarının organize sanayi bölgelerine ilişkin tipik örneklerine değinilecektir.

A - İNGİLTERE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

İngiltere'de sanayi bölgeleri "industrial estates" olarak adlandırılmakta ve bunlar bir tür organize sanayi bölgesi olmaktadır. İngiliz hükümetleri, az gelişmiş bölgelerdeki ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi ve işsizlik sorununun çözümlenmesi için bu bölge yatırımlarını desteklemişlerdir. Önce dar kapsamlı ve işsizlikle mücadeleye yönelik olan bu politika, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir ekonomik strateji haline gelmiştir. Organize sanayi bölgesi uygulamasına ilk örnek 1896'da Machester yöresinde olmuştur. Ancak, esas olarak uygulamanın önem kazanması ile 1959'lardan sonra devletin gözetimi ve denetimi altında yürürlüğe konulmuştur. Burada özel sektör öncülüğü söz konusudur. Amaçlar dört ana madde ile belirlenmiştir:

- Sanayi bölgelerinin az gelişmiş yörelere doğru kaydırılması,
- Organize bölgelerin işsizliğe karşı etkin bir araç olarak kullanılması,
- Sanayinin yoğun olarak bulunduğu yörelerden, özellikle büyük kent merkezleri ile sanayileşmiş alanların dışına doğru kaydırılmasının teşviki,
- Geri kalmış yörelere sanayi yerleşimlerini teşvik edecek şekilde sistemli ve planlı sanayileşme ve kentleşme politikasının uygulanması.

İngiltere'de 1939 yılında, özellikle başta Galler ve İskoçya'da olmak üzere, 6 sanayi bölgesi kurulmasına ilişkin "Özel Gelişme Alanları ve İlerleme Kanun'u", 1945'de çıkarılan ve özel alanların gelişimiyle sanayinin İngiltere genelinde dağıtımının denetimini öngören "Sanayi Dağılımı Kanun'u" ve 1947'de yürürlüğe giren "Kent ve Bölge Planlaması Kanun'u" bu alanda yapılan uygulamalardır. Bu yasalar hükümetlere sanayileşmeyi geri kalmış bölgelere yaymak için geniş olanaklar sağlamıştır. Böylece sanayinin yerleşmesiyle, güneye oranla geri kalmış kuzey İngiltere'ye doğru yayılması konusunda bir dizi tedbir alınmıştır. Bu mevzuat düzenlemeleri, sanayi işletmelerinin gerekli görülen bölgelerde faaliyet göstermeleri için teşvik edici pozitif önlemler getirirken, aynı zamanda ekonomik kalkınma yönünden daha çok ilerlemiş bölgelere yeni sanayi yatırımlarını caydırıcı negatif araçları da uygulama imkânını sağlamıştır. Bu nedenle uygulamalar, bir devlet politikası olarak "Sanayileşme Stratejisini" çizmiş ve bölgesel dengeyi sağlamada önemli başarılar kazandırmıştır.

İngiltere'de sanayi bölgeleri uygulamaları birbiriyle hiçbir alanda ilişkisi bulunmayan iki farklı şirket aracılığıyla ele alınmakta ve yürütülmektedir. Bunlar,

- Sanayi bölgesinin sadece fiziki planlamasının yapılması ve altyapısının hazırlanması,
- Sanayi bölgeleriyle birlikte yeni bir kentin planlanarak kurulması,

olmaktadır. Birinci işlem, yani fiziki planlama "Industrial Estates Corporation" kuruluşları ile ikincisi ise "Development Corporation" ların devreye girmesi ile yapılmaktadır. Bu iki oluşumun birbirleriyle ilişkisi olmamakta, ancak "kamulaştırma yetkisi" dahil her türlü yetki ile donatılmaktadır.

Belirtilen yasalara dayanılarak, geri kalmış yörelere yönelik uygulamalardaki sanayi bölgelerinde aşağıdaki faaliyetler yapılmıştır.

- Satılık ya da kiralık hazır fabrika binaları inşaatı yapılmıştır,
- Faaliyet gösteren girişimcilere uzun vadeli ve çok düşük faizli bölgesel gelişme kredileri ve hibe nitelikli nakdi destekler ile vergi indirimleri sağlanmıştır.
- Sanayi yatırımlarında, sabit yatırım kalemlerinin önemli olanlarının % 10'u ile satın alınan makinaların % 25'i devlet fonlarından karşılanmıştır.
- Yapılacak yatırımlarına ilişkin amortismanların tamamı vergi matrahından düşülmüş, ayrıca binalar için özel amortisman indirimleri tanınmıştır.
- İlk üç yıl firmaların ödediği maaş ve ücretlerin tamamı devletçe karşılanmıştır.
- Sanayi bölgesinin altyapı yatırımı uzun vadeli devlet kredileri ile desteklenmiştir.
- İşçi ücretlerinin bir bölümü devletçe karşılanmıştır.
- Bu özendirme ve teşvikler için ilgili sanayi bölgelerinde kamu harcamaları arttırılmıştır.

1980 yılında yeni bir uygulamaya geçilerek, "Yerel Yönetim Planlama ve Toprak Kanunu" kapsamında, belirli bir görevi yapmak üzere kurulan Kent Geliştirme Şirketlerine tahsis edilen alanlarda;

- Arazi ve binaların etkin şekilde kullanıma açılması,
- Mevcut ve yeni sanayi ile ticaretin gelişiminin teşvik edilmesi,

- Yatırımlar için uygun ve cazip yatırım ikliminin oluşturulması,
- Tahsisli bölgede insanların yaşama ve çalışmasını teşvik edecek konut ve sosyal tesislerin yapılmasının sağlanması

görevleri de verilmiş bulunmaktadır.

Günümüzde AB'ye üye İngiltere'de organize sanayi bölgelerine tanınan teşvikler, sektörel değil genel amaçlı olmaktadır. Altyapı yönünden tamamen sorunları çözülmüş organize sanayi bölgelerinde çevreye duyarlı bir ortamın egemen kılınmasına çalışılmaktadır. Bu amaçla kirlenme potansiyeli taşıyan ağır sanayi tesislerinin organize bölgelere yerleştirilmesi için politikalar geliştirilmektedir.

B- AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Sanayi bölgeleri için Amerika Birleşik Devletleri'nde "Industrial Park" denilmektedir. ABD ekonomisinin diğer alanlarında olduğu gibi, organize sanayi bölgeleri de, piyasa mekanizması kurallarınca kurulmaktadır. Bu bölgelerin oluşturulmasında gayri menkul alım-satım firmaları, demiryolu ve havayolu şirketleri ile toprak sahibi kişiler esas girişimcilerdir. Büyük ölçekli sanayiye yönelik organize sanayi bölgelerinin kuruluşunda ise kamu kuruluşu niteliğine sahip ajanslar sorumluluk üstlenmektedir. Özel şirketler, hafif sanayi, antrepoculuk ve dağıtım (lojistik) sektörlerine yönelik sanayi bölgelerinin geliştirilmesine odaklanmışlardır. Bu üç tip girişimci;

- Kâr amacı güderek hizmet yapan özel şirketler,
- Doğrudan kâr amacı gütmeyen, ancak bu bölgelerin kurulmasının ülke ekonomisi, istihdam ücret ve vergi gelirlerine yapacağı olumlu katkıları gözetilen sanayi ve ticaret odaları ile sivil toplum kuruluşları,
- Sanayi bölgelerinin kurulmasının o bölgede sanayi gelişmeyi sağlayacağına ve dolayısıyla yöreye ekonomik refah getireceğine inanan yerel hükümetler

olmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinin yarısından fazlası özel girişimciler eliyle kurulmuş olup, bunu ticaret ve sanayi odaları ile yerel hükümetler izlemektedir.

Organize sanayi bölge uygulamaları İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlanmış ve başlıca dört temel amaç gözetilmiştir.

- Belli bir arazinin plan gereği alt parsellere ayrılıp sanayi kuruluşlarının yerleşimine sunulması,
- Büyük kentlerin daha da büyümesiyle, kurulacak sanayi tesisleri için gereksinim duyulan arazilerin azalması ve pahalı hale gelmesi durumunda, yatırım maliyetini düşürecek yeni çözümler bulunması,
- Sanayi bölgelerinin gerekli pazar hacmine sahip, iş gücü ve hammadde kaynağı kentlere doğru gelişmesiyle, buradaki potansiyelden daha fazla yararlanılması,
- Amerikan sanayinin gelişimine paralel olarak kurulacak yeni sanayi yerleşimlerinin dengeli dağılımında bu bölgelerin stratejik bir araç olarak kullanılması.

Federal yönetim biçimine sahip ABD'de federal hükümet dışında her eyalet kendi sınırları içindeki tesislere farklı teşvik ve indirimler sağlamaktadır. Bu bağlamda ABD'nin her eyaletindeki organize sanayi bölgeleri birbirinden farklı finansal ve idari desteklerden yararlanmaktadır. Eyaletten eyalete değişen bu teşvikler ve uygulamalar, diğer ülkelerdeki gibi tek bir çerçeveye indirgenemez. Burada bir örnek olarak 1960 yılında Oklahoma'da kurulan Mid America Industrial Park incelenebilir. Bu bölge; imalat, işleme ve dağıtım şirketlerini kapsamaktadır. Amaç yeni iş olanakları yaratmak ve mevcut işletmeleri destekleyerek bölgedeki istihdamı artırmaktır. Bu organize sanayi bölgesi, kamu yararına çalışan bir vakfın mülkiyetindedir. Bu vakıf, bölge ihtiyaçları ve yönetimi için önemli bir profesyonel kadro istihdam etmektedir. Sanayi bölgesinde 70 şirket faaliyet göstermekte ve 4100 kişi çalıştırılmaktadır. Eyalette vergiler düşürülerek şirketlerin büyümesine yardımcı olunmaktadır. Bu vergilerin niteliği aşağıdaki gibidir.

- Kurumlar Vergisi; şirketlere azami olarak % 6 gelir vergisi şeklinde uygulanır. Bu nedenle bütçesindeki gelirler vergisi payı düşüktür.
- İşsizlik Telafi Vergisi; yeni iş yeri sahipleri, işçi başına elde edilen gelirin ilk 10.500 dolarının % 1'i kadar bir katkı payı ödemektedir. Müteakip

ödemelerde oranlar % 0,1 kadar düşük seviyede olup toplam ödemenin % 5,5'e ulaşması ile katkı payı ödemesi yapılmaktadır.

- Yıllık Şirket Ruhsat Vergisi; asgari-azami miktarlar 10-20.000 dolar arasında olup, yerleşik sermayenin her 1000 doları üzerinden 1,25 dolar yıllık şirket ruhsat vergisi alınmaktadır.
- Eyalet ve Yerel Satış Vergisi; eyalet düzeyinde bu vergi % 4,5'dur. İşletmeler teşvik kullanarak bu vergiden muaf olabilmektedir.
- Gelir Vergisi; bu vergi % 0,5 ile % 7 arasında bir orandadır. Oklahoma'da bu oran % 2,47'dir.

İstihdam vergisi muafiyeti ile Mid America Industrial Park'daki şirketler 4000 dolara kadar geri ödemesiz federal düzeyde vergi indiriminden yararlanabilmektedir. Diğer taraftan, hızlandırılmış amortisman yöntemi de kullanılan bir teşvik aracıdır.

ABD'deki organize sanayi bölgeleri, gerek eyalet içi ve gerekse eyaletler arası büyük ölçek ekonomilerinden yararlanmaktadır. Bu durum, OSB'lerin altyapı açısından güçlü olmalarına, eyalet içinde gelir ve harcama düzeyi yüksek yerleşim yörelerine yakın ve eyaletler arası karayolu güzergahı üzerine kurulmalarına yol açmaktadır. ABD'nin coğrafi yönden çok geniş bir alana yayılmış olması, talep sahiplerine ürünün hızla ulaştırılması açısından, bu bölgeler civarında büyük TIR filolarına sahip lojistik şirketlerinin kurulmasını da zorunlu kılmaktadır. Organize sanayi bölgeleri ile bu TIR filo şirketleri arasında uyumlu bir nakliye ağının kurulması ve koordinasyonu, rekabet için ABD düzeyinde önem taşımaktadır. Böylece organize sanayi bölgeleri, hem ucuz altyapı, hem işletme yönünden avantajlarını kullanarak entegre bir yatırım sağlamaya çalışmaktadırlar.

C- HİNDİSTAN ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Ticari açıdan sürdürülebilir ve gerekli tüm tesisleri kapsayan organize sanayi bölgeleri fikri pek çok Güney Doğu Asya ülkesinde sanayileşmeyi hızlandıran bir araçken, Hindistan'da ancak yakın zamanlarda benimsenmiştir.

Hindistan'da sanayinin merkezi ve yerel düzeyde planlanması ve geliştirilmesinden Sanayi Bakanlığı sorumludur. Ancak, sanayinin gelişmesinde ortaya çıkan zorluklar ve zorunluklar sanayi sektöründe petrol ve kimya, çelik ve maden, tekstil bakanlıkları gibi farklı otoritelerin de katılımını zorunlu kılmıştır. 1991'de Hindistan'da yeni bir sanayi politikası uygulanmaya başlanmış, 18 kategori dışında kalan sektörler lisans altına alınmamıştır. Böylece Hintli girişimcilerin ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet gücü kazanmaları amaçlanmıştır. Ayrıca, Hint sanayine yatırım yapmaları teşvik edilmiştir.

Bu bağlamda, Hindistan'da daha fazla istihdam yaratması için küçük ölçekli sanayinin geliştirilmesi, temel ilkelere biri olarak saptanmıştır. Küçük ölçekli sanayilere destek amacıyla Küçük Sanayileri Geliştirme Örgütü teknik, ekonomik ve yönetim faaliyetleri konusunda danışmanlık, eğitim, test, satış, pazarlama gibi alanlarda küçük sanayicilere paket hizmetler vermektedir.

Hindistan'da organize sanayi bölgeleri iki yöntemle geliştirilmektedir:

- Genel Sanayi Bölgeleri (General Industrial Park)
- Özel Sanayi Parkları (Special Industrial Park)

Genel sanayi bölgeleri, her tür sanayiye hizmet veren bir şemsiye niteliğindeki sanayi bölgesi karakterine haizdir. Örneğin, Hindistan'ın Manaser (Hayrana) kentindeki Industrial Model Township sanayi bölgesi, otomotiv ve yan sanayi, tekstil, metal eşya, ince mekanik sanayi ve yazılım gibi çok farklı sanayi sektörüne hizmet vermektedir.

Hindistan'daki Özel sanayi Parkı ise oldukça spesifik sanayi sektörlerinin faaliyet gösterdikleri organize sanayi bölgesi niteliğini taşımaktadır. Özel sanayi parkları, yazılım, plastik, tekstil gibi ihtisas sanayi sektörlerini içeren tesisleri kapsamaktadır. Ülkenin önemli bilişim teknoloji merkezlerinden biri olan Bengalor'da mevcut Software Technology Park bu özel sanayi parklarına bir örnek olarak gösterilebilir.

Hindistan'da organize sanayi bölgelerinin finansmanı, devletin bütçeden yerel yönetimlere tahsis ettiği "finansal kaynaklar" la sağlanmaktadır. Hindistan'ın görece gelişmiş bölgelerinde kurulu organize sanayi alanlarında; postane, banka, hastane, itfaiye, kamu yararına çalışan açık depolar gibi klasik hizmet tesislerinin yanı sıra, kimya ve analiz laboratuvarları, buhar ve

havagazı tesisleri ile küçük işletmeler açısından fazla yatırım gerektiren konvansiyonel makina, pres ve aletler ortak kullanıma sunulmaktadır.

D- TAYLAND ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Tayland, Singapur, Endonezya ve Malezya gibi bazı Güney Doğu Asya ülkelerinin organize sanayi bölgelerini ekonomik kalkınmaları için hızlandırıcı bir araç olarak devreye soktukları gözlenmektedir. Tayland sanayi politikasında, organize sanayi bölgeleri kurulurken, nispeten kırsal bölgelere yatırım yapılmasını sağlamak ve bu bölgeler ile gelişmiş bölgelerin gelir dağılımını dengelemek amaçlanmıştır. Bunun için Tayland hükümeti bir dizi uygulama başlatmıştır. Bu uygulamalar arasında, yatırım götürülecek bölgeye, elektrik, haberleşme, ulaşım, su ve kanalizasyon gibi altyapının sağlanması ve bunun finansmanının sağlanması önem taşımaktadır. Ayrıca, buradaki organize sanayi bölgelerinde yer alan işletmelere teşvik ve destekler getirilmiş, bir vergi muafiyeti paketi uygulanmıştır.

Tayland'da organize sanayi bölgeleri sanayi parkları "Yatırım Promosyon Kanun'u" uyarınca, sanayi faaliyet bölgeleri ise "Fabrika Kanun'una göre kurulmaktadır. Sanayi siteleri için "Tayland Organize Sanayi Bölgesi Kurumu Kanun'u" uygulanmaktadır. Böylece, bu bölgelerdeki tesis ve yapılar, farklı kanunlardaki madde, standart ve kurallara tabidir.

Tayland'da sanayinin gelişim ve faaliyetleri ile ilgili politikaların saptanması ve yönetilmesinden sorumlu kamu kuruluşları;

- Sanayi Bakanlığı Sanayi Yapım Dairesi
- Sanayi Bakanlığı Sanayi Promosyon Dairesi
- Tayland Organize Sanayi Bölgesi Kurumu
- Yatırım Kurumu

olmaktadır.

Tayland'da organize sanayi bölgelerinin arazi tahsisinden faaliyet izinlerine, işletme birimleri ve çevre kirliliğini önleyecek arıtma sistemlerinden iş güvenliği ve sağlığa kadar vergiler dahil tüm izin prosedürlerinden Tayland Organize Sanayi Bölgesi Kurumu sorumludur. Bu kurum sanayiye geliştirme politikalarını uygulamakla görevli bir kamu kuruluşudur.

Organize sanayi konusunda tek yetkili olan ve Sanayi Bakanlığına bağlı bu kurum, kamusal nitelikli 13 organize sanayi bölgesini doğrudan ve özel statülü 14 organize sanayi bölgesini de ortak olarak yönetmektedir. Tayland'da kamu veya özel nitelikli bu 27 organize sanayi bölgesine yapılan yatırımın yaklaşık değeri 21 milyar ABD dolarıdır. Söz konusu organize sanayi bölgelerinde kurulu 1700 fabrikada yaklaşık olarak 410.000 kişi istihdam edilmektedir.

Organize sanayi bölgelerindeki tesisler, kurulma aşamasında çevre kirliliğine göre, katı atıklar yönünden bir sektörel ayırım ve gruplandırmaya sokulmaktadır. Bu sınıflandırma, hangi organize sanayi bölgesine hangi tesis için izin verileceğini belirlemektedir. Ayrıca, Kurumun bir görevi de organize sanayi için yer seçimi olup, burada kent ve yerleşim yerlerinden uzak bölgeler esas alınmaktadır. İhtisas ayırımı burada önem taşımakta, kirlenici atıkları olan sanayilere özel alanlar tahsis edilmektedir.

Organize sanayinin gruplandırılması, sistematik biçimde yapılmaktadır. Örneğin, seramik, elektronik, tarımsal sanayi ve metal işleme sektörlerinin yer aldığı organize sanayi bölgeleri Tayland'ın kuzeyinde, tekstil, kağıt sanayi, otomobil ve elektrikli aletler üretimi yapan işletmeler orta kesimlerde, çelik, petro-kimya, lastik, gıda ve içki sanayilerini içeren organize sanayi bölgelerinin ise ülkenin güneyinde kurulması öngörülmekte ve buna uygun olarak kümelenmeler gerçekleştirilmektedir. Kümelenmelere bağlı olarak da her sektör için teşvik araçları ve destekleri farklı saptanmaktadır. Keza arsa büyüklüğü de hedef sanayinin kapasitesi ve yerine göre belirlenmektedir.

Tayland'da organize sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren yatırımcılar yasal olarak bir dizi teşvik ve destekten yararlanmakta, bu teşvikler sektörel bazda ve yatırımın maliyetinin büyüklüğüne göre saptanmaktadır. Tayland Organize Sanayi Bölgesi Kurumu ayrıca su tüketimi ve dolayısıyla atık suyu fazla olan sektörleri başkent Bangkok ve diğer büyük kentleri merkezlerinden ve su kaynaklarından uzak bölgelere yönlendirmektedir. Bu mesafeye bağlı olarak teşviklerdeki "vergi sistemi" de farklı olmaktadır. En uzaktaki organize sanayi bölgelerinde 8 yıla kadar kurumlar vergisi istisnası bulunmaktadır. En yakın bölgelerde ise 3 yıllık istisna uygulanmaktadır.

Ayrıca, organize sanayi bölgelerindeki tesislere sağlanan vergi avantajları, hem ithalatta makinalardan alınan gümrük vergilerinde hem de işletme

vergilerinde indirimlerle ortaya çıkmaktadır. Bir yıl süre ile ithal hammaddelerde % 90'a kadar gümrük vergisi indirimi söz konusudur. Bunun dışında, patent ve royallite ödemelerinde gümrük vergisi muafiyeti, işletme vergilerinde indirim, ulaşım, elektrik ve su bedellerinde indirimler ile kuruluş masraflarında vergi muafiyetleri de söz konusudur. Yatırım ve işletme dönemlerinde çeşitli vergi avantajları da 5 yıllık bir süre ile işletmelere kullandırılmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinde yatırım yapmak isteyen şirketlerin başvuru, izin ve belgelendirme işleri bu Kurum tarafından kısa sürede sonuçlandırılmaktadır. Bürokratik yapı hızlı bir işleyiş göstermektedir. Ayrıca, Kurum özel şirketler ile ortak girişim (joint-venture) yapabilmektedir. Bu durumda Kurum alt yapı hizmetlerini sağlamakta, özel şirket makina ve ekipmanları temin etmektedir.

Tayland'da ortak girişim yoluyla organize sanayi bölgesi kurulması durumunda, proje onayı ve sözleşmenin imzalanmasının ardından organize sanayi bölgesi kuracak olan tarafın, proje yönetimi, satış promosyonu, bakım fonları, altyapı ve tesislerinin giderlerini ödemesi gerekmektedir. Kurumun kurucuya sağladığı avantajlar ise, bölgenin geliştirilmesi, inşaat izinleri, altyapı ve tesislerin yapılması ve organize sanayi bölgesinin tanıtımı gibi konularda danışmanlık hizmetleridir. Bu durum ortaklık girişimcilere her konuda güven vermektedir.

E- SİNGAPUR ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ :

Singapur'un hızlı ekonomik kalkınması büyük ölçüde entegre sanayi bölgelerine ve buradaki tesislerin sistematik gelişme sürecine bağlanmaktadır. Ülke, devletin sahip olduğu 30 kamusal nitelikli organize sanayi bölgesine sahiptir. Bunlar arasında en büyük olanı "Jurong Town " organize sanayi bölgesidir. 1968'de faaliyete geçen Jurong Town Corporation (JTC) Singapur'un sanayileşme ve kalkınma sürecini ülke genelinde planlayan kamusal nitelikli bir kurumdur. JTC imalat ve benzeri faaliyetler alanındaki sektörlerde sanayi tesisleri de kurmakta, şirketleri denetlemekte, arsa tahsis etmekte ve tesis ettiği binaları 30 yıllık leasing yoluyla kiralamaktadır. JTC 30 yıl içinde 7000 hektar sanayiye uygun arsa ve 7000'den fazla şirket için (yerel ve çok uluslu) 4 milyon m² hazır fabrika geliştirmiştir. Şirket ayrıca, sanayi bölgelerindeki kanalizasyon, yol, metro, elektrik ve iletişim hatları da dahil tüm altyapıyı inşa etmektedir.

JTC yatırımcılara çeşitli sektörlerde sanayi bölgeleri sunmaktadır. Bu sektörel gruplandırma aşağıdaki gibidir;

- Petro-kimya, metal üretimi ve kimya tesisleri, gibi sanayilere yönelik ağır sanayi organize bölgeleri,
- Plastik, otomotiv, makina imalatı gibi sektörler için organize sanayi bölgeleri,
- Gıda, ilaç, içki ve diğer tüketim malları üretimine yönelik organize sanayi bölgeleri,
- Elektronik, yedek parça, ince mekanik işleme, metal eşya gibi ara malı niteliğindeki, istihdamı yoğun sektörler için ayrılan kentsel organize sanayi bölgeleri,
- Antrepo kompleksleri ve lojistik tesislere yönelik destek bölgeleri,
- Küçük ve orta sanayilerin ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirilen özel sanayi bölgeleri.

Singapur'da organize sanayi bölgelerine devlet tarafından tanınan vergi teşvikleri;

- Mevcut ve yeni tesislerin kurumlar vergisinden 5-10 yıl arasında muafiyet,
- Yatırım maliyetlerine bağlı olarak, sabit değerlerin % 59'una kadar yatırım indirimi,
- Öncü ürün veya şirket statüsüne sahip işletmelere azami 10 yıllık bir dönem için % 10 vergi,
- 10 milyon ABD dolarını aşan ilave yatırımlarda 5 yıllık bir süre için gelirler üzerinden vergi muafiyeti,

olmaktadır.

F- MALEZYA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Malezya'da 1960'lardan bu yana gelişmeye başlayan organize sanayi bölgeleri, sanayi üretiminin % 78'ini gerçekleştirmektedir. Bu bölgeler sanayileşme politikasında sanayinin sosyo-ekonomik amaçlarını geliştirmenin bir aracı olarak görülmektedir. Ayrıca, organize sanayi bölgelerinin kurulacağı araziler sınıflandırılarak, kullanılabilir arazilerin

düzenli ve sistematik bir envanteri çıkarılmaktadır. Sanayi faaliyetlerde kayıt dışı üretimin önüne geçmek ve sürdürülebilir bir kalkınmayı sağlamak, altyapıyı ortak hale getirerek işletmelerde girdi maliyetlerini düşürmek, az gelişmiş bölgelerde ekonomik faaliyet yaratarak dengeli bir büyüme sağlamak da organize sanayi bölgelerini kapsayan hedefler arasındadır.

Organize sanayi bölgelerinin kurulmasında özellikle yer seçimi konusunda hassas davranılmakta ve sektörel nitelik ile kamu yararı ön plana alınmaktadır. Organize sanayi bölgesi kuracak girişimciler bu yönden devletin denetimindedir.

Malezya'da organize sanayi bölgelerinde uygulanan politikada, ihracat odaklı bir büyüme stratejisi esas alınmıştır. Teşvikler de buna göre verilmektedir. Malezya'da sanayi ve ticaret bölgeleri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir;

- Liman idareleri ve yerel yönetimler tarafından geliştirilen 222 özel ekonomik bölge ve serbest ticaret bölgesi bulunmaktadır.
- İhracat ağırlıklı 13 serbest sanayi bölgesi, üretimlerinin en az % 80'ini ihraç etmektedir.
- Teknoloji, AR-GE ve bilişim ağırlıklı sektörlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere 4 özel sanayi parkı, bir yerde teknopark gibi görev yapmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinin gelişim ve promosyonundan sorumlu olan Malezya Sanayi Kalkınma Kurumu lisans başvurularını inceleyerek karara bağlar. Bu Kurum organize sanayi bölgesi kurulduktan sonra, işletmesini özel kurumlara devreder. Özel girişimciler organize sanayi bölgeleri kurabilme ve işletme hakkına sahiptirler. Malezya'da özel nitelikli 63 organize sanayi bölgesi bulunmaktadır.

Malezya'da organize sanayi bölgelerine sağlanan teşvikler, yerel hükümetlere göre değişmekte ancak sanayi projelerinin niteliğine göre teşvik ve vergi indirimi sağlanmaktadır. Burada, "kişi başına sermaye yatırımı oranı" değerlendirmede önemli bir kriter olmaktadır.

G- ENDONEZYA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Endonezya sanayileşme politikasında organize sanayi bölgelerinin özel bir yeri vardır ve iş gücü yoğun olan ve düşük sermaye ile optimal teknolojiye sahip, ihracat ağırlıklı sanayiler teşvik edilmektedir. İlk çalışmalara 1970

yılında başlanmış, 1989'da özel sektörün bu bölgelere yatırım yapmasına ve bölgeleri yönetmesine izin verilmiştir. Dört farklı bölge söz konusudur;

- Ulusal özel şirket,
- Yabancı yatırım ortaklı girişim şirketi,
- Devlet mülkiyetinde olan işletmeler,
- Yerel firmalar.

Organize sanayi bölgelerinin kurulacağı araziler, sektör ve bölgesel öncelikler ile plan temelinde, merkezi ve yerel yönetimler tarafından belirlenmekte, bunun dışında verimli tarım arazileri ve çevre koruma faktörleri göz önüne alınarak izin verilmektedir. 2006 yılı kayıtlarına göre ülkedeki 17 coğrafi bölgede 192 organize sanayi bölgesi faaliyet göstermektedir. Tümüyle devletin mülkiyeti altında 50 organize sanayi bölgesi daha bulunmaktadır. Organize sanayi bölgeleri önemli bir istihdam alanı olarak kabul edilmektedir.

Endonezya'da organize sanayi bölgelerinin % 80'i Batı Java Bölgesi ile başkent Jakarta çevresindeki alanlarda yer almıştır. Ayrıca bunların % 85'i de özel sektör mülkiyetindedir. Kore ve Japonya kökenli yabancı sermaye şirketlerinin bu bölge ekonomik faaliyetlerindeki etkisi büyüktür. Pek çok yatırımcı, gelişmiş yörelerdeki yüksek arazi fiyatları ve yetersizliği nedeniyle daha geri yörelere kaydırılmaktadır. Sanayi faaliyetlerinin yaklaşık % 20'si organize sanayi bölgelerinde gerçekleşmektedir. Bu bölgelerde tekstil, ilaç, makina imalat, kağıt ve bazı ağır sanayi işletmeleri ağırlıktadır. Yatırımcılara sunulan olanaklar; her türlü altyapı hizmetleri, tıbbi, güvenlik, ticari ve sosyal tesisler ile ofis alanları, konferans salonları, telekomünikasyon ve özel taşıma hizmetleri olmaktadır.

H- TAYVAN ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Tayvan ekonomisinin liberalizasyonu ve uluslararası ekonomiye entegrasyonu başlıca ekonomik amaç olmuştur. 1950-1980 arası ithal ikamesi ağırlıklı sanayileri kuran Tayvan 1980 sonrası yüksek katma değerli ürünlere ağırlık veren bir sanayileşme politikası uygulamaktadır. Ayrıca, lojistik merkezi olma yolunda yatırımlar yapmaktadır. 1954-2004 yılları

arasında Tayvan'a 50 milyar dolarlık yabancı sermaye yatırımı gelmiştir. Bu yatırımlar hizmet sektörü ile elektrik, elektronik, kimya ve metal işleme sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

1970 yılından sonra kurulmaya başlayan organize sanayi bölgeleri aşağıda belirtilen amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermektedir.

- Fabrika tesisi için olan arsaların temini,
- Sanayinin kümelenendirilmesi yoluyla ekonomik etkinlik kurulması,
- Sanayileşme ile çevre arasında uyum sağlanması,
- Yerel ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi,
- Yüksek katma değerli üretim için gerekli ortamın oluşturulması,
- Stratejik sanayilerin geliştirilmesi.

Tayvan'da devlet tarafından yapımı tamamlanan 65 ve inşa halinde olan 16 olmak üzere toplam 81 organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Bu bölgeler, sanayinin gelişen ihtiyaçlarına uygun olarak ve yabancı sermayeyi çekmek amacıyla altyapıları hazır ve teşvik araçlarıyla donanmışlardır. Bu planlamayı yerel idareler ve özel sektör yatırımcıları yapmaktadır.

Tayvan'da ayrıca ileri teknolojik sanayiler için ileri teknoloji birikimine dayalı altyapıda Sanayi Park'ları (Teknopark'lar) teşvik edilmektedir. Bu konuda özel bir kanun hazırlanmış olup bir dizi teşvik ve destek verilmektedir. Organize sanayi bölgelerine sağlanan teşvik ve destekler aşağıda özetlenmiştir;

- Tercihli arsa kiralama ve satın alma,
- İthalat vergilerinde, işletme vergisinden ve gelir vergisinden istisnalar, hızlandırılmış amortisman, yatırım kredisi,
- Vergi dışı teşvikler olarak; AR-GE subvansiyonları, nitelikli istihdam teşvikleri ve yatırım desteği,
- Düşük faizli borçlanma olanakları,
- Doğrudan devlet yatırımıyla sağlanan katkılar,
- Diğer teşvik, destek ve hibeler.

Özelliđi olan ve yüksek katma değerli imalat yapan şirketler bunların dışında ek teşvikler de alabilmektedir.

5.2. *Türkiye ile Kıyaslamalar*

Dünyadan verilen örnekler ile organize sanayi bölgelerinin ekonomideki yeri, kalkınma stratejisindeki önceliği, kentleşme ve sanayileşmedeki işlevi mukayeseli olarak belirtilmiştir.

Gelişmiş ülkelerde 1900'lerin başından itibaren kurulmaya başlayan ve 1950'lerden sonra hızlı ve yaygın bir gelişme gösteren OSB ve KSS'ler önemli işlevler yüklenmişlerdir. İngiltere, ABD, Almanya, İtalya vs. ülkelerde sanayinin disipline edilip, sektörel bazda toplulaştırılmasına ve yaygınlaştırılıp gelişmesine aracı olmuşlardır. Ayrıca, diğer sektörlerle koordinasyonunun kurulmasına ve altyapı olanaklarının çevrenin kirlenmesini önleyici biçimde gerçekleştirilmesine neden olmuşlardır. Gelişmiş ülkelerin pek çoğunda bölgesel farklılıkların azaltılması ve istihdamın büyük çapta bu bölgelerde gerçekleşmesi mümkün olmuştur. Bölgesel kalkınmada, refah seviyesinin yükseltilmesinde OSB ve KSS'ler önemli rol oynamışlardır. Keza, teknopark ve teknokentlerin bir dönem teknoloji ve AR-GE altyapısının hazırlanmasında ve bilimsel araştırmaların teknolojinin gelişmesine kaynak olmasında öncü oldukları bilinmektedir. Üniversite-sanayi işbirliğinin sağlanmasında ve sanayide yüksek teknolojilerin uygulanmasında, özellikle teknoloji geliştirme parklarının (teknoparklar) itici rolü bulunmaktadır. Ancak, Türkiye'de bu merkezlerin kurulması zaman almış ve etkin bir faaliyet göstermeleri mümkün olmamıştır. Ayrıca finansman sorunu süregelmektedir.

Organize sanayi bölgelerinin çeşitli ülkelerde değişik işlevleri yerine getirdiği daha önce verilen örneklerle ortaya konulmuştur. Bu bağlamda bölgelerin, sanayileşme ve kalkınmada önemli bir araç oldukları açıktır. Türkiye'de organize sanayi bölgeleri ele alındığında, çeşitli bölümlerde yapılan hesap ve analizler ele alınarak aşağıdaki saptamalar yapılabilir:

- Organize sanayi bölgeleri 48 yıllık bir gelişmenin ve sanayileşme sürecinin ürünleridir. Bugün 114 adet OSB faaliyettedir. Tüm sanayi katma değerinin % 12'sini organize sanayi bölgeleri ve KSS'ler yaratmaktadır. Bunun da % 42'sini Marmara Bölgesi sağlamaktadır.

Buradan görülmektedir ki OSB'ler bölgesel kalkınmayı sağlayabilecek araçlar olmamıştır. Yani refah sağlayabilecek bir büyüme ortaya çıkmamış ve gelir dağılımında bölgesel olarak yine büyük uçurumlar yaratılmıştır. Marmara ve Ege bölgeleri ile İç Anadolu, diğer bölgelerin önüne geçmiş ve sanayi yine bu bölgelerde gelişmiştir.

- Organize sanayi bölgelerinde faaliyette olan 12.481 tesiste (İstanbul İkitelli, Dudullu, Ankara Ostim ve İvedik hariç) ve 28.605 tesisi KSS'lerden oluşan organize sanayi bölgesinde toplam 637.779 kişi istihdam edilmektedir. Tesis başına istihdam yaklaşık 16 kişi olmaktadır. İstihdam hacmi seviyesi, KOBİ niteliğindeki bir şirket sınırının altındadır. Bu değerler ABD organize sanayi bölgelerinde 240, İngiltere'de 190, Malezya'da 120, Singapur'da 160, Tayvan'da 130 kişi olmaktadır.
- İstihdam açısından ele alındığında, organize sanayi bölgeleri ile KSS'ler istihdam yaratıcı bir işlevi yerine getirememişlerdir. Bölgelerde kişi başına katma değer 11.670 ile 21.670 dolar arasında değişmektedir. Tesis başına katma değerler ise 195.100 ile 1.618.700 dolar arasındadır. Burada da bölgesel dengesizlik göze çarpmaktadır.
- Organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi siteleri toplam ithalatın % 10'unu, ihracatın ise % 11'ini yapmışlardır. Bu alanlara yapılan yatırımlar ve teşvikler göz önüne alındığında ihracat ağırlıklı bir yapı arz etmedikleri rahatlıkla görülebilmektedir.
- Bugün OSB ve KSS'leri inşaat halinde olanları ve proje safhasında bulunanları ile kamulaştırmada olanları mevcut olanların % 60'ı kadardır. Ancak yatırımcılar artık OSB'leri tercih etmemekte, daha doğru bir yaklaşımla mevcut ve yapılmakta olan OSB'lerde arz fazlası görünmektedir. Sağlanan teşvik ve desteklere karşın özellikle 1995'den bu yana yatırımlarda bir azalma görünmekte, Gümrük Birliği anlaşması yatırımcılar aleyhine çalışmaktadır. 2001 krizinden sonra tüm sanayi işletmeleri gibi OSB'lerdeki işletmeler de krizin bunalımını yaşamış, yatırımlar durmuş, bazı bölgelerde inşaatlar yapılamamış, üretim miktarları düşmüş ve bazı tesisler faaliyetlerini durdurmuştur. Krizden sonra OSB ve KSS'lerin fason üretim yapan ve düşük kâr marjı ile çalışan bölgelere dönüştüğü görülmektedir.

6. KÜRESEL REKABETTE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ İLE AB GEÇİŞ SÜRECİNDE ÜSTLENİLEN ROL

Gelişmiş ülkelerde 1900'lerde başlayan, organize sanayi bölgeleri modelinin, sanayileşmede bir araç olarak kullanılması politikaları 1950'lerden sonra daha sistematik ve organize çabalara tanık olmuştur. Özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde sanayi üretiminin bölgesel düzeyde dağılımının sağlanması, sanayi tesislerinin büyük kentlerden, daha az gelişmiş yörelere kaydırılması, çevrenin korunması için sanayi tesislerinin toplulaştırılması ve sektörel ayrımların yapılarak farklı yörelerde bir araya getirilmesi makro düzeyde planlama ve tedbirleri de getirmiştir. Özellikle sanayileşmede kalkınma ve refahın ülkelerin geri kalmış yörelerine götürülmesinde, "organize sanayi bölgesi" kurulması büyük önem taşımaktadır. Gelişmiş ülkelerde bu araç, altyapı olanaklarının ortak kullanımı, kentleşmenin sağlıklı bir biçimde geliştirilmesi, ihracata yönelik tesislere ekstra teşviklerin sağlanması, bu bölgelerde yüksek katma değerli ürünlere öncelik veren işletmelere destek sağlanması ilkeleri ile birlikte ele alınmıştır. Bu bölgeler büyük çapta KSS ile desteklenmiş, ayrıca bilgi birikimi ve teknolojik gelişmeyi sağlayarak sanayinin "teknoloji yeteneğini" artıracak teknopark ve teknokentler ile entegre edilmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde (Bölüm: 5'de verilen) sanayileşme politikalarının ilkeleri arasında yer alan organize sanayi bölgeleri ve teknoparklar, 1970'lerden sonra köklüce ele alınıp, uygulamaya konulmuştur. Burada da benzeri yaklaşımlar söz konusudur; bölgesel kalkınma, refahın ülke düzeyinde yaygınlaştırılması, yatırımlara uygun, altyapısı hazır alanlar tahsis edilmesi ve buradaki yatırımcıların teşviklerle desteklenerek ihracata yönelik, katma değeri yüksek imalatın sağlanması ve çevrenin korunması ile birlikte sağlıklı kentleşmenin oluşturulması esas alınmıştır. G.Kore, Tayvan, Endonezya, Malezya gibi ülkelerde bu konuda önemli adımlar atılmış ve belli ölçüde başarı sağlanmıştır.

Türkiye'de organize sanayi ve küçük sanayi sitelerinin kurulması daha erken başlamış ve bütün kalkınma planlarında bu konuda tedbir ve ilkeler getirilmiştir. Programlarda bölgeler için yönlendirici ve özendirici teşvik ve kredilerle desteklenen Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı Genel

Müdürlüğü koordinatörlüğünde yürütülen bu çalışmalar, hazırlanmış olan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, AB müzakere sürecine katkıda bulunmak üzere tüm boyutlarıyla ele alınmıştır. Çalışmalar sürdürülmekte ve ilgili kuruluş ile sektör derneklerinin katkıları sağlanmaktadır.

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri aynı yıllarda başlayan bir başka arayış da Türkiye'de bilim ve teknoloji alanında bir politikanın tespit edilmesi zorunluluğu olmuştur. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki ilke öncelikle bilimsel ve teknik araştırmalar yapacak bir kurumun oluşturulması yönünde olmuştur. TÜBİTAK bu dönemde bu felsefe ile kurulmuştur. Yine OECD Bilimsel Araştırma Komitesinin şemsiyesinde, Türkiye'nin de katıldığı pilot takımlar projesi bu tarihlerde başlayıp, sonuçlandırılmıştır. Proje yedi ülkede oluşturulan çalışma grupları ile 1966'ya kadar sürdürülmüş ve 1966'da sonuç raporu hükümetlere sunulmuştur. Bu raporda Türkiye için çizilen çerçevede "Türkiye'nin ekonomik kalkınma ve toplumsal refahı için hedeflerinin ne olması ve nasıl bir strateji izlemesi gerektiğini ortaya konmuş; sonuçta öngörülen ekonomik ve toplumsal hedeflere erişilmesine yardımcı olacak bir bilim politikası saptanmıştır.

Bu bilim politikasının tarım, enerji ve belli sanayi sektörlerinde (tekstil, metalurji, kimya, makina imalat, elektrik makinaları, tarım makinaları ve elektronik sanayileri) üretiminin geliştirilmesi için Türkiye'nin yönelmesi gereken sınai araştırma ve geliştirme konularını, bu yönelim için alınması gereken önlemlerle, yapılması gereken kurumsal düzenlemeleri de kapsayacak bir genişlikte ortaya koyduğu görülmektedir. Burada bilimin kalkınma hedefleri doğrultusunda ekonomik ve toplumsal bir faydaya dönüştürülmesi de formülasyonun ana motifini oluşturmaktadır. Yani araştırma faaliyetlerinin de planlanabilir bir değişken olarak ele alınabileceği belirtilmektedir. Ancak sonuç raporu, yorumlarıyla birlikte rafa kaldırılmış ve plan dokümanlarına yansıtılmasına rağmen uygulamaya esas alınmamıştır. Keza İkinci Beş Yıllık ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında teknolojik gelişme ve teknoloji transferi konularına değinilmiş, Dördüncü Kalkınma Plan'ında ilk kez "teknoloji politikaları"ndan söz edilmiş ise de bunlar kağıt üzerinde kalmıştır. 1983'lere gelindiğinde organize sanayi bölgeleri kurulması için kaynaklar bulunuyor ve faaliyet sürüyordu. Ancak kurulan tesisler, o dönemin sanayileşme modelleri olan

ithal ikamesi ve ihracata yönelik üretimler esas alınarak oluşturuluyor, teknolojik gelişmeye yönelik politikalar ve AR-GE çalışmaları bir başka bahara kalıyordu. Sanayi henüz araştırma talep edecek düzeyde değildi. Teknoloji üretmek, AR-GE ve inovasyon yapmak bir lüks olarak algılanıyordu. Amaç üretimde ithal malların benzerini yapmak ve satmaktı. Bunun geliştirilmesi, yeni ürün tasarımları yapılması bir hayaldi.

1980'li yılların başında TÜBİTAK ve TAEK'ten sorumlu Devlet Bakanı N. Özdaş'ın eşgüdümünde DPT ve TÜBİTAK'ın yakın işbirliği ve 300'e yakın bilim adamı ve uzmanın katılımıyla hazırlanan Türk Bilim Politikası 1993-2003 dokümanı ile bir bilim ve teknoloji politikası tasarımı ortaya kondu (Bkz., Özdaş M. Nimet, 2000 Bilim ve Teknoloji Politikası ve Türkiye, TÜBİTAK DTP 00/01, Aralık). Aynı zamanda Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) oluşturuldu. Nedenleri ilgili "kaynak listede" sunulan dokümanlarda ortaya konulduğu gibi, 1980 yılı başlarında son derece uygun bir dünya konjonktüründe bir Bilim Ana Planı hazırlanıp yürürlüğe sokulamadı ve kurula işlerlik kazandırılmadı. Aynı dönem Güney Kore büyük hamle yaparken Türkiye "Dünya Teknolojisine Yetişme" hedefini gerçekleştiremedi. Tasarımı TÜBİTAK tarafından yapılan "Türk Bilim ve Teknoloji Politikası. 1993-2003" dokümanı da Yüksek Kurulun onayına sunuldu. Burada somut AR-GE hedefleri ile jenerik teknolojileri olarak sunulan alanlarda yapılması gerekenler ortaya konulmuştur. Bu dokümanda Güney Kore ve Tayvan gibi ülkelerin de aynı stratejiyi izlediği belirtilmiştir. Ancak 2003 yılına gelindiğinde gerçekleştirilen pek bir şey olamamış, hedefler tutturulamamıştır. Bu arada OSB ve KSS'lerin sayısı artmakta, 2001 krizinden etkilenen sanayi 1995'lerin üretimine dönmektedir. 2002'den sonra uygulanan politikalarda ise sanayi için bir AR-GE yaklaşımı geliştirilmemiştir.

2008 yılı itibarıyla, OSB'leri ve KSS'leri kapsayıp, bunları bilim ve teknoloji politikalarının somut araçlarıyla yetkinleştirerek küresel rekabette neler yapılabileceği ve AB müzakere sürecinde Türkiye'ye biçilen rolün ne olduğu sorusuna aşağıda yanıtlar verilmiştir:

- Organize sanayi bölgeleri ile teknoparklarda yapılan araştırma ve mevcut tüm doküman ve kaynaklardan alınan verilerle OSB'ler tesis başına ortalama 51 işçi çalıştıran, kişi başına 18.000 \$ katma değer yaratan,

küçük ölçekli ve düşük katma değerli ürün imal eden tesislerden oluşmaktadır. KSS'lerde ise tesis başına ortalama 6 işçi istihdamı ve 11.600 \$ kişi başına katma değer söz konusudur. Tüm ihracat içinde payları % 11'i aşmamaktadır. Ekonomik krizlerden hızlı etkilenen ve finansman kaynaklarını optimize edemeyen bir yapıya sahiptirler. Nitekim 2001 ekonomik krizini en ağır atlatan kesimlerden biridir.

- Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerindeki ihracat analiz edildiğinde, tesislerin % 88'i klasik ürün ihraç etmekte, % 12'si özgün tasarımı olan ürünler satmaktadır. Ürünlerin % 92'si benzeri ithal ürünlerden daha düşük fiyatla ihraç edilmekte ve düşük- orta katma değerli bir yapıya sahip bulunmaktadır. Bu durumda AR-GE altyapısının kurulmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.
- Organize sanayi bölgeleri ve teknoparklar ele alındığında bir bilgi ve teknolojik geliştirme ürünleri alışverişinin sağlanmadığı görülmektedir. Tüm Türkiye sanayiinde olduğu gibi AR-GE payı ortalama olarak % 0,7'yi aşmamaktadır. Bazı büyük firmalar ortalama yükseltmekte, orta büyüklükteki firmalar % 0,6 civarında kalmakta, küçüklerde ise % 0,3'ü ancak bulmaktadır.
- Organize sanayi bölgelerindeki firmaların özgün ürün tasarımından patente ve oradan da markalaşmaya gitmesi, küresel rekabette önemli bir adımdır. Ancak bu yapı kurulmadığında ihracatta düşük kâr marjları ve fason üretime katlanmak zorunlu olacaktır.
- AB ülkelerinin Türkiye'deki sanayiye, özel olarak da OSB ve KSS'lere biçtiği rol, fason üretime veya taşeronluğa dayalı bir ihracat modeli, katma değer zincirinin son halkasıdır.

7. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNDE TEKNOLOJİ, AR-GE VE MÜHENDİS İSTİHDAMI

Sanayileşme politikasında, kalkınma ve refahı bölgesel düzeyde yaymak, istihdamı sağlamak ve sınai sektörel üretimi bölge bazında planlamak amacıyla çeşitli model ve araçlardan yararlanılması öngörülmüştür. 1963'den bu yana, hazırlanan tüm kalkınma planlarında temel sanayileşme araçlarından biri OSB ve KSS'ler olarak saptanmış ve uygulamaya konulmuştur. Organize sanayi bölgelerinde ilke olarak en çok üzerinde durulan konu, bölgeler arası dengeyi sağlamak, sanayileşmeyi ülke çapına yayarak bölgesel gelir dağılımı farklılığını minimize etmek olmuştur. Burada nihai olarak sorun, bölgenin ekonomik performansını yükseltmek, daha yüksek bir katma değer yaratmak ve sektörel bazda sanayinin rekabet üstünlüğünü ortaya koymaktır. OSB ve KSS'ler bu ilkesel planda ortaya konan kriterleri, hayata geçirebilecek önemli araçlardır.

Bölgesel ekonomik performansın rekabetçi üstünlüğünü belirleyen ana etkenlerden biri ve en önemlisi, teknolojik gelişmedir. Yeni teknolojilerin ekonomik gelişmeye yön veren gücü, günümüz yöneticileri tarafından daha iyi bilinmekte, böylece teknolojiye bağlı olarak yapılacak yenilikler ekonomik performansı geliştiren bölge stratejilerinin merkezinde yer almaktadır. Ancak belirtilen yeni teknolojilerden her zaman gerektiği gibi yararlanılamadığı görülmektedir. Teknoloji açığını kapatmaya çalışan bölge kalkınma uzmanları, teknolojik gelişmenin ilk aşamadan başlayarak izlenmesi, öğrenilmesi ve kazanılması, kazanımın ticari başarıya dönüştürülmesi için ürün ve üretim prosesleri, teknoloji yönetimi ve organizasyonu gibi alanlardaki eğilimleri zamanında sezip yansıtan bölgesel tasarımlara gitmektedirler. 1980'den bu yana bir başka nokta da ekonomik gelişmede dikkate alınmak zorundadır. Teknolojik gelişmenin, bölge firmalarının rekabetin yanı sıra kendi aralarında belli bir işbirliğini gerçekleştirip sürdürmelerine bağlı olduğudur. Burada, organize sanayi bölgelerinde (karma ve ihtisas sanayileri) altyapı, sosyal tesis, iletişim merkezi vs. olanakları paylaşan firmaların, ortak çıkarları konusunda da birlikte davranıp hareket etmeleri doğaldır. Kuruluşların, kendi içlerinde olduğu gibi kendi aralarında da;

- İş ortaklığı içinde ancak yakın temas, birlikte çalışma ve iletişim yoluyla aktarılabilecek ve kuruluşa veya kişiye özel bilgileri paylaşarak
- Paylaşım sonucu çok çeşitli bir bilgi ve beceri havuzunu ortaklar yararına açarak
- Kuruluşların değişime karşı doğal olarak gösterecekleri direnci yaratılan karşılıklı güven ortamı, ortak çıkar ve iş koordinasyonu koşullarında yumuşatarak öğrendikleri göz önüne alınırsa, teknolojik dinamizme sahip bölgelerin her şeyden önce değişik ama birbiri için tamamlayıcı nitelikteki kaynaklarını sürekli olarak bir araya getirme yeteneğine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Özellikle organize sanayi bölgelerinde, uygun koşullar sonucu kuruluşlar arası bağların güçlenmesi, kolektif öğrenme, kuruluşların birbirlerinden etkilenecek rekabet içinde ortak hedeflere yönelmeleri bölgedeki firmaların rekabetçiliğini artıran üstünlüklerdir. Bu yönde yapılan çalışmalar iki noktada toplanabilir:

- İnovasyon (yenileşme, yenileştirme) kültürünü zenginleştirmek
- Bölgesel teknoloji planları ve ortak eylemler ile globalleşme ve bilgi toplumu çağında gelişmekte olan bölgeleri öğrenen bölgelere dönüştürmek.

Teknolojik inovasyon yeni veya önemli ölçüde değiştirilmiş ürün ve prosesleri amaçlar. Bir inovasyondan söz edebilmek için öncelikle yeni bir ticari başarının (pazar için yeni ürün, sanayi/hizmet için yeni proses) gerçekleşmiş olması gerekir. Bu başarı için inovasyon sürecinde bir dizi bilimsel, teknolojik, örgütsel, mali ve ticari faaliyetlerin yer alması beklenir.* AR-GE faaliyeti ise inovasyon süreci içindeki faaliyetlerden sadece biridir.

Araştırma, geliştirme ve yeni teknolojileri kullanma inovasyon sürecinin temel öğelerinden olmakla beraber, bunlardan yararlanabilmek üzere kuruluşun ayrıca kendi üretim, yönetim ve dağıtım yöntemlerini değiştirecek örgütsel yenilenmeye gitmesi gerekir. Organize bölge bütününde bir

* Teknoloji TMMOB Yayını, Mayıs 2004, Bölgesel Teknolojik Kalkınma Stratejisi, Prof. Dr. Metin Durgut, End. Müh. Müfit Akyos

inovasyon ağının kurulması, firmaların teknoloji ve AR-GE'ye yaklaşımlarını da bütünüyle etkilemektedir.

Bir AR-GE altyapısının firma bünyesinde ve/veya firmalarının bütününde kurulması ve organize sanayi bölgesinde veya civarında mevcut teknopark/teknokentle entegrasyonu, bölgenin teknolojik yapı dönüşümünde önemli bir aşamadır. AR-GE altyapısı yalnızca nitelikli uzman veya araştırmacıların istihdamı ile gerçekleşmez. Yöneticilerin buna inanması, desteklemesi ve firmanın bütçesinden (cirosundan) kaynak aktarması gerekir. Ayrıca inovasyona esas olabilecek bir üretim prosesi veya ürün yenilemeye yönelik bir dizi arayış ortaya çıkmalıdır. Böylece firmada bir "zihniyet" değişikliği ve teknolojik yenilemeye açık bir yapısal dönüşüm dönemine girilir. Araştırmacılar, diğer kurumların araştırmacıları ile etkileşim de bulunurlar, bilgi paylaşımı ve ortak çalışmalar başlar. Projelendirme aşamasında, TTGV ve TÜBİTAK gibi AR-GE destekçisi kurumlardan yardım istenebilir. Bu kurumlardan hibe veya kredi alınabilir. Sonrası firmanın AR-GE yeteneklerini geliştirmeye ve dönüştürmeye kalmıştır. Bu konuda örnek alınabilecek başarı öyküleri azımsanmayacak boyutlardadır.

AR-GE altyapısı kurulması ile organize sanayi bölgelerinin yeni bir ivme kazanacakları ve küresel rekabette daha güçlü bir yer edinecekleri açıktır. Organize bölge firmalarını fason üretimden veya taşeron şirket niteliğinden kurtaracak olan süreç, markalaşmaya uzanan yolda yeni ürün/geliştirilmiş ürün imalatına geçilmesidir. Böylece küresel rekabette yeni bir kimlik kazanılması ve kalıcı bir ihracata yönelim mümkün olabilecektir.

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinde özellikle nitelikli eleman kadrolarının istihdamı hem üretimde hem de mühendislik hizmetlerinde verimliliği artıracak, teknolojik gelişmede ve üretimin modernize edilmesinde önemli, bir yol oynayacaktır. Ayrıca üretimin her kademesinde, mühendislik ve araştırma bölümlerinde, satış ve pazarlamada mühendislerin etkin bir işlev yükledikleri bilinmekte, sanayileşmiş ülkelerde "mühendislik sanayileri" gerek katma değer artmasında gerekse diğer sektörlerle ilişkilerde öncü bir fonksiyonu yerine getirmede başı çekmektedir. AR-GE çalışmalarında da mühendisin dışında görev yapan araştırmacı sayısı oldukça düşük miktarlardadır.

Türkiye'deki organize sanayi bölgelerinde (KSS'ler dahil) hem nitelikli elemanların oranı toplam çalışanlar içinde oldukça düşük, hem de mühendis sayıları olması gerekenin oldukça altında kalmaktadır. Ayrıca bu yapılaşma içinde mühendisler pek çok mesleki ve iş güvenliği sorunları ile maddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunlar aşağıda kısaca belirtilmiştir:

- Organize sanayi bölgesi ve küçük sanayi sitelerinde istihdam edilen mühendisler öncelikle mesleklerini sürdürememek ve teknik sorunlardan ziyade yönetsel, satış ve mali sorunlarla uğraşmak zorunda kaldıklarını belirtmektedirler. Pek çok mühendis, ihtisaslaşmasına engel olan bütün işletme sorunlarıyla karşı karşıya kalmakta, yığılan teknik ve idari sorunların içinde boğulmakta, işletmede çalışma sürelerini uzattığı halde büyüyen problemlerle baş edememektedir. Çalışan mühendis, sayıları yeterli olmadığından aksayan işlerden sorumlu tutulmaktadır.
- İstihdam edilen mühendislerin % 70'i 1-5 yıl tecrübeli genç mühendisler olup, kısa sürede teknik sorunların içine girememekte, bilgi birikimi ve teknik detaylar kendilerine aktarılmadığından adaptasyon süreleri uzamaktadır. İşletmenin sahibi ve/veya yöneticisi durumunda olan kişi ve kadrolarla güven sorunu doğmakta, bu durum tesiste kalıp tecrübe sahibi olmalarını da engellemektedir. 10 yıldan daha fazla deneyimli olanlar yalnızca % 14 civarındadır. Bu kadroların bir bölümü de yönetim, pazarlama ve satış hizmetlerinde çalışmaktadır.
- Çalışmakta olan mühendislerin hiçbir iş güvenliği ve maddi güvencesi yoktur. Bir bölümü herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bildirilmemekte, deneme süresi adı altında uzun süre çalıştırılmakta veya günlük çalışma süreleri uzatıldığı halde mesailerini verilmemektedir. Çalışan mühendislerin sendikal hakları da bulunmadığından, iş yerinde ortaya çıkan bir itilafta tamamen güvencesiz olmakta ve çoğunlukla işi bırakmak zorunda kaldıklarında tazminat alamamaktadırlar. Dolayısıyla çalıştıkları süre içinde "Demokles'in Kılıcı" tepelerinde asılı olmaktadır.
- OSB ve KSS'lerde çalışan mühendisler, pek çok sanayi tesislerinde olduğu gibi düşük ücretle çalışmaktadırlar. Bu bölgelerde 250 tesiste yapılan incelemede;

* Mühendislerin	% 55'i	800 - 1.200 YTL
* Mühendislerin	% 32'si	1.300 - 2.900 YTL
* Mühendislerin	% 9'u	3.000 - 5.000 YTL
* Geri kalan	% 4'ü	5.100 YTL'den yukarı

ücret almaktadırlar. Görülmektedir ki çok büyük bir çoğunluk geçim sorunu ile karşı karşıya üstelik iş güvencesinden yoksun yaşamaktadırlar. Bu durumda olan mühendislerden üstün bir performans ve mesleki verim beklemek mümkün değildir.

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi bölgelerinde istihdam edilen mühendisler ele alındığında TABLO:7/1 hazırlanmıştır.

TABLO 7/1: Mevcut Organize Sanayi Bölgeleri ile Küçük Sanayi Sitelerinde Mühendis İstihdamı ve Oranlar

Bölge ve İl Sayısı	OSB Sayısı	Toplam İstihdam	Mühendis İstihdamı	Mühendis/Toplam Çalışan Oranı %
A – OSB'LER				
Marmara (11 il)	19	267.170	22.175	8,3
Ege (8 il)	18	84.879	6.366	7,5
Akdeniz (8 il)	11	30.605	1.836	6,0
İç Anadolu (13 il)	22	136.145	11.708	8,6
Karadeniz (18 il)	22	31.415	2.481	7,9
Doğu Anadolu (14 il)	11	13.621	817	6,0
Güneydoğu Anadolu (9 il)	11	73.944	6.654	9,0
TOPLAM	114	637.779	52.037	8,1
B – KSS'LER				
Marmara	102	146.326	9.511	6,5
Ege	77	75.460	3.848	5,1
Akdeniz	55	64.520	3.548	5,5
İç Anadolu	107	125.961	7.809	6,2
Karadeniz	33	46.206	2.264	4,9
Doğu Anadolu	31	37.314	1.716	4,6
Güneydoğu Anadolu	40	76.113	4.415	5,8
TOPLAM	445	571.900	33.111	5,8
GENEL TOPLAM	559	1.209.679	85.148	7,0

Tablodan görüldüğü gibi gerek OSB'lerde gerekse KSS'lerde çalışan mühendis sayısı oldukça düşük olup toplam istihdam içindeki oranları, bölgelere göre değişmekle birlikte, OSB ortalaması % 8,1, KSS ortalaması % 5,8 olmaktadır.

MMO İstanbul Şubesi tarafından İstanbul Dudullu Organize Sanayi Bölgesi kapsamında olan İMES'de yapılan bir araştırma sonuçları da oldukça çarpıcı veriler sunmaktadır.

* Anket yapılan işletme sayısı	:	633
* Anket yapılan işletmelerdeki işçi sayısı	:	6.589
* Anket yapılan işletmelerdeki mühendis sayısı	:	453

Göstergeler :

İşçi / Tesis	:	10,40
Mühendis / Tesis	:	0,70
Mühendis / Toplam Çalışan	:	0,064

Görüldüğü gibi tesis başına 1 mühendis bile düşmemektedir. Araştırma daha ayrıntılı olarak etüt edildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır.

- 393 tesiste mühendis istihdamı yoktur. Yani İMES küçük sanayi sitesindeki tesislerin % 62'sinde mühendis çalışmamaktadır.
- 145 tesiste yani toplamın % 23'ünde 1 mühendis çalıştırılmaktadır.
- 85 tesiste yani toplamın % 13'ünde 2 ile 5 mühendis istihdam edilmektedir.
- Yalnızca 10 tesiste (% 2) 5'in üstünde mühendis istihdamı söz konusudur.

Bu tablo sanayi bölge ve sitelerindeki mühendislik hizmetleri ve mühendis istihdamı hakkında yeterli fikir vermektedir. İstanbul'un en büyük sanayi bölgesinde durum açık olarak belirlenmektedir. İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nde de yine tesis başına 1 mühendis bile düşmemektedir. Bu durum organize sanayi bölgelerinde AR-GE altyapısının kurulup geliştirilmesinin ne kadar uzun vadeli bir program gerektirdiğini de ortaya çıkartmaktadır.

8. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ İÇİN TEŞVİK VE DESTEKLER

Bu bölümde özellikle organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri için söz konusu olan teşvik ve destekler ile bu destekleri sağlayan kurumlar hakkında, son uygulamalar ele alınarak bilgi verilecektir. İlk organize sanayi bölgesi (Bursa) kuruluş yılı olan 1961 yılında küçük çapta teşvikle başlayan organize sanayi bölgeleri, tüm Kalkınma Plan ve Programları ilkeleri çerçevesinde ilgili kurumların desteğini almış, Yıllık Programlarda verilen teşvik araçlarından da yararlanmıştıdır.

8.1. Destek ve Teşvik Veren Kurumlar ve Faaliyetleri

A- SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI :

Ülke ekonomisindeki temel görev ve sorumluluklarının yanı sıra Sanayi ve Ticaret Bakanlığının organize sanayi bölgelerinin kuruluş, işleyiş ve denetiminde de önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bakanlığın doğrudan ve dolaylı olarak organize sanayi bölgelerini ilgilendiren görevlerinin hukuki dayanağı;

- 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kanun'u
 - 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanun'u
 - 01.04.2002 tarih ve 24713 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan OSB Uygulama Yönetmeliği
- olmaktadır.

İlk kanun (3143 sayılı) Sanayi Bakanlığına OSB ve KSS'lerle ilgili kuruluş, denetim, kredilendirme ve koordinasyon görev ve yetkilerini vermektedir. OSB ve KSS'lerin kurulmasını destekleyen Bakanlık, Yıllık Yatırım Programları ile destekleme süresi ile projelerin bitim sürelerini belirlemektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının OSB'lere destek programının kaynağı ve miktarı, Bakanlık bütçesine konulan ödenekler ve Maliye Bakanlığı tarafından tahsis edilen kaynaklardan oluşmaktadır.

OSB'lere yapılan yatırımlarda, destek programına göre teşvik araçları, OSB'lerin kamulaştırma ve altyapı (yol, su, kanalizasyon, yağmur suyu, atık su, arıtma tesisleri vs) tesislerine kaynak ayrılmasıdır. Bu destekler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Mevcut ekonomik ve teknolojik şartlara göre sanayi politikalarının oluşturulmasına katkı sağlamak,
- Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedef ve politikalar çerçevesinde kalkınmada öncelikli yörelerde, normal ve gelişmiş illerde sanayinin hızlı ve istikrarlı gelişmesini sağlamak ve desteklemek,
- Organize sanayi bölgeleri kurmak, bu amaçla bu bölgelere arsa tahsis etmek, kamulaştırma ve etüt hizmetlerini yapmak,
- OSB'lerin kamulaştırma ve altyapı tesislerinin inşaatlarının yapım hizmetleri doğrultusunda planlı kentleşme, hızlı sanayileşme, bölgesel kalkınma ve sanayinin yaygınlaşması, çevre kirliliğinin önlenmesi amaçlarını esas alarak, destek programları sağlamak,
- OSB projelerine yönelik faaliyetler çerçevesinde kredi temin etmek ve bu krediye en uygun faiz ve vadeleri tespit ederek OSB'lerin geri ödemelerine kolaylık sağlamak,
- OSB uygulamaları ile ilgili yıllık periyodik denetim çalışmaları yapmak,
- OSB'lerde yer alan sanayicilerin sorunlarını yerinde tespit etmek amacıyla eğitim ve teknik gezi düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı toplantılara katılmak,
- Başta 4562 sayılı OSB Kanun'u olmak üzere ortaya çıkan sorunları çözümlmek amacıyla OSB ve KSS'lerin her türlü yasal düzenlemelerini hazırlamak,
- Sanayi kümelerinin oluşturulması ile OSB ve KSS'lerin gelişme potansiyelini destekleyici faaliyetler ve benzeri çalışmaları yapmak.

Son iki yıldan bu yana desteklerin giderek azaldığı bütçe rakamlarından izlenmektedir.

B- HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI :

Organize sanayi bölgelerinde uygulanacak yatırım teşvik sistemlerinin belirlenmesi ve uygulanmasına, organize sanayi bölgelerinde yabancı yatırımlarla ilgili politikaların saptanmasına ilişkin genel çerçeve Hazine Müsteşarlığı tarafından ortaya konulmaktadır. Müsteşarlık bu bölgelere yapılacak olan yatırımları, 10.06.2002 tarih ve 2002/4327 sayılı kararla (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar) desteklemektedir. Bu

bölgeler için ayrıca yatırım kredisi de öngörülebilmektedir. Enerji Desteğinin Uygulanmasına İlişkin Tebliğ ile de enerji desteğini bu bölgelere yöneltmektedir.

C- KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ SANAYİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞI (KOSGEB) :

KOSGEB, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin, teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini arttırmak amacıyla, 3624 sayılı kanunla 1990 yılında kurulmuştur. Bir kamu kuruluşu olup, bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir.

KOSGEB, amaçta belirtilen faaliyetlerini yıllık programlar bazında süresiz olarak uygulamaktadır. Kurum, organize sanayi bölgeleriyle sanayi sitelerine parasal çeşitli destekler de sağlamaktadır. Bu kapsamda KOSGEB organize sanayi bölgeleriyle küçük sanayi siteleri içinde yer alacak işletmelerdeki yatırımların üretim tesisleri ve AR-GE binalarının inşaat tatbikat projeleriyle KSS altyapı ve inşaat uygulama projelerine hibe niteliğinde (geri ödemesiz) nakdi destek vermektedir. Ayrıca istihdamın arttırılması ve yeni teknolojilerin geliştirilmesine yönelik projeler de bu desteklerden yararlanmaktadır.

KOSGEB destekleri arasında; AR-GE faaliyetleri, laboratuvar, danışmanlık ve tasarım hizmetleri verilmesi, kalite iyileştirme ve sektörel gelişmeye yönelik destekler vs. bulunmaktadır. Özellikle laboratuvar destekleri geniş kapsamlıdır.

Bir diğer organize sanayi bölgesi kurabilecek ve yönetebilecek kuruluş da TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) olup 5174 sayılı kanunla bu yetkiye sahiptir.

D- TÜRKİYE TEKNOLOJİ GELİŞTİRME VAKFI (TTGV) :

TTGV, organize sanayi bölgelerinde imalat yapan sanayi kuruluşlarının veya yazılım geliştirme şirketlerinin teknoloji geliştirme projelerine ve AR-GE faaliyetlerine finansal destek sağlamaktadır. Desteklenen faaliyetler "teknolojik ürün ve proses inovasyonu" kavramı içerisinde, bilgi birikimi firmada kalacak şekilde, firma tarafından gerçekleştirilen teknoloji geliştirme projeleridir.

Ayrıca Valilik ve Belediyeler de İmar Planları ve Çevre Kanun'u çerçevesinde organize sanayi bölgeler ve sanayi sitelerine destek olmakla mükelleftirler.

8.2. Organize Sanayi Bölgelerine ve Sanayi Sitelerine Sağlanan Teşvikler

Organize sanayi bölgelerine tanınan haklar "Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Esasları Hakkında bakanlar Kurulu Kararı"na göre yatırımlara devletçe sağlanabilecek teşvik araçları aşağıdaki gibidir.

- Gümrük Vergisi istisnası,
- Makina ve teçhizat alanında Katma Değer Vergisi desteği,
- Vergi, resim ve harç istisnası,
- Enerji desteği,
- Arsa tahsisi.

Bu teşviklerin ne şekilde uygulanacağı Hazine Müsteşarlığı tarafından saptanmaktadır.

OSB'lere sağlanan teşviklerde kullanılan kredinin limitleri, vadesi, faiz oranı ve geri ödeme koşullarında, bölgesel kalkınmışlıktan kaynaklanan farklı uygulamalar da olmaktadır. Özellikle 1980 - 1985 dönemlerinde çeşitli vergi indirimleri ve muafiyetler, hammadde ve ara mal ithalatındaki kolaylıklar önemli bir kaynak aktarımını ortaya koymaktadır. Bu da OSB'lerde önemli bir ayrıcalık yapıldığını belirlemektedir.

A- Hazine Müsteşarlığının Sağladığı Teşvikler :

Devletin organize sanayi bölgelerine sağladığı desteğin, genel çerçevesi Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenen yatırım indirimi olduğu söylenebilir. Yatırım indirimi, gelişmiş yörelerde yapılacak yatırımlar için % 40, normal yöreler için % 60, önem taşıyan sektörlerde yapılacak yatırımlar ile kalkınmada öncelikli yörelerde ve organize sanayi bölgelerindeki yatırımlarda % 100 oranındadır. Bu teşvikler 2006 yılından itibaren kaldırılmıştır.

Öte yandan 5084 sayılı yasa, organize sanayi bölgelerine, 36 ilde ve 2008 sonuna kadar olmak üzere Gelir Vergisi stopajını % 100 indirmekte ve SSK primi işveren payının tamamı da Hazinece karşılanmaktadır. Bu büyük bir

kaynak aktarımı olarak göze çarpmaktadır. Yine aynı yasa 36 il için, bu bölgelerde "bedelsiz yatırım yeri" tahsisi yapılmasını öngörmektedir. Bu durum yatırım yapmaya niyet etmiş girişimcilere her türlü teşvik ve desteğin sağlanması demektir.

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerine ayrıca çeşitli vergi muafiyetleri de sağlanmakta olup, tanınan vergi muafiyetleri topluca TABLO : 8/1 ve TABLO : 8/2'de verilmiştir. Tablolardan görüldüğü gibi OSB ve KSS'ler kapsamında yer alan işletmeler emlak vergisi ve altyapı giderlerinde muafiyet veya indirimlere tabi olmaktadır.

TABLO 8/1: Organize Sanayi Bölgelerine Uygulanan Vergi Muafiyetleri
(2008 Yılı Başı)

VERGİ TÜRÜ	ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ TÜZEL KİŞİLİĞİ	ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNDE YER ALAN İŞLETMELER	AÇIKLAMA
Emlak Vergisi	Muaf İnşaat bitim tarihini takip eden Bütçe yılından itibaren 5 yıl	Muaf İnşaat bitim tarihini takip eden Bütçe yılından itibaren 5 yıl	1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 5. maddesine 3365 sayılı kanunla eklenen (f) fıkrası
Atık su bedeli	Muaf Atık su arıtma tesisi işletenler	Muaf Atık su arıtma tesisi işletmeleri	4562 sayılı PSB Kanununun 21. maddesi
Elektrik ve Havagazı Tüketim Bedeli	Muaf OSB'nin kendi binalarının tüketeceği elektrik için	Muaf değil	4562 sayılı OSB Kanunu ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu
KDV	Muaf Arsa ve iş yeri dışındaki teslimleri ve bölge dışındaki arsa ve iş yeri teslimleri KDV'ye tabi	Muaf değil	4369 sayılı Kanununun 60. maddesi ile 3065 sayılı KDV Kanununun 17/4. maddesine eklenen (k) bendi
Bina İnşaat Harcı ve yapı Kullanma İzn Harcı	Muaf	Muaf	2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 80. maddesi

Kaynak : [http:// www.sanayi.gov.tr](http://www.sanayi.gov.tr)

TABLO 8/2: Küçük Sanayi Sitelerine Uygulanan Vergi Muafiyetleri
(2005 Yılı Başı)

VERGİ TÜRÜ	KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER	DİĞER BÖLGELER	AÇIKLAMA
Emlak Vergisi	Muaf İnşaat bitim tarihini takip eden bütçe yılından itibaren 5 yıl		1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 5. maddesine 3365 sayılı Kanunla eklenen (f) fıkrası
Bina İnşaat Harcı ve Yapı Kullanma İznı Harcı	Muaf		2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 3365 sayılı Kanunla değişik 80. maddesi son fıkrası
KSS YAPI KOOPERATİFLERİNCE YAPILAN ARSA VE İŞYERİ TESLİMİ İLE İLGİLİ OLARAK			
KDV	Muaf		4369 sayılı Kanunun 60. maddesi ile, 3065 sayılı KDV Kanununun 17/4. Maddesine eklenen (k) bendi

Kaynak : [http:// www.sanayi.gov.tr](http://www.sanayi.gov.tr)

B- Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Sağladığı Destekler :

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 3143 sayılı yasaya göre, yetkili kılındığı küçük sanayi kooperatiflerine bölgesel gelişmişlik düzeyine göre belirlenen limitlerde, altyapının tamamı ve üstyapı inşaatlarının % 70'ine kadar oranlarda düşük faizli ve uzun vadeli özel krediler vermekte, orta ve küçük ölçekli sanayi kuruluşlarının yer aldığı organize sanayi bölgelerinin altyapı inşaatları için de kredi desteği sağlamaktadır. Ancak son iki yıldan bu yana düşük oranda uygulanmaktadır.

C - KOSGEB'in Sağladığı Destekler :

KOSGEB altyapı ve üstyapı projeleri için geniş bir destek programı uygulamaktadır. Bu destekler TABLO : 8/3'de verilmiştir.

TABLO 8/3: KOSGEB Altyapı ve Üstyapı Proje Desteği Destek Oranları (*)
(2005 Yılı)

VERİLECEK KURUM	Gelişmiş Yörelere	Normal Yörelere	Kalkınmada Öncelikli Yörelere
OSB ve EB içinde yer alacak Meslek Kuruluşu, İşletme ve Girişimcilere	% 60	% 70	% 80
KSS'lere	% 60	% 70	% 80

(*) Proje desteğinin üst limiti 20.000,- Euro karşılığı YTL proje bedelleri, Proje Değerlendirme Kurulu tarafından belirlenir.

Kaynak : www.sanayi.gov.tr

Bir diğer KOSGEB desteği de ortak kullanım amaçlı makina-teçhizat desteğidir. Bu desteğin amacı, işletmeler arası ortaklık ve işbirliği kültürünü geliştirmek, verimliliklerini ve üretimlerini arttırmaktır. Bu amaçla, faizsiz geri ödemeli kredi desteği verilerek, ortak kullanım atölyeleri, ortak kullanım laboratuvarları ve ortak kullanım eğitim merkezleri kurulması desteklenmektedir.

KOSGEB makina-teçhizat desteği olarak;

- Yerli makina-teçhizat alımında % 80,
- İthal makina-teçhizat alımında ise % 60

kredi sağlamakta, yörelere göre desteğin üst limiti ve geri ödeme süreleri farklılıklar göstermektedir.

9. SEÇİLMİŞ ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİNDE ALAN ÇALIŞMASI

Bu bölümde seçilmiş organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi sitelerinde, katma değer, tesislerdeki mülkiyet yapısı, sektörel dağılım, istihdamın yapısı ve bölgenin veya sitenin özellikleri incelenecektir. Bu OSB ve KSS'lerin seçiminde;

- Bulunduğu yörenin ekonomik yapısı, sanayinin gelişme düzeyi ve bölgesel kalkınmadaki rolü ve önemi,
- OSB ve/veya KSS'nin sektörel yapısı, arazinin büyüklüğü, istihdam düzeyi ve yer alan tesislerin nicel ve nitel özellikleri,
- OSB ve/veya KSS'nin diğerlerine göre ülkenin ekonomik ve sanayi seviyesini mikro düzeyde temsil edebilme durumu esas alınmıştır.

9.1. Gebze Organize Sanayi Bölgesi

Çalışmalara 1986 yılında başlanmış, 1989 yılında inşaat altyapıları tamamlanmıştır. Finansman ve bürokrasi sorunlarının aşılması için "yap-sat" modeli oluşturulmuştur. GOSB kredi kullanılmadan, tamamen katılımcıların finansmanı ile gerçekleştirilmiştir. 230 hektarlık arazi için I. etap çalışmalarına geçilmiş ve tapular alınmıştır. 1990 yılında ilk fabrika üretime geçmiştir. GOSB'nin yönetim yapısı zaman içinde genişleyerek bugünkü halini almıştır. Bugün için GOSB müteşebbis heyeti; Kocaeli Valiliği, İl Özel İdaresi, Kocaeli Sanayi Odası, İzmit Ticaret Odası, Gebze Ticaret Odası, GOSB Sanayiciler Derneği, Türkiye Bilişim Vakfından oluşmaktadır.

GOSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/1'de verilmiştir.

TABLO 9/1: GOSB İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2008 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Alanı (ha)	Parsel Oranı (%)	Fili İstihdam
Makina – Kimya, Otomotiv Yan Sanayi	49	125	65,4	6.100
Optik-Elektrik ve Plastik	17	29	15,2	1.650
Gıda-Ambalaj	10	14	7,3	815
Diğer	3	2	1,0	92
Bilişim Teknoparkı	7	21	11,1	326
TOPLAM	86	191	100,0	8.983

Kaynak: GOSB Bölge Müdürlüğü verileri

Tablodan görüldüğü gibi, sektörel dağılımda ağırlık imalat, otomotiv yan sanayi ve kimya sanayi sektörleri olmaktadır. Tesislerin tamamı Anonim Şirket veya Limited Şirket olmaktadır. Teknopark bölgesinde şu anda 7 katılımcı firma faaliyet göstermektedir.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında;

- 3690 kişi kalifiye eleman, teknisyen, yönetici,
- 5293 kişi düz işçi veya memur

olmaktadır. Tesislerde toplam 970 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır. Bu da toplam çalışanların % 10,8'dir. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

* Toplam katma değer	:	310,0	milyon USD
* Tesis başına katma değer	:	3,6	milyon USD
* Tesis başına istihdam	:	104	Kişi
* Tesis başına mühendis	:	11	Kişi

Bu göstergeler GOSB'nin büyük tesislerden oluşan, yüksek katma değer yaratan bir yapıda olduğunu göstermektedir.

GOSB gerek hammadde temini gerekse pazarlama yönünden Marmara Bölgesi'nin en uygun yöresinde yer almaktadır. Nitelikli iş gücü rahatlıkla sağlanabilmektedir. Sabiha Gökçen Hava Limanı'na, Derince Limanı'na ve TEM otoyoluna yakın konumda bulunmaktadır.

9.2. Bilecik Organize Sanayi Bölgesi

Bilecik'te mevcut birinci OSB'ye ilave ikinci OSB yapılmış, altyapı tamamlanarak birinci OSB ile entegre edilmiştir. Organize sanayi bölgesi çalışmalarına 1980'lerde başlanmasına karşın oldukça ağır ilerlemiş, kredi sorunları nedeniyle altyapının tamamlanması gecikmiştir. Bölge yıllardır problemlili, dağınık ve gelişmemiş yapısını sürdürmüş, ancak yeni ve büyük yatırımların buraya yönelmesi ile canlanabilmiştir. Bölgenin özel koşulları da yapılaşmaya engel yaratmış, kış mevsiminin uzun sürmesi, tedarikçi ve yan sanayi imkanlarının kısıtlı olması dezavantaj olarak ortaya çıkmıştır. İstanbul'a 228 km mesafede olan bölgede kamyon trafiği yoğun ve yol kalitesi normaldir. Ancak yeni yol çalışmalarının tabloyu organize sanayi bölgesi lehine çevirebileceği söylenebilir.

Bilecik OSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/2'de verilmiştir.

TABLO 9/2: Bilecik Organize Sanayi Bölgesi İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2008 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Alanı (ha)	Parsel Oranı (%)	Fili İstihdam
İnşaat Malzemeleri	16	39,3	35,7	480
Otomotiv ve Madeni Eşya	12	30,1	27,3	578
Plastik – Elektrik	7	10,8	9,8	226
Kimya – Madencilik	7	17,3	15,7	300
Gıda ve Ambalaj	4	7,5	6,9	150
Orman Ürünleri ve Deri	2	5,0	4,6	175
TOPLAM	48	110,0	100,0	1.909

Kaynak: Bilecik OSB Bölge Müdürlüğü ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı verileri.

Tablodan görüldüğü gibi, sektörel dağılımda ağırlık inşaat malzemeleri, otomotiv ve madeni eşya imalat sektörlerinde olup bunları kimya ve madencilik izlemektedir. Tesislerin tamamı Anonim Şirket veya Limited Şirket olmaktadır.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında;

- 698 kişi kalifiye eleman, teknisyen, yönetici,

- 1211 kişi düz işçi veya memur

olmaktadır. Tesislerde toplam 140 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır. Bu da toplam çalışanların % 7,3'dür. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

* Toplam katma değer	:	52,0	Milyon USD
* Tesis başına katma değer	:	1,1	Milyon USD
* Tesis başına istihdam	:	40	Kişi
* Tesis başına mühendis	:	3	Kişi

Bu göstergeler Bilecik OSB'nin orta ölçekte tesislerden oluşan ve mühendislik hizmetleri düşük olan yapısını ortaya koymaktadır. Katma değer de düşüktür. Bölge, sanayicilerin rağbet etmediği, limana uzak, pazarlara yakın olmayan, yan sanayi imkanları kısıtlı bir niteliktedir.

9.3. Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi

Sanayi parsel alanı itibarıyla Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgesidir. Birinci ve ikinci etap sanayi bölgeleri kurulmuş ve entegrasyonu yapılmıştır. 3. ve 4. etapların birleştirilmesi ile bölgenin toplam alanı 3200 hektara ulaşmıştır. Bölge içinde bir Teknopark kurulmuş olup çalışmalar başlatılmıştır.

Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi'nde ilk kurulan bölgelerden biri olmasına karşın doluluk oranı yüksek değildir. Halen 260 tesis üretim yapmakta veya halen deneme üretimi aşamasındadır. Tahsisi yapılan 370 parsel vardır ve tahsisi yapılmayan parsel sayısı ise 461'dir. Bölgenin arazisinin geniş olması bir yerde yoğun tesis yerleşimini önlemektedir.

Altyapıda bir sorun olmamasına ve bölgenin sanayileşme düzeyinin gelişmişlik arz etmesine karşın sanayiciden gelen talep fazla değildir. 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler sanayiciyi büyük çapta etkilemiştir. Bu dönemde tüm organize sanayi bölgeleri gibi Eskişehir OSB de sarsıntı geçirmiş, pek çok inşaat yarım kalmış, üretime henüz başlamış olan tesisler faaliyetlerini ertelemişlerdir. 2002 yılında bölgede yeni yatırımcıya devredilmek üzere pek çok hazır arazi ve tesis göze çarpmakta

idi. Daha sonra OSB toparlanmış ve büyük işletmeler öncelikle yoğun ihracata yönelmiştir. Yine de bu bölgede bir hayli sanayi parseli yatırıma hazır durumda beklemektedir. Ancak son iki yılda sanayinin talebi daha hızlı olmuştur.

Eskişehir OSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/3'de verilmiştir.

TABLO 9/3: Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2008 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Alanı (ha)	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Metal eşya sanayi	70	556	25	5.680
Kimya, Plastik, Kauçuk	36	270	12	2.527
Taş, Toprak İmalat Sanayi	32	260	12	2.546
Tekstil, Konfeksiyon	26	235	11	2.397
Orman Ürünleri ve Kağıt	23	237	11	1.970
Gıda ve Ambalaj	26	220	10	2.107
Makina İmalat	21	168	8	1.946
Tarım Alet ve Makina	11	116	5	910
Metal Ana Sanayi	8	95	4	770
Diğerleri	7	40	2	510
TOPLAM	260	2.197	100	21.363

Kaynak: Eskişehir OSB Sanayi ve Ticaret Bakanlığı MMO Analiz - Alan Çalışması

Tablodan görüldüğü gibi, sektörel dağılımda ağırlık metal eşya sanayi, kimya ve plastik ile seramik gibi taşa ve toprağa dayalı sanayi sektörleri olmaktadır. Bunu tekstil, orman ürünleri ve gıda sanayileri izlemektedir.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında;

- 9186 kişi kalifiye eleman, teknisyen, yönetici,
- 12.177 kişi düz işçi veya memur

olmaktadır. Tesislerde toplam 1810 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır. Bu da toplam çalışanların % 8,5'ini oluşturmaktadır. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

* Toplam katma değer	:	798,0	milyon USD
* Tesis başına katma değer	:	3,1	milyon USD
* Tesis başına istihdam	:	82	Kişi
* Tesis başına mühendis	:	7	Kişi

Eskişehir OSB yüksek katma değer yaratan büyük ve orta ölçekli tesislerden oluşmaktadır. Türkiye çapında firmaların da yer aldığı bu bölge, başarılı bir teknopark çalışmasını da yürütebilirse teknolojik bir atılım da yapmış olacaktır.

9.4. Bursa Merkez Organize Sanayi Bölgesi

Bursa önemli sanayi kentlerimizden biri olup bölgenin "otomotiv-tekstil" katma değerinin % 80'ini tek başına yaratmaktadır. Yöredeki 5 organize sanayi bölgesinin en büyüğü Merkez OSB'dir ve Türkiye'nin ilk kurulan (kuruluş temeli 1966'da atıldı) organize sanayi bölgesi olma unvanını taşımaktadır. Sanayi parseli toplam alanı 469 hektar olup, tamamı tahsis edilmiştir.

Bursa OSB'lerinde çok büyük tesisler de faaliyet göstermektedir. Toplam 271 tesisten 212'si üretim yapmaktadır. Üretime geçme oranı % 78 olup, altyapıda bazı sorunlar vardır. Merkez OSB dışında, İnegöl, Demirtaş ve M. Kemal Paşa'da da organize sanayi bölgeleri bulunmaktadır. Bursa istihdam yönünden de Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgesidir. (KSS'lerden oluşan İstanbul - İkitelli OSB'leri hariç). Bu durum Bursa'yı parselleri en pahalı olan OSB haline getirmiştir.

Bursa Merkez OSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/4'de verilmiştir.

TABLO 9/4: Bursa Merkez Organize Sanayi Bölgesi İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2008 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Sayısı	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Otomotiv ve Yan Sanayi	50	121	25,8	9.447
Tekstil ve Konfeksiyon	49	111	23,6	9.209
Makina İmalat ve Madeni Eşya	38	83	17,7	6.580
Gıda – Meşrubat ve Ambalaj	20	52	11,0	3.990
Kimya, Plastik, Lastik	18	38	8,1	3.168
Orman Ürünleri, Kağıt	15	32	6,8	2.621
İnşaat malzemesi, Seramik	10	20	4,3	1.886
Diğerleri	12	12	2,7	1.793
TOPLAM	212	469	100,0	38.694

Kaynak: Bursa OSB verileri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kayıtları, MMO Alan Çalışması Analizi.

Tablodan görüldüğü gibi, otomotiv, tekstil ve makina imalat sektörleri toplamda % 65 oranında pay almaktadır. Gıda, kimya ve orman ürünleri sektörleri bunların ardından gelmektedir.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında;

- 13.542 kişi kalifiye eleman, teknisyen, yönetici,
- 25.152 kişi düz işçi veya memur

olmaktadır. Tesislerde toplam 3676 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır. Bu da toplam çalışanların % 9,5'ini oluşturmaktadır. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

- * Toplam katma değer : 1.216,0 milyon USD
- * Tesis başına katma değer : 5,7 milyon USD
- * Tesis başına istihdam : 183 Kişi
- * Tesis başına mühendis : 17 Kişi

Bursa OSB yüksek katma değerli büyük tesislerden oluşmuş bir bölgedir. Bu nedenle de bölgenin rekabet gücü yüksek olup ihracatı diğer OSB'lere göre fazla olan (toplam ürünün % 62'si) bir yapılaşma göstermektedir.

9.5. İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi

İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi, İzmir Limanı'na 20 km, havaalanına 40 km ve TIR gümrüğüne 8 km mesafede bulunmaktadır. 1982 yılında temeli atılmış, 1990 yılında tesisler üretime geçmiştir. Türkiye'nin en büyük OSB'lerinden biri olup 600 hektarlık bir alana yerleşmiştir. Sanayi parseli büyüklüğü 350 hektar olup 495 tesis için parsel tahsisi yapılmıştır. Ekonomik enerji üretimi için 1989 yılında bir elektrik santrali de (kendi elektriğini üretmek üzere) devreye sokulmuştur. Altyapı sorunlarının tamamı çözülmüştür.

İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi'nin 490 tesisi üretimdedir ve bölge % 99 doluluk oranı ile faaliyettedir.

İzmir Atatürk OSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parselyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/5'de verilmiştir.

TABLO 9/5: İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2005 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Sayısı	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Metal İşleme, Madeni Eşya ve Makina	220	160	46	12.352
Gıda ve Ambalaj	74	52	15	3.060
Elektrikli Eşya, Elektronik	59	42	11	2.492
Tekstil, Konfeksiyon	48	35	10	2.190
Otomotiv Yan Sanayi	35	23	6	2.030
Diğerleri	54	38	12	2.725
TOPLAM	490	350	100	24.849

Kaynak: İzmir Atatürk OSB Bölge Müdürlüğü verileri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kayıtları, MMO anketi.

Tablodan görüldüğü gibi, metal işleme ve makina imalat sanayi toplamdan % 45 pay almakta, bunu gıda, elektrik - elektronik ve tekstil izlemektedir.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında;

- 10.280 kişi kalifiye eleman, teknisyen, yönetici,
- 14.569 kişi düz işçi veya memur

olmaktadır. Tesislerde toplam 2730 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır. Bu da toplam çalışanların % 11'dir. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

* Toplam katma değer	:	799,3	milyon USD
* Tesis başına katma değer	:	1,6	milyon USD
* Tesis başına istihdam	:	51	Kişi
* Tesis başına mühendis	:	6	Kişi

Görüldüğü gibi İzmir Atatürk OSB katma değeri yüksek olmayan orta ölçekli firmalardan oluşmaktadır. İhracat toplam üretimin % 56'sıdır.

9.6. Konya Organize Sanayi Bölgeleri

Konya'da dört organize sanayi bölgesi olmakla birlikte, onaylanmış ve teşvik kapsamına girmiş iki bölge göz önüne alınmıştır. Konya OSB'lerinin % 97'si Konya ve civarındaki yatırımcıların sahip olduğu tesisleri kapsamaktadır. Konya dışardan gelecek yatırımcılara sıcak bakmamaktadır.

Konya 1. ve 2. etap OSB 450 hektarlık alana oturmakta, sanayi parselasyon alanı 334 hektar olmaktadır. Konya'da bu iki bölgede faaliyette bulunan 307 firma vardır. Bu tesisler genel olarak KOBİ niteliğine girmektedir. Konya'nın ihracat limanı Antalya olup karayolu ile 266 km mesafededir. İhracat küçük çaplı olup üretim genellikle iç pazara yöneliktir.

Konya I.ve II. etap OSB'lerdeki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/6'da verilmiştir.

Konya III. ve IV. Etap OSB'ler burada yer almamaktadır.

TABLO 9/6: Konya Organize Sanayi Bölgeleri İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2008 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Sayısı	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Makina imalat, Yedek Parça, Metal Eşya	104	115	35	2.582
Otomotiv, Kaldırma Mak., Yan Sanayi	46	52	15	1.095
Tarım Aletleri ve Yedek Parça	43	47	13	950
Plastik, Lastik, Kauçuk	30	33	10	720
Gıda ve Ambalaj	32	36	11	803
Kimya ve Yapı Malzemeleri	15	17	5	360
Diğerleri	37	34	11	790
TOPLAM	307	334	100	7.300

Kaynak: Konya OSB Bölge Müdürlüğü verileri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kayıtları, MMO alan Araştırması Analizleri.

Tablodan görüldüğü gibi, her türlü metal eşya, küçük makina parçaları ve yedek parçalar toplamdan % 35 pay almaktadır. Kalanı eşit olarak diğer sektörlere dağılmaktadır.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında; bölgede toplam istihdamın % 38'i nitelikli (kalifiye) iş gücü olmaktadır. Mühendis sayısı yaklaşık 565 olup toplam çalışanların % 7,7'sini oluşturmaktadır. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

- * Toplam katma değer : 192,7 milyon USD
- * Tesis başına katma değer : 627,0 Bin USD
- * Tesis başına istihdam : 24 Kişi
- * Tesis başına mühendis : 2 Kişi

Konya OSB katma değeri düşük, istihdam hacmi yetersiz küçük - orta ölçekli firmalardan oluşmaktadır.

9.7. Ankara - İvedik OSB ve Küçük Sanayi Siteleri

Ankara'da kurulmuş olan (İVEDİK ve OSTİM) iki sanayi bölgesinin dışında, altyapı, proje ve kamulaştırma aşamasında 6 bölge daha bulunmaktadır.

İvedik Organize Sanayi Bölgesi küçük sanayi sitelerinden oluşmaktadır. Bölge 477 hektara oturmakta, sanayi parseli büyüklüğü 194 hektarı bulmaktadır. Doluluk oranı % 48 olup, 3000 tesis faaliyet göstermektedir. Bölge potansiyelini kullanamamaktadır. 2001 ekonomik krizi bölgeyi çok etkilemiş, yatırımlar yarım kalmış veya devredilmiştir.

Ankara - İvedik OSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/7'de verilmiştir.

TABLO 9/7: Ankara - İvedik OSB ve Küçük Sanayi Siteleri Faaliyet ve İstihdam Durumu (2008 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Sayısı	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Makina, Yedek Parça, Talaşlı İmalat	880	56	28	3.420
Otomotiv Yedek Parçası	330	21	11	1.200
Lastik, Plastik	560	35	17	2.040
Konfeksiyon, Tekstil	520	34	16	1.620
Mobilya, Ahşap İşleri	380	25	15	1.730
Mümesillik - Ticaret	330	23	13	1.490
TOPLAM	3.000	194	100	11.500

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kayıtları, MMO Alan Araştırması Analizleri

Tablodan görüldüğü gibi, metal işleme, makina yedek parça imalatı ile lastik - plastik sanayi başı çekmektedir. Bunu tekstil, triko ve konfeksiyon ile mobilya izlemektedir.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında; nitelikli iş gücünün oldukça düşük (3910 kişi) olduğu görülmektedir. Tesislerde toplam 698 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır.

Bu da toplam çalışanların % 6'sını oluşturmaktadır. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

* Toplam katma değer : 276,0 milyon USD

* Tesis başına katma değer : 92,0 bin USD

- * Tesis başına istihdam : 4 Kişi
- * Tesis başına mühendis : 0,2 kişi

Ankara - İvedik Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan küçük sanayi siteleri düşük katma değerli mikro ölçekli işletmelerdir. Firma başına bir mühendis dahi düşmemektedir.

9.8. İstanbul - Dudullu Organize Sanayi Bölgesi

İstanbul'un en önemli organize sanayi bölgesidir. Bölge fabrikalar bölgesi ile 3 küçük sanayi sitesinden (İMES, KADOSAN, DES) oluşmaktadır. 450 hektarlık bir alanda 150 hektarlık bir sanayi parselleri alanı vardır. Bölgenin kuruluş tarihi 1966 olup, altyapıda hâlâ bazı sorunlar çözülememiştir. Enerji TEDAŞ'tan, kullanma suyu İSKİ'den ve doğal gaz İGDAŞ'tan sağlanmaktadır. Fabrikalar bölgesinde 107 büyük ve orta ölçekli işletme bulunmaktadır. Bölgedeki İMES, KADOSAN ve DES gibi küçük sanayi sitelerine ilişkin bilgiler aşağıdadır.

	İMES	DES	KADOSAN
* İşletme sayısı	: 682	705	401
* İstihdam	: 6.589	7.012	1.340
* Alan (m ²)	: 650.000	360.000	140.000
* Elektrik (mv/h-aylık)	: 3.500	4.200	250

İstanbul - Dudullu OSB, Fabrikalar Bölgesi ve KSS'lerdeki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/8'de verilmiştir.

TABLO 9/8: İstanbul - Dudullu Organize Sanayi Bölgesi, Ana Bölge ve KSS'lerde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2008 yılı başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Sayısı	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Makina İmalat, Metal İşleme, Madeni Eş.	1.004	140	53	13.330
Otomotiv Yan Sanayi, Yedek Parça	407	60	22	2.908
Plastik, Kimya, Kağıt	89	9	3	1.325
Gıda - Meşrubat ve Ambalaj	78	8	3	1.010
Gümrükleme, Depo, Pazarlama, İnşaat	109	22	8	740
Diğerleri	208	26	11	4.927
TOPLAM	1.895	265	100	24.240

Kaynak: İstanbul Dudullu OSB verileri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kayıtları, MMO İst. Şb. İMES Alan Araştırması, MMO Sanayi K. Alan Araştırması

Tablodan görüldüğü gibi, sektörel dağılımda ağırlık makina imalat, metal işleme ve madeni eşya ile otomotiv yan sanayi firmalarındadır.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında; nitelikli iş gücünün toplamın yaklaşık % 41'i (9940) olduğu görülmektedir. Mühendis sayısı 2180 olmaktadır. Toplamdaki oranı % 9'dur. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

- * Toplam katma değer : 734,0 milyon USD
- * Tesis başına katma değer : 387,0 bin USD
- * Tesis başına istihdam : 13 kişi
- * Tesis başına mühendis : 1,2 kişi

İstanbul - Dudullu OSB'inde ihracat yapan firmalar Standart Pompa, Sun Jüt, Alcatel, Alarko Carrier, Hawlett Packard, Onaysa, ABB Elektrik, Vursan, Yasan vs. olmaktadır.

9.9. İTÜ Arı Teknokent

İTÜ Arı Teknokent Mart 2002'de kurulmuş olup, ortakları aşağıdaki gibidir;

- İTÜ Geliştirme Vakfı,
- TTGV Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı

- GAMA, ENKA, ORİMPEKS, ATA İNŞAAT ve ALARKO HOLDİNG % 1'er hisseye Sahiptir.

İTÜ Arı Teknokent Yönetim Ofisi Maslak'taki İTÜ Ayazağa Kampüsü içindedir. İTÜ Arı Teknokent Proje Geliştirme Planlama AŞ, geliştirme bölgesinin kurulması, yönetimi ve işletmesinden sorumludur. Bunun dışındaki görevleri;

- Bölgede yer almak isteyen kurum kuruluş ve girişimcilerin taleplerinin değerlendirilerek uygun bulunanlara yer tahsisi yapılması,
- Arazi kullanımı ve bu arazilerdeki yapı ve tesislerin inşası ve kullanımı ile ilgili ruhsat ve izinlerin verilmesi ve denetimi,
- Bölgede gerekli hizmetlerin tespiti, temini, fiyatlandırılması ve kesintisiz bir şekilde sürdürülmesinin sağlanması,
- Girişimcilerin ve üçüncü şahısların amaca aykırı faaliyetlerinin tespiti ve gereğinin yapılmasıdır.

İTÜ Arı Teknokent, Türkiye'de ve İstanbul çevresinde geliştirme ve inovasyon aktivitelerinin odak noktası olmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ilkeleri,

- Türkiye'deki ileri teknoloji araştırmaları ve çalışmalarını ilerletmek,
 - İleri teknoloji ile uğraşan yeni şirketlerin doğmasına katkıda bulunarak mevcut şirketlerin sayısını arttırmak,
 - İleri teknoloji ile uğraşan şirketlere üniversite içerisinde araştırma ortamı yaratmak,
 - Üniversite - Sanayi işbirliği içerisinde öğretim üyeleri ve öğrencilerin sanayi içerisinde çalışmasını sağlamak,
 - Ülkede özgün ileri teknolojik üretim için fikirden sanayi projelerine giden yapılanmaya katkıda bulunmak
- şeklindedir.

İTÜ Arı Teknokent'in hedefleri arasında;

- Ortak araştırma projeleri yürütülmesi,

- Danışmanlık hizmeti verilmesi,
- Çok özel ve pahalı laboratuvar olanakları sağlanması,
- Teknik hizmetlerin şirketlere sunulması,
- Konu ile ilgili en güncel gelişmelerin ve bilgilerin sürekli eğitim ve diğer ara aşamalar yoluyla şirketlere verilmesi bulunmaktadır.

İTÜ Arı Teknokent, "Teknoloji Geliştirme Bölgesi" ileri teknolojilerin ülke ekonomisinin büyümesinde hızla ağırlık kazanmalarını ve kalıcı bir rol oynamalarını sağlamak amacıyla geniş kapsamlı bir proje olarak görülmektedir. İTÜ'nün temel bilimlerde ve bütün mühendislik dallarında sahip olduğu akademik kadro, donanım ve uygulamaya yönelik deneyiminden yararlanarak "Teknokent" in çok farklı teknoloji alanlarında faaliyet göstermesi planlanmaktadır.

İTÜ Arı Teknokent'in gelişmesine paralel olarak, kademeli şekilde hayata geçirilmesi öngörülen danışmanlık hizmetleri şunlardır:

- **Teknik Danışmanlık** : Şirketlerin teknik danışmanlık ve gerektiğinde laboratuvar bazlı projeler talep ettiklerinde hizmet alabilecekleri bir merkez oluşturulması öngörülmektedir. Bu merkezin görevi şirketlerin taleplerini uygun öğretim üyesine ya da araştırma merkezine yönlendirmek olacaktır. İTÜ bünyesinde taleplere yanıt verilememesi durumunda, Türkiye'de veya yurtdışı kurumlarda konuyla ilgili en uygun kaynak bulunmaya çalışacaktır.
- **Sürekli Eğitim** : Şirket elemanlarının teknolojideki son gelişmeleri takip edebilmesi için İTÜ öğretim üyeleri tarafından hazırlanmış eğitim programları sunulması planlanmaktadır. Risk Sermayesi Danışmanlığı ile İTÜ Arı Teknokent bünyesinde kurulacak bir birimin yeni projeler için yurt içi ve yurt dışı kaynaklı finansman bulunması konusunda çalışmayı planlamaktadır. Amaç sermayeyi sağlayan kurumlara projenin iyi anlatılabilmesi ve en uygun şartlarda anlaşma sağlanması için danışmanlık hizmeti verilmesi olacaktır. Özel Risk Sermayesinin yanı sıra, yurt içi ve yurt dışı kaynaklı devlet destekli ucuz kredi olanakları da araştırılıp bu merkez tarafından değerlendirilecektir.

- **Hukuk Danışmanlığı :** Şirketlere marka tescili, telif hakları ve patent alma konusunda danışmanlık hizmeti vermek üzere bir merkez kurulması öngörülmektedir. Bu merkez aynı zamanda şirketlerin uluslararası sözleşme ve ortaklık anlaşmalarında hizmet verecektir. Gerektiğinde Risk Sermayesi Danışmanlığı birimi ile birlikte çalışacaktır.
- **Pazarlama Danışmanlığı :** Şirket ürünlerine yurt içi ve yurt dışında olan talebin belirlenmesinde danışmanlık hizmeti verilmesi hedeflenmektedir. Bu talebin belirlenmesinde hem özel sektörün ihtiyaçları hem de devlet ve özellikle askeri ihaleler göz önüne alınacaktır. İhracat veya ihale süreci konusunda şirketlere hizmet verilecektir.
- **Bilişim Teknolojileri Danışmanlığı :** İTÜ Arı Teknokent'te, şirketlere gelişmiş iletişim altyapısı sunulmasının ötesinde bu kurumların var olan altyapıyı en etkin biçimde kullanarak gerekli bilgi alışverişini sağlamalarına yardımcı olmak üzere bir danışmanlık merkezi kurulacaktır.

İTÜ ARI Teknokent'in avantajları aşağıdaki şekilde sıralanabilir :

- **Sağlanan Vergi Avantajları :** 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanun'u ile İTÜ Arı Teknokent bünyesinde yer alan firmalara, yaptıkları çalışmalarda vergi muafiyeti sağlanmaktadır. Bu teşviklerle ileri teknoloji üreten ve kullanan, ülke ekonomisinde daha yüksek katma değer ve istihdam sağlayan, uluslararası rekabet gücü yüksek firmaların oluşumu desteklenmektedir.
- **Bölgede Oluşan Sinerji :** Benzer hedeflere sahip birçok firmanın odağı konumunda olan teknokentler, oluşan sinerji ortamında firmalara geniş işbirliği ve bilgi paylaşımı olanakları sağlar. Firmalara teknolojik gelişmeleri yakından takip etme fırsatı verir. Bunun sonucunda da hızlı gelişme imkanı sağlar.
- **Kiracı Şirketlere Sağlanan Hizmetler :** İTÜ Arı Teknokent bünyesinde kiracı Şirketlere ihtiyaç duydukları hizmetleri kiralama olanakları sağlanmaktadır. Böylece belli bir ihtiyacı karşılamak için yeni yatırımlar

yapmak, yeni teçhizat almak ve sürekli bakım gibi masraflar gerekmeden ve her ihtiyaç duyulduğu anda hizmet almak mümkün olacaktır.

- **Yeni Kurulan İleri Teknoloji Firmaları İçin Uygun Gelişme Ortamı :** İTÜ Arı Teknokent dahilinde sağlanan avantajlar ve inkübator hizmetleri ile yeni kurulan araştırma odaklı şirketler için uygun bir gelişme ortamı sağlanır. Girişimciler ve kendi firmasını kurmayı hedefleyen yeni mezunlar için İTÜ Arı Teknokent uygun bir başlangıç ve gelişme ortamı sağlamaktadır.
- **İTÜ'de Kurulan Mükemmeliyet Merkezleri :** Bu merkezler aşağıda listelenmiştir.
 1. Polimer Araştırma ve Test Merkezi,
 2. Otomotiv Teknoloji ve AR-GE Merkezi,
 3. CAD-CAM AR-GE Merkezi,
 4. Gıda Kalite Kontrolü ve Teknoloji Geliştirme Merkezi,
 5. Tekstil AR-GE Merkezi,
 6. Proje Yönetim ve Teknoloji AR-GE Merkezi,
 7. Uzaktan Eğitim Merkezi,
 8. Yazılım Geliştirme ve Multimedya Merkezi,
 9. Prof. Dr. Adnan Tekin İleri Teknoloji Seramikleri ve Kompozitler Araştırma Merkezi
 10. Mekatronik Merkezi,
 11. Uydularla Haberleşme ve Yer İstasyonu Merkezi,
 12. İleri Elektronik Teknolojileri AR-GE Merkezi (ETA Tasarım Merkezi)
- **Özel Tasarlanmış Eğitim İmkanları :** Şirketler ihtiyaçlarına göre, İTÜ'nün ve İTÜ'nün uluslararası ortaklarının akademik kaynaklarından faydalanarak, personelleri için özel tasarlanmış eğitim modülleri oluşturma imkanına sahip olacaklardır.

Yurt içi ve yurt dışı akademik merkezlerle iletişim bağlamında; İTÜ Türkiye'nin lider teknoloji üniversitelerinden biri olarak gerek Avrupa'da gerek ABD'deki lider üniversitelerle çok boyutlu ortaklıklar içinde olup bu tür girişimler hızla artmaktadır.

İTÜ, bu üniversitelerle olan yakın ilişkilerini, şirketlerin İTÜ Arı Teknokent bünyesinde kullanabileceği yoğun teknik bilgi formları

oluşturmakta kullanacaktır. Teknolojide en önemli unsurlardan birinin bilgi akışı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu formaların şirketlerin geliştirilmesinde son derece önemli olacağı anlaşılmaktadır.

- **Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Birliği ve Diğer Resmi Kuruluşlarla İlişkiler** : İTÜ, sistematik şekilde Türk teknoloji politikalarının oluşmasında ve bu politikaların ekonomik değere dönüşmesi yolunda yapılacak projelerde aktif rol almayı hedeflemektedir. Ayrıca İTÜ, Avrupa Birliği'nin 6. çerçeve programı bünyesinde birçok projeye dahil olmak amacıyla teklifler vermektedir. Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği'nin ötesinde de, ABD veya dünyanın diğer bölgelerindeki resmi destekli projelerin takip edilmesi için gerekli kurumsal yapı oluşturulacaktır. Dolayısıyla, İTÜ Arı Teknokent'te kurulmuş şirketler İTÜ aracılığıyla resmi destekli projelerle ilgili geniş ve sürekli bilgiye ulaşma imkanına sahip olacaklardır. Bu hem ucuz kaynak kullanımı, hem ileriye dönük planlama imkanı hem de uluslararası teknoloji konsorsiyumlarına girme fırsatları açısından şirketler için çok değerli bir kaynak olmaktadır.
- **Uluslararası Özel Sermaye Kaynakları ile İlişkiler** : İTÜ, AB ve ABD'deki risk sermaye şirketlerini düzenli olarak İTÜ Arı Teknokent'teki gelişmeler ve şirketlerin durumlarıyla ilgili bilgilendirecek düzenlemeleri kuracaktır. Bu kurumlarla oluşturulacak uzun dönemli ortaklık anlaşısı içinde, şirketlere en uygun şartlarda kaynak bulunması için destek verilecektir. Şirketlerin kendi başlarına bu kurumlarla pazarlık yapması yerine, İTÜ Arı Teknokent yapısı içinde şekillendirilecek anlaşmaların şirketler için daha avantajlı şartlar sağlaması beklenmektedir.

9.10. ODTÜ Teknokent

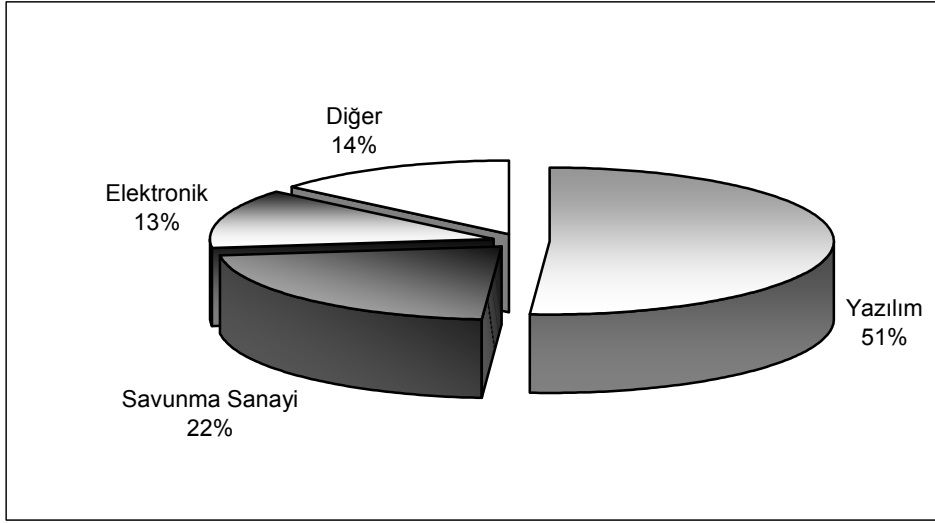
ODTÜ - Teknokent, Orta Doğu Teknik Üniversitesinin uluslararası bir araştırma üniversitesi olma hedefindeki en önemli uygulama araçlarından biridir. Ülkenin ileri teknolojiye yönelik araştırma ve teknoloji geliştirme potansiyeline sahip nitelikli şirketleri ile bu şirketlerin çalışanlarından, ODTÜ'nin araştırma altyapısı ile uzman insan kaynağından oluşan ODTÜ -

Teknokent merkezi, ürettiği yüzlerce proje ile geleceğe yönelik başarı zincirini örmektedir. Amaç;

- Yüksek katma değerli teknolojik ürün ve hizmetleri sunmak,
- Küresel pazarda bu ürün ve hizmetlerle rekabet edebilmek,
- Nitelikli bilim ve teknik adamlardan oluşmuş bir uzman kadro oluşturmak,
- Girişimcilere ve uzman şirketlere en mükemmel altyapı ve destekleri sunmak olmaktadır.

ODTÜ - Teknokent'in devam eden projeleri olarak ;

- IRC - Anatolia,
- SATGEB,
- Yeni Fikirler ve Yeni İşler,
- RIS Mersin

belirtmiştir. ODTÜ - Teknokent bünyesindeki şirketlerin sektörel dağılımı aşağıdaki grafikte görülmektedir.

ODTÜ- Teknokent kapsamında 34 araştırma merkezi faaliyet göstermektedir:

- Afet Yönetimi uygulama ve Araştırma Merkezi,
- Bilgisayar Destekli Tasarım, İmalat ve Robotik Araştırma ve Uygulama Merkezi,
- Bilim ve Teknoloji Politikaları Merkezi,
- ODTÜ GAP Araştırma Merkezi,
- Görsel - İşitsel Sistemler Araştırma ve Üretim Merkezi,
- Karadeniz ve Orta Asya Ülkeleri Araştırma Merkezi,
- Kaynak Teknolojisi ve Tahribatsız Muayene Araştırma Merkezi,
- ODTÜ - PIGM Petrol Araştırma Merkezi,
- ODTÜ - TSK Modelleme ve Simülasyon Merkezi,
- Uzaktan Öğrenme Uygulama ve Araştırma Merkezi,
- Bölge Araştırmaları Merkezi,
- Deniz Mühendisliği Araştırma Merkezi,
- Deprem Mühendisliği Araştırma Merkezi,
- Ekonomik Araştırmalar Merkezi,
- İşletmecilik ve Yönetim Sistemleri Araştırma Merkezi,
- Jeoloji ve Jeofizik Araştırma Merkezi,
- Kamu Politikaları ve Kentsel Araştırmalar Merkezi,
- Makina Tasarım ve İmalat Araştırma Merkezi,
- Özel ve Yüksek Yapılar Mühendisliği Araştırma Merkezi,
- Su Kaynakları Mühendisliği Araştırma Merkezi,
- Ulaştırma Mühendisliği Araştırma Merkezi,

- Zemin Mekaniği ve Temel Mühendisliği Araştırma Merkezi,
- Türk Hava Kuvvetleri - ODTÜ AR-GE ve İleri Eğitim Koordinasyon Merkezi,
- ODTÜ - KOSGEB Teknoloji Geliştirme Merkezi,
- Sürekli Eğitim Merkezi,
- Uluslararası Isı ve Kütle Transferi Merkezi,
- Tarihsel Çevre Değerlendirme Araştırma ve Uygulama Merkezi,
- Avrupa Çalışmaları Merkezi,
- Konut Araştırmaları Merkezi,
- Yazılım Araştırma ve Geliştirme Merkezi,
- Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü,
- SAGE Savunma Sanayi Kontrol Laboratuvarı,
- Yüksek Enerji Astrofizik Kontrol Laboratuvarı,
- ODTÜ - MET Mikroelektronik Tesisleri.

ODTÜ - Teknokent içinde yer alan kurumlar AR-GE desteklerinden yararlanmaktadır.

10. KAYNAKLAR

1. DPT, Organize Sanayi Bölgeleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayın No. DPT:1504 Ankara 1976.
2. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) DPT Yayını Ankara 1996.
3. Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), DPT yayını , Ankara Haziran 2000.
4. Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru), DPT Yayını, Ankara Ağustos 2003.
5. KOBİ stratejisi ve Eylem Planı, DPT Anakara Ocak 2004.
6. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) 2004 Yılı Programı, ekutup.dpt.gov.tr program.pdf. (31.08.2004)
7. Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, DPT Yayın No..2681, Mayıs 2004.
8. İstanbul Sanayi Siteleri Rehberi, Dünya Yayıncılık A.Ş.
9. İMES Sanayi Sitesi, MMO İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul 2005.
10. Makina İmalat Sanayi Sektör Araştırması, TMMOB-MMO Y. Bayülken Yayın No.2004/359, Ankara Ocak 2004.
11. Kobi Efor "İstanbul Dudullu OSB'de Ayrılan Yollar", Kobi Efor Dergisi, Ocak 2003.
12. İstanbul Dudullu Organize Sanayi Bölgesi, Kobi Efor Dergisi, aralık 2003.
13. İstanbul Deri OSB, www.kobi-efor.com.tr / haber-detay .
14. OSBUK. "Türkiye'de Organize sanayi Bölgeleri'nin Kuruluşu ve Gelişimi" www.osbuk.org / doc / OSB Uygulamalar. Doc.
15. İstanbul Organize Sanayi Bölgeleri ve Siteleri, İTO M. Hüseyin Bilgin, Selçuk Ar, Yayın No.2004/67.
16. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yayını, Ankara 1996.
17. 2004 yılı Çalışma Programı ve Eylem Planı, www.sanayi.gov.tr / webedit / gözlem.
18. Baş Şaban, OSBUK Zirve Sonuçları, 12-14 Şubat 2004.
19. Bilgili Emine, "Nitelikli Sanayi Bölgeleri ve Türkiye", Dış Ticaret Dergisi, Temmuz 2003.
20. Delvadi., B. D. , "Policy Evolution and Institutional Framework for Industrial Development, Environmental Framework for India", Penang Symp 2004.
21. Planning and Development of Eco-Industrial Parks, www.indigo-dev.com.
22. Price Waterhouse Coopers, Infrastructure Development Action Plan for Chhattisgarh-Final Report.
23. Rini, Anggraini, Indonesia Industrial Estate, Penang symp, P109, 116 pdf, 2004

24. Sımk, Nihan, "tuzla Mermerciler OSB", Kobi Efor Dergisi, Ağustos 2003, www.kobi-efor.com.tr.
25. GAP'tan sonra gelen, Kobi Efor, Ocak 2004, s.109-116.
26. Pazar Ekonomilerinde Bilim ve teknoloji Politikaları ve Türkiye, Aykut Göker, Teknoloji, TMMOB, ISBN 975-395-766-1, Ankara, Mayıs 2004.
27. Bölgesel Teknolojik Kalkınma Stratejisi, Prof. Dr. Metin Durgut, Müfit Akyos, Teknoloji, TMMOB ISBN 975-395-766-1, Ankara, mayıs 2004.
28. Tambi-chik, Azmi , "Strategies for Promoting Small and Medium Industries", The Malaysian Experience, April 3-6, 2001.
29. TOBB Ekonomik Forum, Yıl:11, Haziran 2004.
30. Uzunoğlu Sadi ve Alkın Kerem, Dünya'da ve Türkiye'de Özel sanayi Bölgeleri., İTO yayını , Yayın No.2003-7, İstanbul 2003.
31. TOOB, Türkiye'de ve Dünya'da Sanayi Bölgeleri ve Uygulamaları, TOBB Sanayi Dairesi-Sanayi Bölgeleri Müdürlüğü, Yayın No.311/1983-1, Ankara 1983.

Yararlanılan internet siteleri:

www.idosb.org.tr
www.imes.org
www.hazine.gov.tr
www.tbmm.gov.tr
www.sanayi.gov.tr
www.osbuk.org.tr
www.ikitelli.org.tr
www.teknokent.itu.edu.tr
www.iaspworld.org
www.unesco.org/science/pao/s-park/overview.htm
www.ukspa.org.uk
www.ttg.gov.tr
www.tubitak.gov.tr
www.kosgeb.gov.tr
www.kobinet.org.tr
www.mam.gov.tr/teknopark/index.html
www.cyberpark.com.tr
www.metutech.metu.edu.tr
www.gosb.gov.tr
www.iztekgeb.iyte.edu.tr